

MAAKODU

Eesti esimene aia-, suvila- ja majaomanike ajakiri • XXIII aastakäik • juuni 2013

Unistuste köögiviljaaed

**Amazonase
ja vihmametsa lummuses**

**Lahedad
ronitaimetoed**

**Aavo Mägi
vindiga sirelid**

**Õnnelik elu
metsatalus**

**Eterniit
värviga kestmaks**

hind 2.90 €

ISSN 0235-6899

9 770235 689028

TAMREX

VAHETA oma AUTO ESMAABIKOMPLEKT sellise vastu, millest häda korral tõesti abi oleks!

TAMREXi auto esmaabikomplekt ületab seaduses nimetatud nõuded ning pakub paremat kaitset kui tavapärased odavad komplektid, kus vahendite kvaliteet on tihti üsna kesine.

Kõik TAMREXi esmaabikomplektid on saanud usaldusväärseima kvaliteedimärgi - heakskiidu **Eesti Punaselt Ristilt** ja **Soome Punaselt Ristilt**.

TAMREXi esmaabipakid on komplekteeritud Soomes üksnes kõige kvaliteetsematest ja kallimatest vahenditest.

TAMREX esmaabi sõidukikomplekt

Esmaabikomplekt sobib sõiduautosse, veoautosse, väikebussi, traktorisse ja paati. Mugav kandepakend sisaldab kõiki seaduses ettenähtud komponente ja kõik pakis sisalduvad esmaabitooted on hinnatud ja kvaliteetsed. Kaasas esmaabi andmise juhend.

art EA107

HIND 42.- €

***TAMREXi ESMAABI
KODUKOMPLEKTI VÕI
SÕIDUKIKOMPLEKTI OSTUGA
SAAD KINGITUSEKS SNICKERS
WORKWEAR HELKURVESTI**

**TASUTA
KINGITUSEKS***
*Snickers Workwear
helkurvest*
(väärtusega 14.- €)

SNICKERS WORKWEAR helkurvest

art 9133/6600

TASUTA*

TAVAHIND 14.- €

TAMREXIS LAI VALIK ESMAABIKOMPLEKTE:

Hinnad sisaldavad käibemaksu 20% ja kehtivad kuni 31.08.2013 või kuni kaup ja jätkub!

TAMREX OHUTUSE OÜ

Tel 654 9900 Faks 654 9901 e-post: tamrex@tamrex.ee www.tamrex.ee

TALLINN Laki 5, Pärnu mnt 130, Katusepapi 35 | TARTU Aardla 114, Ringtee 37a | PÄRNU Riia mnt 169a, Savi 3 | RAKVERE Pikk 2 | VIJANDI Riia mnt 42a | JÕHVI Tartu mnt 30 | VÕRU Piiri 2 | VALGA Vabaduse 39 | NARVA Tallinna mnt 19c | HAAPSALU Ehitajate tee 2a | PAIDE Pikk 2

Sisukord

KODU

- 4 Kirjad ja vareselood
- 8 Sirelililla Sitika talu
- 16 Heimtali – kaunitari nimega mõis Eestimaa Šveitsis
- 23 Lihtne abiline - vardapakk
- 24 Kodustame postkasti
- 26 Värvimine pikendab eterniitkatuse eluiga

8

AED

- 30 Lillemüür ja hubased aiasopid
- 38 Uhked kobarad hoogsas pöörlemises
- 46 Õisi ja vilju lodjapuult
- 48 Lodjapuu jääb lehtedeta
- 50 Loodusliku moega taimetoed
- 52 Aias helgib veesilm
- 56 Pampel kui väärt teetaim

24

50

ELULAAD

- 58 Amazonase ja vihmametsa lummuses
- 68 Grillige ja moppige mõnuga!
- 72 Restoran kord nädalas
- 76 Elu maakodus koos metsloomadega
- 80 Juuni sünnimuste kalender
- 82 Ristsõna

72

68

56

46

16

30

38

58

Targad varesed ja ülekatte läinud metssead

Aitäh kõigile, kes lugejamängu varesekirju saatsid! Häid lugusid tuli nii palju, et selles numbris saame avaldada võidukirja ja mõned lühemad läkitused. Teisi saadetisi nautige palun Facebookis. Fred Jüssi autogrammiga "Linnulaulaabitsa" võitis tihedas rebimises Eevi Siibak, kes lisas kirjale ka oma Corni foto. Teised varesed olid Jaagud, sekka ka üks Kraaks.

Selles numbris on meil juttu koduõue jagamisest metsloomadega. Olen maal kasvanud ega pea end ka looduskaugeks inimeseks. Metssigade kiritööde üle oma õuel ei taha ma enam aga ei imestada ega vihastada. Loodan, et asja lahendab mõistlikult meie vastne jahiseadus. Metssead pole ääremaa külares kunagi nii palju paha teinud ja neid ei ole seal nii palju ka varem olnud – kui asi nõnda jätkub, võtavad metssead kodukandi juhtimise vist lausa oma kätte ja nende eest vajab kaitset inimene.

Või kuidas teile tundub? Uues lugejamängus ootamegi kirju metssigadest: andke teada, kuidas olete nendega maid jaganud ja hakkama saanud, mis aitaks neid eemale peletada ja kas kuidagi on korvatud ka tekitatud kahju jne. Toekaks auhinnaks on suured oksakäärud Fiskarsilt.

Mainumbris olid teie lemmikloom "Laulev aed" ja "Romantikute kodu kartulihoidlas". Ristsõna õige vastus oli: "Kaunid ja kasulikud linad. Metsik aaslina. Harilik lina. Suureõieline lina. Austria lina." Selle eest võitis Helle Väärssi raamatu "Kõrreliste lummuses" loosi tahtel Inga Rääk Paidest.

Teie metssealugusid, kirju ja küsimusi ootame toimetusse hiljemalt 18. juuniks, ja ärge palun unustage lisada, mis oli selles numbris kõige huvitavam lugu.

Meeli Müüripeal,
Maakodu
peatoimetaja

Ilmar Saabas

Vareste kättemaks

Eelmises elukohas immitses minu ja naabri krundi piirilt välja allikake. Pakkusin, et teeme õige selle ümbruse koos kenaks või lubatagu mul seda teha. Naabrinaine ei tahtnud aga mingit allikat: see tegevat muru niiskeks, rikub niidukit jne. Ta ladus koha hoopis telliskive täis ja tassis mulla peale. Lühidalt – naaber mõrvas allika. Aga siis hakkas juhtuma!

Niipea, kui naabriproua majauksest välja astus, et aeda tööle minna, ilmusid vareste hordid. Neid lendas äkki kohale igast suunast. Naaberkrundi kohale moodustus must metsikult käratsev katus. Mõndagi pudenes ülevalt naisele krae vahele, nii et ta põgenes kärmelt tuppa. Hetkega võtsid ka varesed "rivitult" ning hajusid laiali.

Kõrvalaias sain rahulikult toimetada, mind ei seganud keegi. Niipea, kui naabrimutt väljuda üritas, oli käratsev-mustav katus kohal ja nii kestis see kogu suve.

Merike Läänemaalt

Meie pere varesed

Meie varesed peavad end ülal täieõiguslike kodulindudena ning nad ongi pea sama kogukad kui kanad. Igapäevast võitlust peavad nad koeraga, kelle kausist püütakse kätte saada paremaid palasid. Kui koer magab, on see lihtne, kuid varesed ei heitu ka siis, kui koer nad avastab. Selleks puhuks on neil oma strateegia. Üks vares hajutab siis koera tähelepanu kõrgema posti otsa või sauna katusele lennates ja sealt ainiti koera hüpnootiseerides. Samal ajal näppab teine segamatult paremaid palu.

Pidupäev on vareste õuel siis, kui toit ongi just neile välja pandud. Muu hulgas armastavad meie varesed hapukapsasuppi. Esmalt tõstetakse kausist välja kapsad ja siis rüübatakse maitsvat leent. See vares, kes hiljem kohale jõuab, peab leppima välja tõstetud kapsaga, kuid üks ta üritab noka vahele haarata ka kaussi.

Pidevalt on varestel tööd ka harakate tõrjumisega. Eks nemadki taha toidust osa saada. Kaklus käib põhiliselt pöösastes, kuhu harakad okste vahele varjuvad. Peagi sööstab pöösasse ka priske vares ja tema jääb ikka võitluses peale.

Kevad on varestele kiire aeg. Tuleb jälgida, mis peenrale maha külvatud ja istutatud. Eriline huvi on neil sibulate vastu, sest pealsest sikutades ilmub midagi ka maa seest nähtavale. Veel huvitavam on tutvuda peenrale laotatud kattelooriga, tundub, et see kõlbab ka pesa ehituseks.

Kalju Kask Vilusist → lk 6

MAAKODU

Toimetuse aadress:
Narva mnt 13, 10151 Tallinn.

Levi ja tellimine 680 4444, klientitugi@lehed.ee
Peatoimetaja Meeli Müüripeal
661 3370 meeli.myuripeal@maakodu.ee
Tegevtoimetaja Kristel Kirss
661 3373 kristel.kirss@maakodu.ee
Toimetajad
Kaja Kurg 661 3374 kaja.kurg@maakodu.ee
Jaan Mettik jaan.mettik@maakodu.ee
Jana Rand 661 3375 jana.rand@maakodu.ee

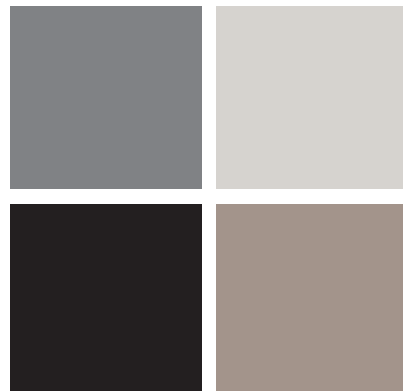
Keeletoimetaja Ene Leivak 661 3311
Korrektor Merike Järvlepp 661 3372
Kujundaja Merike Arbet
Reklaam Helen Lehismets 661 3312
helen.lehismets@lehed.ee, faks 669 8174

Väljaandja AS Eesti Ajalehed
Trükk AS Printall
Kaanefoto Sven Arbet

PUUSTELLI ON
EESTI KÖÖKE
SISUSTANUD JUBA
AASTAST 1991

WWW.PUUSTELLI.EE

TUME PUIT, MOODNE JA PRAKTIINE. VÕI SIISKI JUBA HELE?
MILLINE ON SINU

UNELMATE KÖÖK?

Puustelli[®]
MADE IN FINLAND

**TULGE
TUTVUMA!**
TALLINN, PÄRNU MNT 66
TEL. 6278 800

Minu Corni lugu

Vareste nutikus võitis mu südame nii. Suur kena vares, saiakannikas noka vahel, maandus veelombi äärde ja lasi saial vette kukkuda. Lomp oli madal, aga saiakannikas kopsakas. Ta vaatas ja lükkas siis saia keset lomp. Vajutas nokaga peale, kuid kannikas jäi ikka veest välja. Siis võttis vares saagi noka vahele ja pani uuesti vette, teine külj all. Madistamine tasus end ära – kuivast kannikast sai pehme sai! Võidukalt lendas vares kaugemale sööma. Nii tark lind väärrib preemiat. Ma ei ole päris kindel, kas viisin järgmisel päeval pannkoogi ikka samale varesele, igatahes oli ta väga sarnane. Köht täis, peitis ülejäägi võilillelehe alla. Mõtles natuke ja pani ühe rohulible veel lisaks.

Rääkisin varese arukusest teistelegi. Meie peres olid lemmikuiks juba väike koer Muki, küülik Riina ja merisiga Vukvuk. "Tahtsid, võta nüüd oma vares!" ütles õetütar, kui ulatas mulle kasti, kus kõssitas pesast alla sadanud varesepoe. Pooleldi udusulis pahur tegelane jõllitas mind trotslikult ja nõudis süüa.

Uus pereliige sai nimeks Corni, tuletatuna hallvarese ladinakeelsest nimest *Corvus corone cornix*. Õnneks võib varesepojale anda koeratoidu konservi. Hämmastav, kui palju sööb üks linnulaps! Tühjast kõhust teatas ta nii kõva kisaga, et kõrvad hakkasid pilli lööma. Kui nokatäis oli suhu pistetud, kõlas toidu neelamisel rehepeksumasinat meenutav rahulolev hääliitus "jämm-jämm-jämm". Õnneks algas puhkus, saime maale sõita. Terve kuu oli mu põhitööks Corni toitmine. Linnuvanemad on ikka väga usinad, et suudavad üles kasvatada mitu last! Kui Corni oli juba veidi suurem, otsisime kahekesi talle peenrast ussikesi. Tema kalpsas labida ees ja kui midagi söömiskõlblikku nähtavale ilmus, osutas sellele nokaga ja kraaksatas "Näe-näe-näe". Minu arvates oli lind juba piisavalt suur, et ise toitu üles korjata. Ajas lausa hinge täis, et ta ootas ussikesi suhupistmist.

Corni oli puurilind vaid kahel esimesel päeval. Edasi elas ta vabalt toas ja hiljem õues. Toas oli tal kapi otsas "pesa". Hommikul ärkas ta varakult, niheles vaikselt ja heitis pilke minu suunas. Kui Corni märkas, et olen ärkanud, kraaksatas ta rõõmsalt, keeras tagumiku vupsti üle pesaääre, lasi korraliku hunniku ja lendas minu juurde voodisse. Corni loomupäraselt head kombed hämmastasid: inimeselapsed nõuavad ärgates kohe tähelepanu, tema ootas kannatlikult, kuni ärkan.

Kui Corni õue viisime ja kohalik vares teda nägi, hakkas ta kurjalt kraaksuma. Corni tegi end hästi tillukeseks ja pugesi minu selja taha peitu. "Mine oma koju tagasi, võõras lind, siin elan mina!" või "Põgene, vaene laps, sa oled vaenlaste kätte sattunud!" – ilmselt midagi sellist kõlas kõrgelt puuladvast. Corni sai

Eevi Siibak

Corni ei kartnud omainimeste käele maanduda.

sõnumist aru ja kartis paaniliselt. Ajapikku nad siiski harjusid. Corni sõbrunes kohaliku varese peres sirgunud Rääbuga. Rääbu oli väiksem ja niruma sulestikuga. Nad ajasid omi asju või istusid aia otsas ja vaatasid kõõgiaknast sisse. Rääbu ei taibanud, miks Corni inimeste õlale või tuppa lendab. Corni aga lendas, sest kõõgis ju söödi ja sel ajal pakkus tallegi väikese tüki juustu. Ta heitis pakutule vaid pilgu ja suundus suure juustutüki juurde.

"Juulis lähevad pered lahku, nii on raamatus kirjas," ütlesin Cornile. Ta oli nõus ja alustas täisverelist vareseelu. Hommikuti istus katuseharjal ja korrastas sulestikku. Püha toiminguga ei lasknud ta ennast isegi söögist häirida.

Ta seltsis teiste varestega. Kuid vareseeltskond jäi hämmingus vaatama, kui Corni kutsumise peale inimese juurde lendas. Ta hoidis meie toimetustel silma peal, teadis kõike ja käis isegi sipelgate pulmas kontvõõraks. Istus trepil sagivate sipelgate keskele, ajas suled kohevile, ja kui oli üleni sipelgaid täis, siis saputas nad maha. Tiibade vihinal võis ta iga hetk laskuda su pähe või õlale. Nakitses kõrvarõnga ja juuste kallal ning hõõrus oma põske vastu su põske. Pani mõnuledes silmad kinni, kui teda õrnalt kõrva tagant sügasid.

Corni oli väga abivalmis ja kiire õppija. Kui pesin õues kausis pesu, vaatas ta natuke, hüppas kausi servale, haaras riide noka vahele ja hakkas seda vees üles-alla solgerdama.

Kui kartuleid koorides mõni koor kogemata kausist mööda kukkus, tõstis Corni selle kaussi tagasi. Ta aitas isegi rohida, tirides, tõsi küll, üles talle meeldivad lilled ja jättes kasvama igavad taimed. Kartulipõllul tegi Corni järelnoppimist, peites herneaterasuured kartulid mullatüki alla.

Lausa vaimustuses oli ta ratsutamisest. Mitu korda vaatas, kuidas hobune

lapsi heinamaal sõidutas. Kord kui lapsed ratsutamiseks valmistusid, kasutas Corni juhust. Otsusekindlalt lendas ta tööhobuse Jussi seljale. Juss ei teinud teist nägugi! Corni marssis mööda selga laka juurde ja sakutas lakast, kuid hobune ei liikunud paigast. Närviliselt sammus Corni tagasi saba poole ja andis nokahoobi sabajuure pihta: see toimis – hobune hakkas liikuma! Naersime südamest, sest Corni võidurõõm oli ilmselge.

Cornit jälgides nägin, et varesed ei ole ühepäevaliblikad. Toidujäägid talletavad nad mustadeks päevadeks. Peidukohad olid sageli naljakad. Palju head ja paremat poetas ta mulle krae vahele, punaseid sõstraid püüdis toppida lausa kõrvaauku. Väga arukas ei ole peita toitu ka rohulible alla, kui taluõuel jalutavad kanad ja kassid.

Kuid varesed on natuke ka rõõvlisugu. Nad kiusavad neid, kellest jõud üle käib. Corni teadis, et meriseast ei ole talle vastast. Ta tiris Vukvuki tagumikust karvu ja löi nokaga. Küülik oli suur ja must, temale lähenes Corni, külj ees. Andis sihti nokahoobi ja kalpsas eemale, sest Riina hakkas vastu. Koera julges Corni häirida ainult siis, kui Muki silma looja laskis. Kiire hoop tagumikku, ja minema! Corni oli valiv ka inimestega suheldes. Kõik ei saanud tema sõbraks isegi hõrgutisi pakkudes.

Ühel sügispäeval istus Corni aial, räsitatud ja paar sulge katki. Midagi halba oli juhtunud. Kas tõesti mõni kuri inimene? Kuid ta ju ei usalda võõraid! Süda valutab, kuid ma ei osanud midagi ette võtta. Suursugusest vabast linnust ei olnud mul südant teha puurilindu Tallinnas. Puult puule lennates saatis ta meid ikka teele ja pöördus siis tagasi. Kui järgmisel nädalal maale sõitsin, Cornit enam ei olnud. Vend ütles, et oli leidnud heinamaalt mitme varese jäänused. Kanakull.

Eevi Siibak

Sirje perega 1982

Sirje perega 2013

Perekond on oluline.

Mine koos perekonnaga kruiisile ja tunne rõõmu lähedaste inimeste seltskonnast. Unustamatud elamused.

Info ja broneerimine 17 808 (85 senti kõne + operaatori tasu) või www.tallink.ee

 TALLINK
All together now

Sirelililla Sitika talu

Tekst Jana Rand
Fotod Sven Arbet

Laine Saul ja Rainer Hausler elavad tõenäoliselt Eesti ühes üksildasemas paigas. Kuid just siin on nad kogenud lihtsast ja looduslikust elust tingitud õnnetunnet.

Ehkki läksin Laine ja Raineri juurde külla juba teist korda, ei õnnestunud mul õiget teeotsa sellegipoolest üles leida. Seega oli lihtsam, et pererahvas tuli meile metsatee äärde vastu ja juhatas mööda õiget rada kodutalu õuele.

Kuna külalisi siia liiga sagedasti ei satu, tekitab meie saabumine üle keskmise elevust. Kitsed

Sirje ja Maali suruvad end läbi lattaia ning rutuvad mökitades uurima, kes tuli ja mida tõi. Hea meelega sätiksid nad end tuppagi inimeste jutte kuulama, aga Rainer suunab nad aedikusse tagasi. Ka kukk Aadu tahab külalistega lähemat tutvust teha ja jalutab läbi avatud terrassiukse tähtsalt tuppa, mis kuuma ilma puhul lahkelt avali.

“Ega meile juhuslikke külalisi tõesti väga tihti ei satu, sest teised talud on meist kümmekonna kilomeetri kaugusel. Esimese kaupluseni on üle kahekümne kilomeetri. Kord tuli mööda jõge peaaegu meie majani üks paat. Tegime parasjagu terrassil oma hommikusi harjutusi, aga meid nähes nad miskipärast pöörasid otsa ringi,” selgitab Rainer.

Talu asub Kootsi külas Saarijõe kaldal, kus kevadel maa kirendab varsakapjadest ja lõhna-

Vaade talule jõe äärest.

Sitika talu jääb meelde oma ergu värvi ja katusel oleva päikesepatareiga.

Pererahva lemmikkoht on jõeäärne pink, siit avaneb kõige ilusam vaade.

Kitsed Maali ja Sirje vaatamas, mis toa pool uudist.

vad toomingad. Et siit Soomaa metsade vahelt üldse selline talukoht üles leida, on suur juhus ja vedamine. Rainer jutustab, et tema elus oli aeg, mil ta tegeles metsandusega ja liikus seetõttu ka õige palju metsades ringi. Liikused jutud, et siinkandis on üks mahajäetud talu. Ükskord ringi uidates ta selle juurde jõudiski. Koht tundus neile mõlemale nii eriline, et seda ei saanud unustada.

Elu läks aga esialgu vanamoodi edasi, paar elas oma Viljandi kodus ja ega seda metsa kolimist tõsiselt ei mõeldud. “See oli rohkem mõttemäng ja unistus, käisime aeg-ajalt siin “meie” maja juures, sest see koht on tõesti võimas, paksu metsa keskel põlispuude all ja jõe kaldal,” meenutab Laine paarikümne aasta taguseid aegu.

kodu lugu

Lammutamisest pääsenud rehetoast sai uhke puhketuba.

Avaras köögis on oskuslikult kasutatud vana puitu, erksust lisab sinine värv.

Raineri restaureeritud, XVIII sajandist pärit kummut.

Loomad on siin hästikasvatatud ja viisakad. Kukk Aadu koos saatjadaamidega jalutab pikema jututa külalisi tervitama.

Suur uudihimu ja soov võõrastega tutvust teha paneb ka kassi aknast sisse piiluma.

Maja oli küll väga kehvas seisus, ühest otsast oli katus ammu sisse kukkunud ja kased kasvasid sees. Rehetoapoolne ots oli veel katuse all.

Sitika talu

Raineri arvates on see pigem Laine kinnisidee, et nad nüüd siin elavad. "Ta rääkis talust ja siia kolimisest järjest visamalt. Ühel hetkel hakkasin ka mina justkui tema meele ja see mõte tundus järjest parem," räägib Rainer. Kuna ta oma naist hellitavalt Sitikaks kutsus, saigi talust Sitika talu. Paljudele tundub mõte tulla pensionipõlveks linnast paksu metsa, kus ees ootab ainult võssakasvanud talukoht ja sissekukkunud katusega maja, parajalt hullumeelne. Polnud elektriini ega maja juurde viivat teed. Selgeks mõeldud plaan tundus aga juba nii ahvatlev, et takistused peret enam tagasi hoida ei suutnud.

Alustatigi tee-ehitusest. Kunagised taluteed olid kadunud – et autoga ligi pääseks, oli vaja metsarada täita ja laiendada. Lisaks tehti üle oja selline sild, mis ka autosid ja raskemat ehitustehnikat kannab.

Rainer otsustas maja taastada endistes mõtudes ja kasutades ära seda, mis vanast majast veel alles oli. "Rehetoapoolse otsa tahtsin algul lammutada, kauplesin juba mehed seda tööd

tegeme ja liigudki olid lepingu tähistamiseks tehtud. Tulin koju tagasi, jalutasin veel rehetoas ja hakkasin järsku mõtlema – äkki ei lammutakski seda ära, sest seal oli nii tore ja täiesti algupärane reheahi, ka seinad, lagi ja parred olid veel täitsa korralikud. Nii muutsingi meelt ja rehetuba jäi alles," jutustab Rainer. Nüüd on rehetoas peale reheahju näha vanavara ja -mööblit, ruum sobib hästi nii puhke- kui peopaigaks.

Teisel korrusel olev hubane istumisnurk.

Kambritepoolses otsas on allkorrusel köök, saun ja elutuba, mille ühel küljel on jõele avanev terrass ning teisel, lõunapoolsel küljel, kasvuhuone või tulevane talveaed. Ülakorrusel asuvad magamistoad ja maja alajaam – akupank, mis talletab päikese- ja tuuleenergiat.

Veidi ootamatu on maja sirelililla värv. Kunstnikuhingega Laine selgitab, et värvi valis tema: “Tahtsin, et maja värv oleks selge ja jõuline. Kat-

setasin kahe tooniga – virsiku ja sirelilillaga ning valisin täie kindlusega viimase ega hoolinud sellest, mida teised selle kohta ütlevad.”

Elektrit saab tasuta

Raineri sõnul ei ole nende tallu kunagi elektriliini veetud, ta ei kujuta hästi ettegi, mis see elektri sissepanek praeguste hindadega maksma oleks läinud.

“Tegelikult pole ma tõsiselt mõelnudki Eesti Energiaga suhetesse astuda. Tänapäeval on ju taastuvenergia nii tublisti arenenud, et ise elektrit teha pole mingi kunst. Seega ostsin endale katusele päikesepatarei, lauda juurde panin üles väikese tuulegeneraatori ning seadsin sisse akupanga. Hetkel olen väga rahul, sest mul põlevad toas LED-lambid, telekas mängib, külmkapp töötab, arvutit, iPadi ja telefone saame laadida ning meile rohkem väga vaja ei olegi. Liitati ei pea selle eest sentigi maksma ka. Aastas on vaid kaks kuud, kui tuulest ja päikesest ei piisa ning siis pean tarvitama generaatorit. Tänavu soetasin endale väga kvaliteetse aku koos lisatarvikutega ja nüüd jätkub sellest, kui generaator töötab tund aega päevas, et oma elektrivajadused rahuldatud saaksime. Muidugi tuleb olla kokkuhoidlik. Meil tuled niisama ei põle. Aga

Köögimööblit meisterdades kasutas Rainer vana puitu.

Aiamööbel Hawaii
4 tooli + laud
~~559 €~~ **429 €**

Aiamööbel Haiti
diivan, 2 tooli + laud
~~729 €~~ **649 €**

al **3,29 €** Lauanõude sari
Garden Rose

439 € Aiamööbel Malta
4 tooli + laud
~~549 €~~

Aiamööbel Makita
diivan, 2 tooli + laud
~~369 €~~

179 €

Kiiktool Rocking
~~199 €~~

149 €

Kampania kestab 30. mai - 26. juuni

SISUSTUSROMANTIKA

Lai valik mööblit tuppa ja aeda.

www.paradiis.ee

 SISUSTUSKAUPLUS
DIIVANIPARADIIS

Paradiisi järelmaks
Intress 0%

TALLINN, Järve Keskus
Pärnu mnt 238 | 6 140 342

NARVA, Tempo Kaubanduskeskus
Tallinna mnt 52 | 3 576 955

TARTU
Riia 136 | 7 380 445

PÄRNU
Pae 1 | 4 439 082

RAKVERE, Kroonikeskus
F.G.Adoffi 11 | 3 356 328

KURESSAARE
Tallinna tn 61 | 453 1472

VILJANDI, Home Gallery
Leola 53 | 4 342 005

Järelmaksu finantseerijaks on Kodulising OÜ. Tutvu teenuse tingimustega kaupmehe klienditeenidaja juures, vajaduse korral konsulteerri asjatundjaga. Krediidil kulukuse määr on 0% aastas järgmistel nädisitingimustel: järelmaksu summa 300 eurot, sissemaks 0 eurot, tagastamise tähtaeg 1 aasta, intress 0% aastas, lepingutasu 20 eurot.

Vaade baar-
vaatetornist
taluuuele.

peenramaad kevadel ja sügisel üles hariks ja muid suuremat jõudu nõudvaid töid teeks. Igal perel oleks kindlasti midagi sellist, mida vahetada selle vastu, mida oma talus ei ole. Nii võiks näiteks üks talu varustada munadega, teine jälle kartulitega, kolmas võiks pakkuda küttepuid või teha traktoriga põllutöid.

Näiteks tänavu palusin oma küla meest, et ta mu aiamaa üles künnaks ja tasusin talle selle eest koormatäie küttepuudega. Küsisin, kas ta oleks nõus ka kitsejuustu eest mulle traktoriga appi tulema ja ta oli nõus küll. Metsast saab nii marju kui seeni, aga mustikate eest vaevalt et keegi mulle autoteeninduses uusi juppe või tanklast bensiini annab. Seega tuleb vahepeal ikka metsasaadused turul rahaks teha.”

Raineril on ka idee, kuidas saaks metsataguste elu lihtsamaks muuta. Tä räägib, et Eesti Post teeb oma igapäevase tiiru külas nagunii. Miks ei võiks seesama auto tuua linnast ära kauba, mis inimesed on näiteks eelmisel päeval poest tellinud. Väikese vahendustasu eest peaks sellest ärist olema huvitatud nii kohalevedaja kui kauplus.

Rõõm oma tööst

Talv oli tänavu pikk. Kui Laine leidis aega ja võimalusi paar korda nädalas linnas enesetäienduse ja hobidega tegelemas käia, siis Rainer tegi peaaegu terve talve küttepuid. “Saagisin paraja portsu puid maha, tükeldasin ja vedasin kelguga kodu juurde.

See andis mulle tegevust terveks talveks ja oma mõtteid mõelda sain ka piisavalt. Mõtlesin, et kui oleksin selle hulga puid ostnud, oleks see tõenäoliselt odavam tulnud, sest minu käsitsi tehtud töö on ikka väga ebaefektiivne.” Samamoodi arvab ta ka kanade pidamisest. Nende

tumekollase sisuga õnnelike kanade munade hind on ülikõrge, kui mõelda sellele, kui palju selle väikese kanakarja talitamine aega võtab ja neile ostetud vili maksma läheb. Võrdluseks räägib Rainer, et aastakümneid tagasi oli tal suur

Pooleldi maha
saetud puust sai
tore vaatetorn,
mida annab ka
baarina kasutada.

kanatootmine, kus kasvatas aastas 22 000 lihakana. Need pandi purki Tartus ja läksid müüki Murmanskis – selline kanapidamine on efektiivne. Raineri arvates oleks nende talus palju mõttekam pidada hanesid, kes söövad vaid rohtu, samuti oleks neil siin piisavalt vett, et ujuda ja veest toitu otsida. Samuti sobiks jõearne ala lihavede pidamiseks.

Nii seavadki talu ja selle asukoht tingimused, millega oleks mõistlik tegelda ja millega on juba ajalooliselt tegeldud.

Et elu soodevahelises Kootsi külas tasapisi hääbub, on aja märk. Siia on jäänud ja juurdegi tulnud need pered, kes oskavad siinse elulaadi head küljed ära tunda. Oma küla tunne ja ühtekuuluvus on aga siiani säilinud.

Ehkki Rainer ja Laine on oma talus püsivalt elanud vaid mõne aasta, tunnevad nad, et suhtlemist naabritega on siin hoopis rohkem kui linnas. “Viljandis üritasin mitu aastat oma majarahvaga näiteks jõulupidu koos pidada, aga korragi ei tulnud välja. Eelmiste jõulude ajal kutsusin aga külarahva meie rehetuppa jõulupeole ja peaaegu kõik tulid.”

Rainer peab oma eeskujuks naabrimeest, kes elab linnulennult mõne kilomeetri kaugusel. Juba kaheksakümne eluaasta kanti mees on väga toimekas. Ta pole näiteks kunagi elus käinud Tallinnas, kodust käib ta üldse haruharva ära. Tema arvates ei saagi ära käia, sest kodus on tegemist nii palju. Ta ütleb, et milleks mulle Tallinn, kui ma ei ole jõudnud oma kodu ümbruseski kõiki asju välja uurida.

Koos naabrimehega on Rainer plaaninud taastada muistse talutee, mis kahte talukohta ühendab. Kui sellele ideele saab ka toetusraha, kujundavad naabrid talutee avalikuks matkarajaks. ✱

Probleemid sipelgatega?

Raid Sipelgapulber

- Kasutatakse siseruumides ja hoonete vahetus läheduses.
- Ideaalne tõrjevahend kasutamiseks vundamentidel ja keldrites.
- Mõjub kokkupuutel ning hävitab lisaks sipelgatele soomuklasi, prussakaid ja kõiki teisi maapinnal liikuvaid putukaid.

Raid Sipelgasööt

- Pika toimeajaga, puhas ja lõhnatu sööt kasutamiseks siseruumides.
- Sööda toimeaine liigub koos sipelgatega pessa ja hävitab selle.

Raid Sipelgatõrjeaerosool

- Kiire abi koduseks sipelgatõrjeks. Toimib kohe.

RAID - VABANE KAHJURITEST!

- ! Kasuta alati tõrjevahendeid turvaliselt.
- Loe hoolikalt toote etiketti ja kasutusjuhendit enne kasutamist.
- Loe lisa tõrjevahenditest www.putukahirm.ee

Heimtali –

Tekst **Kristel Kirss** / Fotod **Sven Arbet**

Heimtali mõisa peahoone ukeldab möödunud suvest taas kauni klaasverandaga.

Heimtali ja seal elanud mõisnike looga on hästi kursis härrastemajas tegutsuva Raudna põhikooli ajalooõpetaja Imbi-Sirje Torm, keda on pärjatud ka õpetaja Lauri tiitliga.

Õpetaja on aastaid Siversite sugulastega kirj vahetuses olnud.

“Nüüd räägin sageli mõisaga seotud mälestusi ja pärimusi. Siia tööle tulles ei teadnud ma aga

Siversitest midagi. Alustasin koos ajaloo huviliste õpilastega uurimistööd, läheduses elas veel inimene, kes olid mõisnike eluajal lapseas. Kogusime neilt pärimusi, töötasime läbi seni avaldatud eesti- ja saksakeelseid artikleid – nii valmisid esimesed õpilaste uurimistööd Heimtalist ja Siversitest,” meenutab Torm.

Hiljem sai õpetaja kontakti Siversite suguvõsa liikmetega, kes tema huvist liigutatuna uurijat lahkesti aitasid. Näiteks kinkis geoloogiadoktor Ulrich von Stackelberg õpetajale ühel jõuluajal Heimtali viimase mõisniku Friedrich Fromhold von Siversi (1849–1924) mälestusteraamatu aastatest 1913–1924.

kaunitari nimega mõis Eestimaa Šveitsis

Heimtali mõisakompleksi üks eredaid pärle on kindlasti romantilises neogooti stiilis viinaköök, mis on viimase mõisniku Friedrich von Siversi andmetel ehitatud tema vanaisa Peter Reinholdi ajal.

See päevaamat ongi tal nüüd meenutamisel abiks. “Heimtali mõisas on elanud viis sugupõlve Siverseid,” ütleb Imbi-Sirje Torm sissejuhatuses.

Admirali järeltulijad

Heimtalisse sattus Taani juurtega Siveriste suguvõsa kummalisi teid pidi.

Siversite perekonna esiisa Peter Sivers sai Venemaal admiralitiitli ning juhtis seal kogu purjelaevastikku. Pärast tsaar Peeter I surmapagendati admiral Hitolasse ja konfiskeeriti tema vara. 1744. aastal kinkis Peeter I tütar keisrinna Jelizaveta admiraliteenete eest tema

perekonnale Õisu, Kurwitza ja Morna mõisad Liivimaal. Admiralipoeg Friedrich Wilhem valis oma kodukohaks Õisu. Kurwitza – Eestimaa Šveitsiks kutsutud kauni maastikuga kandi (just sellist nime kandis siis Heimtali) – päris endale Peter Reinhold von Sivers (1760–1835).

Levib legend, et Peter Reinhold tutvus Leipzigi tudeerimise päevil Luise Heimenthaliga ja armus ülepeakaela ära. Paraku ei olnud Luise määratud kauaks siia ilma jääda. Peter von Sivers nimetas Kurvitza mõisa armsama mälestuseks Heimtaliks.

Õpetaja Torm täpsustab legendi: “Toetudes Siversite geneoloogia ja Friedrichi memuaaridele, selgub, et Peter Reinholdi kolmest abielust esimese abikaasa nimi oli Louise von Stauden, kes suri 20aastaselt sünnitusel. Suri ka tütar, kes ristiti Almaks. Väheusutav, et leinav mõisnik oma noorpõlve armastatu mälestust Heimtali kohanimemega põlistas. Heimthal on eesti keelde tõlgituna “koduorg”. Piirkond hakkas sama nime kandma 1793. aastal.

Teisest abielust sündis Peter Reinholdi perre kolm last. See abielu lahutati. Mõisnik maksis neile välja pärandiosa. Kolmandast abielust Katarina Charlotte von Wrangeliga sündis 10 last, neist kolm poega.

XVIII sajandi lõpul lükkas Peter Reinhold mõisas elu käima, alustades mõisakompleksi väljaehitamiseega. Oma edust põllutööde korraldusel ja puuviljaaedades kirjutab mõisnik 1826. aastal ajakirjas “Livländische Jahrbücher der Landwirtschaft”.

Ettevõtlik Peter Reinhold rajas ürgoru nõlvale Inglise stiilis vaatesihtidega pargi. Heimtali mõisa praeguseni kestnud peahoone jaoks jõudis ta valmis teha kavandid. Hoonel on rohkesti hilisklassitsistlikke detaile. Näiteks kõrgema keskkorpusega liituvad madalate galeriide abil kolmnurkfrontooniga tiibehitised. Sisepääs asub keskteljel, selle ees ongi nüüd tiheda aknaruudustikuga veranda. Fassaadi katusekarniisid rõhutavad horisontaalset liigendust.

Juhan Maiste kiidab oma raamatus “Eestimaa mõisad” küll Heimtali härrastemaja välimust, kuid ruumide planeeringut peab ta keeruliseks ja ebaratsionaalseks.

Uusi hooneid püstitas mõisaansambliks ka Peteri poeg Hermann von Sivers (1815–1867), kellest sai mõisnik 1851. aastal. Hermann Friedrich oli omandanud merehariduse ning talle oli omistatud kaptenleitnandi auaste.

Tema abikaasa Emma Charlotte ei olnud Heimtalist üldse vaimustatud. Õpetaja Tormi kirjutatud dialoogis, mida koolis külalistele etendatakse, toriseb mõisaprouaks kehastunud näitleja ilmekalt: “Kuhu mind on toodud? Siin ei ole isegi ballisaali. Kõikjal on vaid lehmasõnniku hais ja vastikud talumehed!”

Hermann von Sivers ei saanud naisele paremat võimaldada, tal lasus kohustus tasuda võlgu ja jätkata esivanemate tööd.

Mõisaagset suursugusust on kenasti korda tehtud võlvides ning isegi uutes koolitreppides.

1856. aastaks viis Hermann Friedrich isa tehtud kavandite alusel lõpuni häärberi ehituse. Ta laskis ehitada ka ringtalli, mis on Viljandimaa võimsaim karjakastell. Veel valmisid kahekorruline moonakamaja, kelder-ait-kuivati, mis sai Liivimaal kuulsaks “Siversi kuivatina”.

Neil aegadel sai hoo sisse talude päriksostmine. Ent mõisal olid laenu ja raha hädasti vaja. 1856. aastast ei tohtinud talupoegi enam peksta.

Imbi-Sirje Torm vahendab päevikust tõlgitud juttu: “Kui isa Heimtali tuli, ei tundnud ta põlluvirtsahvti. Teda aitas suurepärase kubjas Lembit, mille eest mu isa oli väga tänulik. Kord ajas isa ratsapiitsaga laiaili mässumeelsete talumeeste koosoleku. Vastu ei hakanud keegi, aga koju ka

Kool on härrastemajas 1932. aastast. Klassitube renoveerides on päästetud uuele elule pörandalaudu, millest õhkub mõisa-aegset hõngu.

Nõukaaegse värvi alt päästetud maalingutega toake on nüüd õppejuhi kabinet.

Kooli sööklad, mis oli ilmselt kunagi söögisaal, ilmestavad neogooti stiilis kappide ukсед.

ei mindud, mõisa küünile pandi tuli räästasse,” oli oma memuaarides kirja pannud Friedrich von Sivers. Võimalik, et selle küüni ümarad maakivist laotud nurgapostid seisavad tummade tunnistajatena praegugi Vardi tee ääres.

1860ndate reformid tõid pingeid mõisa ja talurahva suhetesse. Päevaraamatu andmetel tabas pingelisel ajal Hermann von Siversit südamehaigus. Tartust, kuhu mõisnik toimetati, abi ei saadud. Suunduti Räpinasse, kus oli mõisnikuks Hermann vend, kuid süda ei pidanud vastu ning Hermann suri 52aastasena paari nädala pärast. Tema abikaasa Emma Charlotte suri Heimtali mõisas 91aastasena. Nad on maetud Heimtalisse Siversite kalmistule.

Uus kodu Peetril

Heimtali järgmine mõisahärra Friedrich Fromhold Peter von Sivers (1849–1924) oli lastetus abielus oma sugulase Anna Konstanze Wilhelminega.

Härra noorem vend tegi sõjaväekarjääri, kuid sai õitsvas eas surma. Seejärel kutsus Heimtali mõisnikupaar vennapoeg Hermann von Siversi enda juurde elama.

1910. aastal laskis vanapaar endale Riia parimal arhitektil Otto Wildaul uue kodu projekteerida.

Imbi-Sirje Torm on Heimtali mõisast ja Siversitest kirjutanud kaks raamatut. Neist ühe illustreerimiseks on ta kasutanud kunstiandega mõisniku Peter Reinhold von Siversi käärilõigete albumi pilte.

• INFO ANTIIGI- JA RESTAUREERIMIS-
HUVILISELE ÜHEST KOHAST •

Antiigiveeb
www.antiigiveeb.ee

• Restauraatorid • Antikvariaadid •
• Materjalid ja tööriistad • Foorum •
• Koolitus- ja õppematerjalid •
• Kuulutused • Üritused • Mõisamajutus •

• Info tel 520 8233, info@antiigiveeb.ee •

Taastatud aknaruudustikuga veranda väljast ja seest.

Viisakad lapsed ja mõisaahjude soojus

Mis jäi Heimtali mõisa renoveerimistöödest meelde arhitekt Urmas Arikesele?

“Mul on ainult meeldivad mälestused ja kogemused. Olen märganud, et iga kord, kui ma Raudna mõisakooli sisenen, kiirustavad ka kõige vallatumad lapsed võõrale tere ütleva. Nad tunnevad alati huvi, kui midagi koolimajas mõõdad, ja uurivad, mis ma teen.

Ka mõisamaja ahjude soojus võtab tulija talvel ja sügisel alati hästi vastu. Pressid end läbi sügistormi koolimajja sisse ja ahju ligi. Teinekord õnnestub isegi näha kütjat oma puukorve ja kaste tõstmas. See on elamus! Nukraks teeb, et need ahjukütised võivad varsti olla minevik, sest tahetakse ökonoomset ja mugavat keskkütet.

Heimtalis käis töö mitmes etapis. Esmalt töötasime ühes tiivas, kool koliti hoone teise otsa. Kui oma töödega ühes osas lõpule jõudsime, said lapsed värskest remonditud ruumidesse.

Heimtali härrastemaja on väliselt kenasti sümmeetriline, samas asub hoone ju tohutult põneval reljeefil. Sees on aga palju ebasümmeetriat – maja sisevus on ehituslikult päris keeruline ja hämmastav.

Osalt on maja koguni neljakorruseline, kui juurde lugeda ka soklikorru. Esimesel korrusel on galeriid ja saal, teisel korrusel klassiruumid. Kolmandal on vaid kaks ruumi ja koridor. Projekteerides oli keerukas täita päästemeti nõudeid lasteasutusele. Muinsuskaitseametnikuga sujus koostöö väga kenasti. Õnneks on viimastel aastatel kujunenud elementaarseks vanade majade juures heade ja õigete materjalide kasutamine. Pärsti vald on erakordselt tubli, et selle töö ette võttis! Mul on väga hea meel, et Eestimaal on mõisahooned alles – ka koolina on see hoonetüüp geniaalne!

Heimtaliga seoses on mul üks soov. Mõisakoolil on nüüd pidulik ja vägev saal. Tahaks seal mõnd suvist kontserti kuulata, sest saalis võib olla põnev akustika: saali ühed ukseid avanevad lahtisele verandale, teised klaaspõrandaga kinnisele verandale. Oleks põnev kuulda, kuidas helid sellistest tingimustes kõlavad.”

Suursuguse veranda klaasist põranda all on vaidlusi ja mõtteid tekitav leid. Koolis usutakse, et tegu on keskagekse hüpokaustahju varemetega ja taimede kivist ümbristega.

Elegantne elumaja ehitati Heimtalist viie kilomeetri kaugusele. (Peetri mõis on nüüd eravalduses, sellest mõisakodust saate lugeda Maakodu 2002. aasta veebruarinumbrist.)

Pärast maareformi läks Heimtali härrastemaja Eesti sõjaväe suurtükiväepolkude kätte. Mõisat rentis Tori hobusekasvanduse Viljandi osakond kuni 1930. aasta alguseni, mil Heimtalisse loodi riigimõis. 1932. aastast sai härrastemaja oma valdusse Heimtali kuueklassiline vallakool.

Vanapaar lahkus Eestist 1921. “Nad asusid elama Jenasse väiksesse kahetoalisesse korterisse. Võib vaid arvata, millised olid tema tunded ja mälestused Heimtalist, mis oli tema ja ta esivanemate kodu olnud üle saja aasta,” nendib Imbi-Sirje Torm.

Pargipoolsel terrassil kosub tobiväät. Väidetavalt on visa ronitaim üle saja aasta vana ning siin väga palju üle elanud.

Heimtali mõisa külasthanud Ulrich von Stackelberg kinkis koolile albumi, mis kuulus tema vanaemale, kes oli Heimtali mõisaproua õde. Albumis on prantsuskeelne pühendus ja kaunistuseks lisatud herbaarleht.

Heimtalis elas kuni 1919. aasta maareformini Tarvastu mõisapreiliga abiellunud Hermann von Sivers, neil oli kaks last.

Leiud nakatavad uurijapisikuga

2008. aastal hakati Heimtali mõisa härrastemaja Euroopa Liidu regionaalarengu fondi 14 miljoni krooni suuruse toetusega renoveerima.

Mõisas tehtud rekonstrueerimistööd venisid küll ettenähtust pikemaks, kuid eelmisel aastal anti maja viimaks koolile üle. Projekti järgi plaaniti taastada kunagine klaasveranda. Need tööd töid päevavalgele nii mõndagi põnevat. Maapõuest tulid välja maakivist ja tellistest müürikatked, mida nüüd saab läbi klaaspõranda uuendada. Muinsuskaitstjad oletavad, et klaasverandat

kasutati kunagi talveaiana ning need on eksootiliste taimede kasvualused. Põhikooli uurijapisikuga nakatunud õpilane Mait Allas on aga arhiivist saanud kinnitust oletusele, et kunagi oligi veranda asemel triiphooone. "Ilmselt köeti seda kerishüpokaustahjuga ning need müürid on selle küttekeha jäänused," arvab ta. Õpetaja Torm on õpilasega ühel nõul, vaid lisab veel: "Et keldris võis olla kerishüpokaustahi, selle tunnistuseks on ka 2004. aastal remondi käigus köögi põrandas välja tulnud kivist soojendusplaat, millest on hea foto. Mõisarahva ühe elutoa põranda all olid näha ka tellistest kanalid, võimalik, et nende kaudu liikus soe õhk."

Teisel korrusel tuli ahjutaguse seina vahelt välja ümbrik. Selles oli kiri, mis pühendatud tulevastele põlvedele, kes mõisas elavad või seda omavad. Koltunud kirja olid hiired küll tugevasti närinud, kuid Imbi-Sirje Torm toimetab gooti kirjas üriku Tartu Rahvusarhiivi arhivaar Tiiu Oja kätte, kes selle taastas ning tõlkis.

Kiri tulevastele põlvedele

Nüüd teame, et kiri sisaldas häid soove leidjatele ja seal pajatati ka plaanidest, mida taheti mõisas lähiajal ette võtta. Põhjuseks oli Hermann von Siversi saabumine. "Valmistuti vennapoja vastu võtuks, kirjutati remondiplaanidest, näiteks mainiti uute põrandalaudade paigaldamist," vahendab õpetaja Torm.

Saali peegellage ehib kaunis lühter.

Kirjale on alla kirjutanud Fromhold Friedrich Peter von Sivers ja Minni (*Wilhelmine hüüdnimi – toim*) von Sivers, lõppu oli lisatud veel: “Meiega koos on sellele alla kirjutanud meie armas vana ema.”

Kooli söökla oli ilmselt kunagi mõisapere söögisaal. Selle lage kaunistab stukkdekoor ning pilku püüavad laiad neogooti stiilis uksed. Üks eriliselt uhke uks leiti põõningult.

Nõukaajal eemaldati ju silma alt kõik, mis liialt mõisaga seotud. Tänu sellele on paljud ajaloolised esemed aga ka siiani säilinud. Põõningult leiti nt mõisaaegseid lukke, mille vanust on lastud asjatundjatel määrata.

Kohe söökla kõrval oli seinas peidus veel üks üllatus. “Koolimaja juurest ehitusprahi hunniku otsast leidsin ühel päeval kemmergu istumislaua, see oli täiesti kasutamata. Selgus, et see peitus ühe seina taga. Usun, et see oli peidiku maskeerimise ehk koht, mille kaudu sai hoonest põgeneda,” jutustab õpetaja Torn.

Väärtuslik ja kahjulik pärandipõlgus

Kõige uhkem ruum on tagasihoidliku stukkdekooriga peegelõlvlaega saal, mille keskmes särab jälle kaunis lühter. Kohe jääb silma roheline läikiv historitsistlik kamin-ahi, mille keskel toretseb merekarp.

Ühes saalinurgas paistab siin läbi aegade kasutatud seinaviimistluse näidiseriba, seintel ja ustel on valitsev hallikas ja kollakas koloriit. Seinu katab lubikrohv, põrandalauad on linaõliga õlitatud.

Korruseid ühendavad puittrepid on uued, aga ikka suursuguselt laiad. Õpetajad ütlevad, et just treppidel kõndides tuleb meelde, et nad töötavad mõisas.

Seintes on palju salapäraseid orvakesi.

Historitsismi tunnustega kamin-ahi.

Mõisa lõunatiivas, võimaliku teisele korrusele viiva keerdtrepi asukoha all, on metallist uks. Õpetaja Torm kõneleb, et suulise pärimuse järgi viinud mõisast salakäik Sabaku taluni. Oma silmaga nägi ta härrastemaja tagumise fassaadi juures renoveerimise käigus pargi tagaväljakule avanevat tellistest võlvitud ava. “See sai fotografeeritud ja jäeti uurimiseks tulevastele põlvedele,” ütleb õpetaja.

Renoveerimiste käigus õnnestus päästa ka lõunatiivas arvatava vanaproua toa kuus tapeedikihki, mis võinuks olla seinal eksponeeritud. Tapeedinäidiseid hoitakse nüüd muuseumitoaks eraldatud ruumis.

Kooli muuseumituppa on koondatud õpilaste ja ajalooõpetaja uurimistööde tulemused. “Mitu õpilast, kes omal ajal siin kodukandi ja mõisa ajalugu uurisid, on nüüd doktorikraadiga,” tunneb õpetaja Torm uhkust. “Kuid olen küll kuulnud ka märkusi, et miks mõisnikele nii palju tähelepanu pöörata. Aga me elasime ju kõrvuti. Kõige tähtsam on see, et oleme rahvana väärtustanud haridust ja sidemeid, mis olid mõisnikel Kesk-Euroopaga. Mõisa eeskujul valmisid meie taluhäärberid ja majad said korstnad. Mõisaaiaast jõudsid taluaeda ilupuud ja -põõsad. Kõik need, kes mõisas töötasid, on omal kombel tõstnud meie kultuuritaset.” *

Ajalooürijast õpetajale on suguvõsa kinkinud mõisaproua Anna armsa pärltikandiga koti. Seesugune tikand oli mõisaprouade meelispõlvkõ.

Lihtne abiline – vardapak

Tekst ja fotod Villu Baumann

Kuhu panna grillil kuumaks läinud vorste täis varras? Väliköögis või ka elutoas kamina juures on abiks asjalik vardapak.

Vastavalt soovile võib vardapak olla kõrgem või madalam, paku välispinna võite viimistleda õli või lakiga. Samas võib pakk jääda ka päris ehedalt ja naturaalselt puidukooriga kaetuks.

Mina puurisin pakku 15 cm sügavused augud, mis pakku veel ei läbi. Auke võib teha nii palju, kui teil kodus on vardaid ning mõned veel lisaks, juhuks kui sõbrad oma lihavarrestega külla tulevad.

Aukudesse on mugav torgata küpsetusvardad siis, kui pidu parasjagu ei toimu ehk tühjal. Kuid tarvis on neid ka siis, kui valmis lõigatud lihatükid, vorstid või hoopis köögiviljad on küpsetamiseks vardale lükatud. Ka juba serveerimisvalmiks küpsenud toitu on mugav pakus püsti hoida, sealt saab neid kohe võtta, kui tekib vajadus kellegi toit uuesti soojaks lasta. Kui pakk on terrassi ja väliköögi kuumas nurgas või elutoas kamina ees oma koha leidnud, siis on välistatud, et keegi kuumast vardast põletushaavu saaks. Meie perele on vardapak olnud tubli abimees! ✨

Valige dekoratiivne pakk, soovi korral eemaldage sellelt puidu koor ning lakkige üle.

SISUSTUS-
ROMANTIKA

35€
Öökapp Camilla
40 x 30 x 37 cm
~~49€~~

79€
3 sahtliga kummut Camilla
62 x 31 x 74 cm
~~99€~~

89€
Pink Camilla
88 x 35 x 50 cm
~~109€~~

Aiamööbel Lacost
diivan, 2 tugitooli + laud
~~899€~~

799€

Kampania kestab 30. mai - 26. juuni

Lai valik mööblit tuppa ja aeda.

www.paradiis.ee

Järelmaksu finantseerijaks on Kodulüis OÜ. Tutvu teenuse tingimustega kaupmehe klienditeenidaja juures, vajaduse korral konsulteerri asjatundjaga. Kredidi kulukuse määr on 0% aastas järgmistel nädisitingimustel: järelmaksu summa 300 eurot, sissemakse 0 eurot, tagastamise tähtaeg 1 aasta, intress 0% aastas, lepingutasu 20 eurot.

 SISUSTUSKAUPLUS
DII VANIPARADIIS

Paradiisi
järelmaks

Intress 0%

Kodustame postkasti

Tekst **Kristel Kirss**
Fotod **Sven Arbet**

Vana roostes postkast ei pea sugugi prügimäele rändama. Veidi vaeva, ning postkast saab vahvam kui uus.

Eemaldage lahtine värvikiht.

Lihvige liivapaberiga.

Kirjakast enne ja pärast kaunistamist.

pudenes plekilt roostepuru. Peagi oli puhastatud pind toonilt ühtlasem ja siledam.

Vajalikud eeltööd

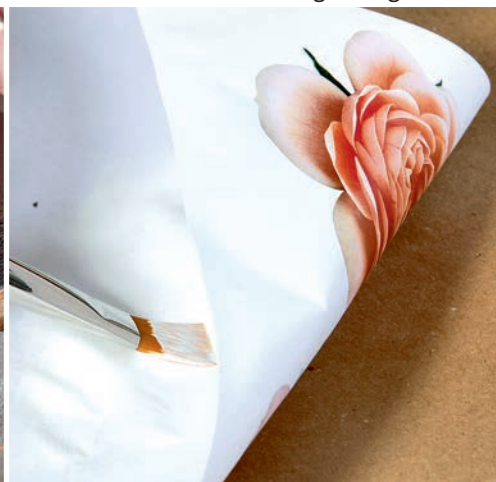
Postkastilt tuleb esmalt eemaldada lahtikoorunud vana värvi tükid. Töös oli palju kasu pahtlilabida moodi tööriistast ja peeneteralisest liivapaberist, millega nühkides

Värvige kirjakast ilmastikukindla värviga.

Pildi tagumine pool katke valge värviga.

Katke postkast roostetõkkega.

Enne värvimist tasub kõik metallist postkastid roostetõkkega üle pintseldada, nii püsib värskendatud kastike kauem kena. Hea katvuse ja veekindlusega on Deco Glossi veekindel akrüülvärv.

Otsustasime, et kirjakasti värvitooniks saab must, sest sellelt paistavad kaunistavad detailid paremini välja. Deco Glossi kuivab kiiresti ja katab nii hästi, et enne polegi vaja kruntida. Hea oleks postkast veel ka ilmastikukindla lakiga üle võõbata.

Kaunistuseks printisime 'Maakodu' roosi foto tavalisele koopiapaberile. Lõikasime õie välja. Selleks et postkasti tume toon õiest läbi kumades pilti ära ei rikuks, tasub kujutise tagumine külg valge värviga üle värvida. Kui postkast pole kaunistamiseks veel piisavalt kuiv, ent käed sügelevad tööd jätkama, võtke appi föön. Tuulutage fööniga värsket värvi ning motiivi värvi. Varsti saategi tööd jätkata.

Kaunistage mõnuga

Roosifoto kinnitamiseks puidust või metallist postkastile sobib kõige paremini Marabu Decoupage'i liim. Katke pildi tagumine pool liimiga ning asetage kaunistus kirjakastile. Et kaunistus peal püsiks, tuleb pildikest sama liimiga pintseldada ka pealt. Liigutuste suund võiks olla keskel servade poole, et õhk paberi alt välja pääseks.

Eemaldage pildi alt välja pressitud liigne liim puhta salväratiga. Kuigi see kuivab nähtamatuks, tasub seda korrektsuse huvides siiski teha.

Seejärel puhake natuke, sest töö tahab kuivada. Kui pildike on kuivanud, lakkige see üle, et kujutis jääks ilmastikukindel. Kasutage selleks Marabu ilmastikukindlat aerosoollakki, pihustage seda peale mitu kihti, lastes lakil vahepeal kuivada.

Viimaseks tööks on postkastile nime kirjutamine ja kaunistusdetailide ülejoonistamine. Ning ongi postkast nagu uus ning selle võib taas oma kohale kinnitada. Postiljon kindlasti rõõmustab. *

Leidlik postkast rõõmustab silma. Selline kaunis lahendus jäi meile silma Alatskivi kandis. Idee autoriks Piret Pihitjõe.

Kaunistage postkast ja võitke auhindu!

Vunder Skizze kauplused (AS Vunder) ja ajakiri Maakodu kutsuvad kõiki osalema postkastide kaunistamise konkursil.

Ideid ja näpunäiteid dekoreerimisvõtete kohta saate juurde Vunder Skizze töötubadest ja kodulehelt www.vunder.ee.

Saatke oma kaunistatud või muidu uhkest ja erilisest postkastist kaks pilti – üks vertikaalne ja teine horisontaalne (võimalusel 2–4 MB) – hiljemalt 25. augustiks e-posti aadressile idee@vunder.ee. Palun lisage piltidele ka oma kirjakasti saamis- või kaunistamislugu.

Auhinnaga pärjatavad võitjad selgitame välja järgmistes kategooriates: postkast maal, postkast linnas, kollektiivne postkast (korterühistu või külaselts), pulmapostkast, rahva lemmik ehk kõige enam meeldinud postkast Facebookis.

Võitjad kuulutatakse välja ajakirja Maakodu oktoobrinumbris. Jooksvalt avaldame konkursitöid ja fotosid korraldajate kodulehtedel, Vunder Skizze ja Maakodu Facebooki-lehekülgedel ning ajakirjas Maakodu.

Auhinnad panevad välja AS Vunder ja ajakiri Maakodu. Vahvaima maal asuva postkasti omanikule kingib ajakiri Maakodu aastatellimuse.

Kinnitage pildike Marabu Decoupage'i liimiga.

Kaunistage dekoratiivvärviga.

Kirjutage kirjakastile nimi.

Värvimine

Tekst Jana Rand
Fotod Sven Arbet ja Clean Invest

pikendab eterniitkatuse eluiga

Kolm-nelikümmend aastat tagasi pandud eterniitkatuste eluiga hakkab otsa saama, kuid hea hooldusega saab seda siiski veel pikendada.

Katusevahetus on üks kulukamaid ehitustöid, mida proovitakse võimalikult kaugesse tulevikku ja paremaid aegu ootama lükata.

Firma Clean Invest hooldusjuht Siim Jõgi soovib katusevahetuseks veidi aega võita, suve hakul oma eterniitkatuse kriitiliselt üle vaadata ja lasta see puhastada ning värvida. "Vähemalt kümme aastat annab see katusele igatahes eluiga juurde," leiab ta.

Ühe eramu eterniitkatuse värvimine koosneb kuuest etapist, ja kui vihm tööd segama ei tule, saab see tehtud kolme päevaga.

Kõigepealt hinnatakse katuse üldist seisukorda. Eterniitkatust tasub värvida, kui see veel vett peab ja pealeastumisel ei purune. Kui eterniitplaadid tunduvad haprad, võib hooldustööde tegemiseks kasutada tõstukit.

Teise etapina puhastatakse katus survepesuriga ja seejärel otsitakse üles ning parandatakse augud, praod või mõrad. Neljanda etapina kaetakse aknaääred, vihmaveerennid, antennid jm värvimist mittevajavad osad maalliteibiga ning seejärel saabki värvimise kallale asuda.

Katus samblast puhtaks

Enne värvimist tuleb katus puhastada samblast ja muust aastatega kogunenud mustusest. Selleks kasutatakse survepesu.

Pesemine on katusele hea ka seepärast, et sammaldunud katus ei saa korralikult ära kuivada, niiskus imendub katusematerjali pooridesse ja külmudes hakkabki see eterniiti murendama. Samuti on sammal hea kasvupind ka teistele taimedele, mille juurestik samamoodi katusepinnas lammutustööd teeb. Ka on vett täis sammal katusekonstruktsioonile lisaraskus.

Katus puhastatakse survepesuriga, alustades harjast ja liikudes allapoole. Erilise tähelepanu all on neeluplekkide, tuulekastide ja korstnate ümbrused, kuhu mustus eriti hästi püsima jääb.

Juba siis, kui katus survepesuriga on puhtaks löödud, näib see tunduvalt noorem välja. Nüüd

REHAU[®]

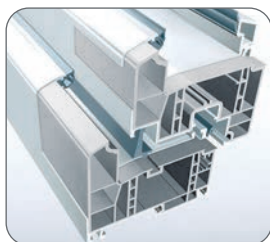
Unlimited Polymer Solutions

GENEO[®]

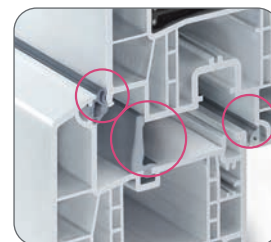
Sobib ka passiivmajadele!

GENEO[®] RAU-FIPRO[®]**Parimad aknad nõudlikule kliendile!
Suurepärase energiasäästlikkuse ja stabiilsuse!**Saage ka Teie osa GENE[®] tooteperekonna parimatest pakkumistest

GENEO [®] -aknad:	U _f kuni 0,86 W/m ² K
	U _f kuni 0,79 W/m ² K (sertifitseeritud passiivmajadele)
GENEO [®] -välisüksed:	U _f kuni 0,75 W/m ² K (sertifitseeritud passiivmajadele)
GENEO [®] -lükandused:	U _f kuni 1,3 W/m ² K

**RAU-FIPRO[®]
profiilisüdamik**Kõrgtehnoloogilisest materjalist RAU-FIPRO[®] profiilisüdamik annab GENE[®] aknaprofiilile maksimaalse stabiilsuse.**Sale disain**

Antud profiilisüsteem tagab elegantselt saleda joone (115 mm) ka suuremõduliste akende puhul. Tänu REHAU innovatiivsele klaaspaketi liimimistehnoloogiale on võimalik valmistada ka maast laeni aknaid nõutud stabiilsuses.

**Soojapidavuse
optimeerimine**GENEO[®] profiil omab funktsionaalseid kambreid, mida võib kasutada erinevaks otstarbeks. Näiteks GENE[®] MD plus puhul paigaldatakse sinna termomoodulid.**Kesktihend**Kolme uudse lahendusega tihendiga GENE[®] aknaprofiil hoolitseb parimate soojapidavusomaduste eest. Erakordselt elastsed, pikaajalisele koormusele vastupidavast materjalist tihendid garanteerivad akende pika eluea.**REHAU**
QUALITYENERGIA
SÄÄSTLIK

www.rehau.ee

Küsi GENE[®] profiilist tooteid REHAU aknatootjatelt!AKNATEHAS
AKNAPROFF

... ja pärast värvimist.

aga on hea võimalus üle vaadata selle tegelik seisukord ja kindlasti leiata nii mõnegi lekkekoha. Eterniidi puhul on eriti oluline see, et näha on ka mikropraod, mis arenevad üsna kiiresti ja hakkavad peagi vett läbi laskma.

Üksikud augud katusepinnas ja lekkimised läbiviikude juures saab Soudali või mõne muu läbipaistva hermeetikuga täites veekindlaks muuta ning mõned mõranenud või katki läinud eterniitplaadid välja vahetada. Suuremaid pragusid saab parandada eriliste fooliumkattega klepribadega. Sellegi töö teevad ära katust värvima tulnud hooldemehed.

Kaks kihti värvi

Kui katuse pesemise ajal on ilm päikeseline, võib juba järgmisel päeval hakata katust värvima.

Meie eterniitkatused jagunevad vanemateks ehk asbesti sisaldavateks ning uuemateks ehk betoonipõhisteks. Asbesti sisaldavate eterniitkatuste jaoks valmistab katusevärvi Saksa firma Alpina ja betoonipõhiste jaoks firma Akzo Nobel. Pärts enda maitse järgi katuse värvi toonida ei saa, kuid värvivalikus on vähemalt 6–7 tooni. Katusevärvid on veepõhised ja seega üsna keskkonnasõbralikud.

Samas moodustab värv katusele kummilaadse kihi, mis takistab sademeveel pragudesse ja pooridesse imbumist ning seega ka jää purustavat toimet ja sambla teket. Lisaks sellele muudab värvikiht katuse ka libedamaks, nii et ka lumi tuleb talvel katuselt kergemini alla.

Esimese kihi jaoks lisatakse värvile mõni protsent rohkem vett, et värv oleks vedelam ja tungiks paremini pooridesse, ülekatete alla ning muudesse kitsastesse kohtadesse. Värvile pealekandmiseks kasutatakse värvipüstolit. Katusel kasutatav värvipüstol ei tööta suruõhukompressori abil, vaid see pihustatakse katusele otse värvipurgist.

Kui ilm päikeseline, on esimene värvikiht järgmiseks päevaks kuivanud ja peale kantakse teine värvikiht, mis on eelmisest veidi paksem.

Värvitud katus näeb välja nagu uus ja muudab kogu maja ilme värskemaks. Lisaks sellele annab hooldatud katus vähemalt 8–10 aastaks kindlustunde, et see katus veel läbi sadama ei hakka.

Sõltuvalt maja asukohast kujuneb ka katusevärvimise ruutmeetri hind, sest kaugemale sõites lisandub transpordikulu. Tallinnas ja lähiumbruses võiks katusehoolduse ruutmeetri hinnaks arvestada u 7 eurot. ✱

TAMREX

VÄÄRTUSTA ENNAST KA TÖÖD TEHES!

COFRA
BORN TO WORK

SNICKERS T-särk
art 2502/09
8.- €

SNICKERS Soft Shell
kapuutsiga jakk
art 1210/04
90.95 €
Tavahind 107.- €

SNICKERS
elastne vöö
art 9025/18
16.- €

SNICKERS DuraTwill
riiptaskutega püksid
art 3212/7404
81.- €

SNICKERS KneeGuard
põlvekaitsmed
art 9110/0406
12.- €
Tavahind 16.- €

TAMREX Moonwalker
turvakingad
art B118T
75.- €

TAMREX
MaxComfort
kaitseprillid
art TU50537
12.- €

SNICKERS T-särk
naistele
art 2503/0900
12.- €

SNICKERS Soft Shell
jakk naistele
art 1227/0404
95.- €

SNICKERS
elastne vöö
art 9025/04
16.- €

SNICKERS Canvas+
riiptaskutega püksid
naistele
art 3714/0404
76.- €

COFRA Giuditta
turvakingad
naistele
art 11110
60.- €

Hinnad sisaldavad käibemaksu 20% ja kehtivad kuni 31.08.2013 või kuni kaupa jätkub!

TAMREX OHUTUSE OÜ

Tel 654 9900 Faks 654 9901 e-post: tamrex@tamrex.ee www.tamrex.ee

TALLINN Laki 5, Pärnu mnt 130, Katusepapi 35 | TARTU Aardla 114, Ringtee 37a | PÄRNU Riia mnt 169a, Savi 3 | RAKVERE Pikk 2 | VILJANDI Riia mnt 42a | JÕHVI Tartu mnt 30 | VÖRU Plii 2 | VALGA Vabaduse 39 | NARVA Tallinna mnt 19c | HAAPSALU Ehitajate tee 2a | PAIDE Pikk 2

Suure kivi kinkis Urvele väimees. Murukatus peidab enda all puukuuri.

Lillemüür

Tekst **Kaja Kurg**
Fotod **Karin Kaljuläte**

ja hubased aiasopid

Urve ja Mart Keskküla on oma koduaeda mõnuga kujundanud: müüride, küngaste ja ronitaimedesse mattunud toetuste taga aimub põnevaid nurki, mis kutsuvad end avastama.

On juuni keskpaik. Istume Keskküla suurel mõnusal terrassil ja naudime vaadet aiale, mis on varasviselt värsketes lehe- ja õievärvides. Ampelites lokkavad õitseda suvelilled, värvikate õitega potte on müüridel ja kividel. Aia tagant männimetsast puhub tuul ninna magusat vaigulõhna, ümberringi rõkkavad linnukoorid...

Selle mõnusa paiga lugu sai alguse 80ndate lõpus, kui Keskkülal elasid veel linnas korteris ja nende kolm tüdruku olid väikesed. Mart Keskküla meenutab, kuidas ta tollal mõtles, et "üks maatükk peab inimesel olema". Oma maalapp

saadi Tallinna servale Kakumäele Tiskre oja äärde männimetsa servale.

"Praegu on siin kõik täis ehitatud, aga vanasti olid vaid talud, põllud ja heinamaad. Rahu ja vaikus," räägib Urve Keskküla. Õnneks on metsäärne krunt piisavalt eraldi ja ka aed on nii kujundatud, et seal saab end täiesti privaatelt tunda. Kitsed, kes vahel aia taga uudistamas käivad, teevad pigem rõõmu.

Praegu elavad Urve ja Mart siin kahekesi, tüdred on pesast lennanud ning lapselapsi on juba seitse – kuus poissi ja tüdruk. Külaskäiakse aga sageli ja mudilastel on siis avaral muruplatsil hea ringi joosta.

Jaapanlik puudutus

"Eks ma katse ja eksituse meetodil olen siin ise tegutsenud," räägib Urve, kui aias ringi jalutame. "Mart ütles küll, et tellime kujunduse, aga mina tahtsin ise teha."

Urvel on taskus TPI majandusteaduskonna diplom, viimased 28 aastat on ta aga hoopis

Õuemuru raamib põnevate detailide ja rajatistega aiamaastik.

Nõmme Noortemajas lastele liikumist ja tantsu õpetanud. Urve on olnud mitme võimlemis- ja tantsupeo kunstilise toimkonna liige ning mullu tunnustati tema tööd tantsuõpetajana vabariigi presidendi kultuurirahastu hariduspreemiaga.

Aiandus on selle töö kõrval olnud mõnus hobi. Tänu arhitektist abikaasale on aias palju vahvaid ehitisi ning loomulikult on ka lustaka tornikesega tore elumaja Mardi looming.

“Viimased kuus aastat on aed olnud selline nagu praegu, tundub, et enam-vähem kõik on paigas,” arvab Urve.

Suur muruplats aia keskel on saanud enda ümber kauni taimeraami. See on täis üllatusi: ühes kohas vaatab vastu lõbus aiakujuke, teisel püüab pilku eriline kivi või sammaldunud jändrik puutüvi. Mõnusat meeleolu lisavad laternad, ronitaimedesse mattunud toestused ja kivimüürid, mis siin-seal roheluse seest välja paistavad. Mõni müürijupp on sammaldunud ja ilmselt meelega veidi lagunenu ilmega.

“Aed ei tohi olla steriilne. Mõni vare peab seal ikka olema, siis jääb mulje, et kõik on juba väga vana,” leiab peremees.

Õuele astudes jääb kohe vasakule “lillemägi”, suur püsililleala, kus igal ajal kevadest sügiseni

Värviline põõsastik künkal. Õitsevad sirel ja veigelad. Erkkollane jaapani enelas, tumepunane lodjapõisenelas ja valgekirju kontpuu tekitavad roheluse sisse suuri värvilaike.

Varjuline nurgake müüri ääres.

midagi õitseb: pojengid, rodgersiad, helmikpöörised, floksid, daaliad, pävakübarad, kobarpead jne. Lilleaeda valvab suurest pärnakännust voolitud hiigelnägu, kõver piip hambus. Suur Vane muine, nagu pere teda kutsub.

“Olin töösus Viljandis, kui ühel objektile võeti vana pärn maha. Mõtlesin, et aias oleks seda pikkade sõlmes juurtega kändu ju vahva kasutada. Organiseerisingi ta siia,” räägib Mart laheda aiakuju saamisloost.

Raagremmelga 'Kilmarnock' vihmavarju all valvab aeda pärnakännust Vanemuine. Pronksjate maalingutega jaapani rodersia õitseb, helmikpöörise punased lehed lisavad rohelusse särtsu.

Kallas-viinapuu kardinat vahelt saab piiluda köögiviljaaeda.

“Vanemuise” jämedad juured on nagu käed, mille embuses väike tiigike. Sellest väljub kividega palistatud vetevool. Kevadel ja sügisel, kui on märjem, voolab ojake vaikselt mööda lilleaia looklevat serva. Ojasängi ja mujalegi aeda

on kive toodud nii Muhumaalt kui kaugematelt reisidelt.

Lopsakate puhmikute vahel jääb silma postament miniatuurse pagoodiga. “Jaapanis käies hakkas mulle sealne aiakunst väga meeldima. Sammal, kivid, vulisev vesi, rahu... Sama meeleolu tahtsime ka oma aias kogeda,” räägib Mart.

Lilleaeda piiravad ühel küljel jämedad palksambad. Nende peal laiutab kallas-viinapuu, tekitades roheline seina köögivilja- ja lilleaia vahele.

Lillemüüri taga peidus

Muruplatsi serva ääristab pikalt madal lai paekivimüür. Seda katavad juuni keskel kohevad kivirikud ja muud padjandtaimed, sekka hili-seid tulpe ja mõned anumad kirevate suvelilledega. “Mulle meeletult meeldivad lillemüürid, idee sain ajakirju sirvides,” tunnistab Urve.

Kuivmüüri laotud paekivi hakkab juba vaikselt sammalduma ning müürilill vallutab sellel üha uusi alasid. Kui varasuvised padjandid on õit-senud, ei jää vaade lillemüürile aga sugugi tühjaks. Suve keskpaiku hakkavad müüri tagant välja paistma daaliad ja muud kõrgemad püsililled, mis kaunistavad seda siis sügiseni oma kirevate õitega. Kreemkollase aiapaviljoni seina taustal aga puhkevad õide kassinaeriste õietornid.

Terrassil istudes avaneb vaade otse romantilisele lillemüürile ning ei saa arugi, et selle taga on peidus köögiviljaaed. Mingit põhjust viimast varjata muidugi pole, sest kastpeenardega aiamaa näeb vahva välja. Varem kasvasid maasikad ja aedvili maa peal, kuid “lapsed ja koerad ajasid joostes peenrad segi”.

Peenrakastideks said aiaäärist ostetud immutatud puidust kompostkastid, mis seestpoolt vooderdati geotekstiiliga. Kümme kastpeenart paiknevad ebakorrapäraselt, et oleks huvitavam.

Köögiviljaaias on ka kaks väikest ilupuud: veigela ja iluõunapuu tüviformid. Urve pani need siia selleks, et aiamaal oleks rohkem ruumilisust. Veigela on juuni keskel üleni õites, nagu särav-roosa pallike peenikese varre otsas. Tumeroosade lehtedega õunapuukera on samuti väga efektned. Aiamaad kaunistavad ka kõrgete laukude tumelilled õisikupallid.

Köögiviljaaed on suur, lausa neljandik aiast. Suur pere saab sealt suvi läbi maitsvat kraami. Sortiment on mitmekesine: salatid, sibulad-küüslaugud, porgandid, aedoad. Maitsetaimedest ja maasikatest rääkimata. Aia serva ääristavad herne- ja vaarikaread. Lastel on, millega vanaema-vanaisa juures suvel maiustada.

Kurgilava ehitas Mart samuti ühe Jaapanis nähtud eeskujuga järgi. Lava ühes otsas on koha leidnud ka mõned põõsastomatid. Kuna pinnas

NURGA PUUKOOL
Ääsmäe-Haapsalu mnt 28. km

Kui tahad midagi erilist...

www.nurgapuukool.ee

OKASPUID ÜLE 800 NIMETUSE, LEHTPUID ÜLE 400 NIMETUSE
Harju maakond, Nissi vald, Ellamaa, tel 508 2615, 527 5520; info@nurgapuukool.ee. Skype: nurgapk

Lillemüüri taga on kastpeenardegaga köögiviljaaed.

Mardi ehitatud kurgilavas on ruumi ka põõsastomatile. Köögiviljaaia kõrvale jääb kaminanurk.

on krundil vilets – siin on ju endine merepõhi –, siis tulebki viljakat mulda nõudvat aiavilja kasvatada.

Uhke väravaga marjaaed

Krunt oli algul täiesti tasane, väikesed künkad aiamaastiku ilmestamiseks on kunstlikult tekitatud. Püsililleaia alla sai hästi ära peita ehitusmaterjalide jäägid, torutööde käigus tekkinud liivahunnikule oli aga hea istutada ilupõõsad.

Põõsaküngas läheb sujuvalt üle muruseks viilkatuseks, mis varjab enda all vihma eest laudu ja muud puitmaterjali. Oleks võinud ju ehitada tavalise puukuuri, aga selle asemel on nüüd aias vahva maamärk.

Põõsakünka ja maja vahele jääb suur paekivisammastega värav. Mart meenutab toreda aiaelemendi saamislugu. Algul oli selles kohas kaks

müüri: üks, mis kaitses aiabasseini põhja poolt, ja teine, mis toestas põõsaküngast. Tekkis mõte, et need saaks ju ülalt talaga ühendada, hea lastelastele kiikesid riputada.

Suur värav meelitab sisse astuma ka maja taha jäävasse aiaossa. Selgub, et siin on väike armas õuna- ja marjaaed. Must sõstar 'Öjebyn', üks punase sõstra sort ja karusmari on moekalt tüve otsas.

Noorte viljapuude kõrval on ka vana 'Liivi kuldrenett'. Urve: "See on meie aia esimene puu, rännanud siin ühest kohast teise. Teda näris meie kodujänes, enne kui jalga lasi, aga nüüd kannab ilusaid õunu. Aiaäärsed sirelid on pärit Pirita Koselt kunagise Nehatu koolimaja juurest. Vana isa oli koolijuhataja ja nad elasidki seal koos vanemaga. Mulle meeldivad looga asjad."

Agahüllatust! Marjapõõsaste vahel kasvavad ka kartulid. Mitte küll peenras, vaid viies suures mustas kilekotis. Kotiviljelust proovis Urve esimest korda üle-eelmisel aastal. Saak oli uhke ja värsked kartul omast käest võtta.

Elumaja taha jäävad ka turbaaed ja madalate okaspuude kogu. Pere hooldab ka tänavaäärset haljasriba, kuigi see pole nende maa. Nad on siia istutanud kuuski ja mände.

Roolirattaga aiapaviljon

Lõunasse avaneva terrassi kohal õitsevad kevadsuvel sinise ja valge laviinina alpi ja siberi elulõngad. Kohe kõrval on suur aiabassein, mille kohale kaarduvad roosaõielise kibuvitsa väädid. "Mõtlesime, et oleks ilus ju õite all ujuda," märgib peremees.

Urve jaoks on terrass parim mõtlemise koht: "Istun siin, vaatan männimetsa, iga latv on

Õitsev õuetuba Hortesest!

Aiamööbli valik
Jaanipäevahinnad!
Alates

12.90

HEA
HIND!

Fuksia amplis
Eestis kasvatatud
Pott Ø 24 cm

11.90

Roosid
Hind alates

2.99

Inglise põõsaroosid -
David Austini soovituslik sortiment
Rosa rugosa ehk moosiroosi
erinevad sordid
Pinnakatterooside uudissordid ja
põhjamaised pargiroosid Soomest

HORTES
Elamuste aed

Baltimaade suurim ja parima valikuga aianduskeskus

- Kõik vajalik ilu-, viljapuu-, köögivilja- ja tarbeaia ning funktsionaalse aiaruumi rajamiseks.
- Eksklusiivne valik kodukaupa.
- Eesti suurim lemmikloomatarvete osakond.

Pakkumised kehtivad, kuni kaupa jätkub.

Meie e-poe leiad www.hortes.ee
facebook.com/aianduskeskus.hortes

Mõnus suvetuba
basseiniga.

Vaade aiapaviljoni. Kahekordse laua alumise korrusena leidis nutika taaskasutuse vana rooliratas.

erinev ... ja nii tulevadki head ideed, kuidas üht või teist asja võiks teha.”

Terrassi ääristavad suured kiviplaadid on samuti mälestus Nehatu koolimajast. Kui hoone hävis, toodi ilusad kivid siia. Nehatust on pärit ka vana mööbel, mis päästeti prügimäele viimise. Mart ütleb, et tema jaoks on järjepidevus väga oluline, seetõttu on aias ja majas kasutatud ka palju vanu palke.

Suur mõnus terrass on tegelikult saunaesine. “Kõigepealt ehitasin sauna ja alles hiljem niioelda pookisin selle külge eluruumid ehk siis praeguse maja suurema osa,” meenutab arhitektist peremees.

Punaste katuseviiludega ja lustaka torniga maja mõjub armsalt ning koduselt. Tornist avaneb kena vaade aiale ja metsale, aga tegelikult projekteeris Mart selle eelkõige seepärast, et tuua majja loomulikku valgust.

“Lõunasse jääb kõrge männimets, ning nendel kuudel, kui päike käib madalalt, oleks majas olnud väga pime,” selgitab arhitekt oma leidlikku lahendust.

Esimese korruse suurt halli täidabki nüüd mõnus pehme päevavalgus, seda naudivad ka siserõdu ja treppi ääristavad toalilled. See lilleaed siin on aga peremehe hoole all.

Ka aia keskel trooniv aiapaviljon-grillikoda on Mardi ehitatud. Majake istub kõrgel vundamendil ning välja vaadates on kogu aed justkui peo peal. Tulekolle asub ruumi keskel ja selle ümber on kahe korrusega laud.

Laua alumine korrus on väga eriline: see keerleb justkui mõnes Hiina söögikohas. Kord metsas käies leidis Urve vend sealt suure, rohkem kui meetrise läbimõõduga laeva rooliratta ja kinkis selle õe perele.

Mõte hakkas kohe liikuma: kuidas seda küll ära kasutada? Ajalooline ja kaunis ese sai aiamaas nutika taaskasutuse. ✨

Lapselastel on aias vahvaid mängukohti.

MTÜ Pärnu
Aiaklubi kutsub:

Reg ja info:
tel 502 4180, Piret Kukk
piret@prohaljastus.ee
www.parnuaiaklubi.ee

**PÄRNU
TAIMELAAT**

30.–31. aug 2013

Hea taime- ja aiakaupade müüja!
Ootame sind kaupleva Pärnumaa
aasta suurimale taimelaadale!

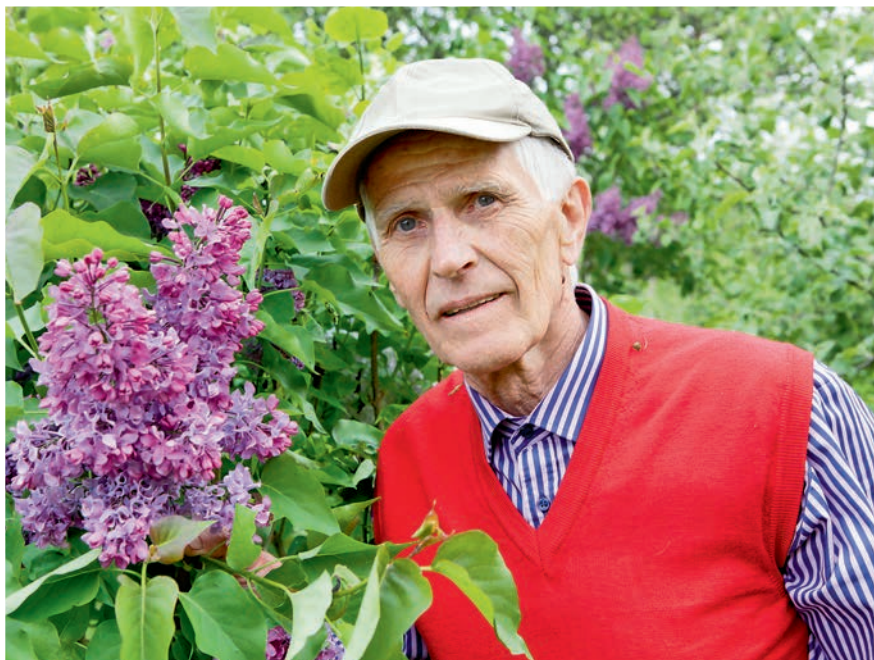
Uhked kobarad

Tekst Kaja Kurg
Fotod Sven Arbet

*hoogsas
pöörlemises*

*Sireliaretaja Aavo Mägi
kaubamärgiks on propellerina
keerdus õitega aretised. Pole teada,
et mujal maailmas oleks nii eriliste
õite ja suurte kobaratega sorte.*

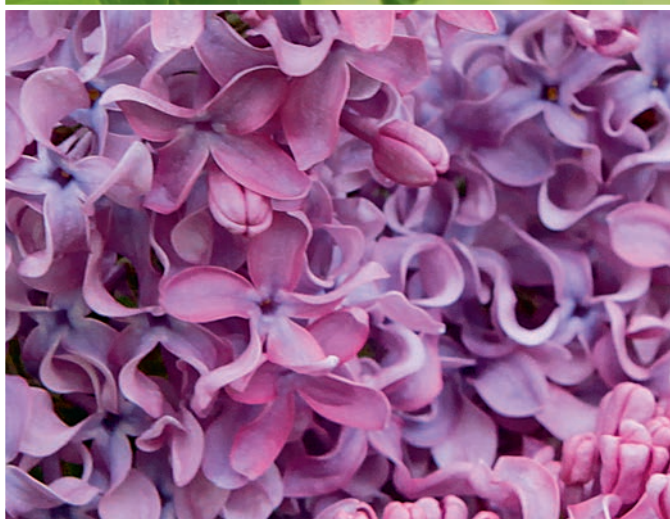
Kergelt pöördes õitega
Otto Kramer'i seemik nr 2.
Valiku tulemusel on tunnus
võimendunud paljudes
Aavo Mägi aretistes.

Aavo Mägi koos lemmiksordiga 'Ema Juuli'.

Lõbusate õiepropelleritega 'Monika'.

Need mõned nädalad, mil Mäe talu aed ja park on värvunud sirelililla-roosa-valgesse õiemerre, on Aavo Mägi jaoks aasta oodatuim aeg. Siis veedab ta pikki päevi oma puukoolis: uurib tähelepanelikult noorte sirelitaime õiekobaraid ja üksikuid õisi, hindab suurust ja värvust. Parimad saavad külge lipiku, neilt kogub aednik hilissügisel seemet uute külvide jaoks.

Aastate jooksul on aretajale oma õisi näidanud kümned tuhanded hariliku sireli (*Syringa vulgaris*) seemikud, valiku kadalipu on neist läbinud vaid murdosa. Aavo Mägi hindab, et praegu omab tal umbes 160 aretist sellist väärtust, et neid paljundada ja kasutada haljastuses. Nime on neist saanud 20. Kuna sorte on keeruline registreerida, pole hobiaretaja seda ette võtnud.

Maakodu käis esimest korda Aavo Mägi juures tema Rapla lähistel asuvas kodus üle kümne aasta tagasi. Sellest külaskäigust pajatab 2002. aasta mainumbris lugu "Aina sordirikam sireliaeg".

Vahepealne aeg on toonud sirelitest võlutud mehele uusi huvitavaid leide ning taas on põhjust külla minna.

Krussitav geen Krameri seemikutelt

Koos Aavo Mägiga tema koduaias kõndides kohtume järjest tema pereliikmetega, sest just nende nimedega on ta ristunud oma kaunimad aretised. Siin on 'Ema Juuli', 'Isa Villu', abikaasa 'Milvi', tütar 'Annika', pojad 'Jaanus' ja 'Toomas'. Aavo õde 'Monika' ja vend 'Ain'. Esindatud on ka kõik suguvõsa nooremad põlvkonnad ning paljud head tuttavad.

Esimesena sai 1991. aastal nime suurte tumedate punakaslillade õitega 'Ema Juuli', mille Aavo ristas oma paar aastat varem lahkunud ema mälestuseks. "Jäin selle seemiku välimusega väga rahule, leidsin, et seda võiks juba sordiks nimetada."

Väga erilise, suitsuroosa värviga on 'Milvi'. 'Lahe valge' on aga leitud Kadrriorust Lahe tänavalt, kus pere enne Aavo vanemate talu kolimist kaua aega elas. Sireliheki sees jäi mehele silma üks teistest erinev, hästi kompaktselt õiekobaratega taim, mille oksakese ta maakodus edasi pookis.

'Liisi' oli esimene, kelle õied meenutasid väikesi propellereid. 'Johanna' kruttis end juba hulga rohkem, väga krässus on ka 'Monika'. Kõige hoogsamalt propellerdab aga heleroosa 'Jaanus' (2004).

Aavo Mägi kiindus sirelitesse mitukümmend aastat tagasi, kui tollane kolleeg Tallinna Botaanikaaiast Kadrin Linna tõi talle mõned sireliseemikud, mille oli kasvatanud tema isa, tuntud viljapuuaretaja Otto Kramer. Kauneid õiekobaraid imetledes tekkis Aavol soov ka ise aretuses kätt proovida.

Kramerit seemikute õielehed olid kergelt keerduvad ja küllap sealt ongi pärit geen, mis Aavo Mägi aretisi üha rohkem ja rohkem on krussitama ajanud. Süstemaatilise valiku tulemusel on see tunnus aina süvenenud. "Ma pole

kuulnud, et kusagil mujal maailmas oleks veel kellelgi selliseid propellerõiega sireleid. On lihtõisi ja täidisõisi, aga mitte pöörlevaid ja väänlevaid,” nendib aednik.

Tallinna Botaanikaaeda istutati esimene sirelikogu 1960ndate algul, põhiliselt Lääne-Euroopa sordid, kodumaiseid oli väga vähe. 70ndate algul hakkas Aavo Mägi maal sireleid pookima, kümnendi lõpus lisandusid külvid. Algul kasvatas ta seemikuid põhiliselt pookealusteks. Botaanikaaiast sai ka silmastamiseks huvitavat materjali.

“Esimesed seemikud ei olnud midagi väärt, raiusin need hiljem maha. Aga algul oli seegi põnev, et millised õied ikkagi tulevad. Esialgu külvasin vähe. Kui seemikute hulgast tuli juba huvitavamaid asju, tekkis sügavam huvi ja hakkasin rohkem külvama,” meenutab aednik.

2002. aastal külvas aretaja juba oma seemikute seemneid.

Aavo Mägi kirjeldab nippi, kuidas panna seemik huvitavamaid järglasi andma: “Moskvalane Kolesnikov, kes on aretanud palju kauneid sorte, pookis heade omadustega seemiku aluseks ja sellele omakorda lootustandvad seemikud. Alusel on mingi mõju ikka. Nüüd ma nii ainult teengi.”

Mitusada värvivarjundit

Eriliselt kaunid tunduvad millegipärast just roosad sirelid, võib-olla sellepärast, et neid Eestis ringis käies eriti silma ei hakka. Viimastel aastatel on Aavo Mägi pärjanud nimega terve hulga ilusaid roosasid aretisi.

Hõredad kobarad, aga väga suured õied on ‘Maritil’. Silmatorkavalt kena on heleroosade õite ja tumeroosade õienuppudega ‘Laura’. ‘Mare’ on põnev aga selle poolest, et õielehed on alt heledamad. ‘Tiiu’ on tumeroosa, ‘Iivi’ säravalt vaarikpunane.

Aavo Mägi lehitseb vihikut, kuhu ta on kirja pannud oma sordid ja seemikud koos kirjelduse ning hindega viiepallisüsteemis. Mõni eriti silmapaistev kasvandik on saanud hindeks koguni 5+. “Nüüd olen muidugi hulga nõudlikum kui vanasti,” märgib ta.

Väikese kobaraga seemikud langevad valikust kohe välja. Üleilmne suund on aina suuremate õisikute poole. Sirelikobarad ongi muutunud lausa hiiglaslikuks. ‘Johanna’ kobara mõõduk on näiteks 23 x 23 cm, ‘Tiiul’ 25 x 20 cm.

Suurimad õied on aga ‘Isa Villul’ (2003) – läbi mõõt kuni 3,5 cm.

Sirelite õievärvi on aretaja sõnul äärmiselt keeruline kirjeldada, sest varjundeid on lihtsalt nii palju. Raske ülesande teeb kergemaks kogu maailmas kasutatav värvikaart 300 tooniga, millel igahel on oma number.

Aavo Mägi: “Parimad seemikud on mind kõik värviga üllatanud, osadel on olnud mingi eriline sära. Olen märganud, et sireli värv päeva jooksul muutub. Näiteks ‘Tiiu’ on hommikul kuidagi eriti kirgas.”

Kadriorust leitud ‘Lahe valge’.

‘Lahe valge’ õitseb igal aastal rikkalikult.

Reeglina sireli õied pleegivad vanemaks saades. Aretuse suund on pleekimist vähendada ja venitada õitsemise aega pikemaks.

Sireli magusa lõhnata pole aga varasuves seda õiget tunnet. Igal sordil on oma lõhn, ühtedel nõrk, teistel tugevam. Eriti võimas aroom on näiteks ‘Monikal’. Samas tunnistab aretaja, et “mul pole aega nuusutada, lõhn on sekundaarne, olulisem on visuaalne üldmulje: kobara

Valge nimetu seemik ja 'Johanna', mille õied end lõbusalt krutivad.

Roosakaslilla 'Tiitu' on hommikuti eriti särav.

kuju, suurus ja õievärv". Tähtis omadus on ka õitseaja pikkus ning see, kui vara või hilja õied puhkevad.

Kuus aastat ootamist

Puukoolis tolmlivad kõik pöösad vabalt, sest kunstlik viljastamine on aretaja sõnul liiga vaevanõudev. Valik toimub emataime järgi ning "vaid mesilased teavad, kes on isa".

Õitsemise ajal saavad määrgistuse pöösad, mille õite ja kobarate omadused annavad lootust, et järglaste hulgas võib olla üllatusi. "Kindlaid eesmärke mul pole. Naudin üllatusi, kui seemikud viie-kuue aasta pärast oma esimesi õisi näitavad," ütleb Aavo Mägi.

Väljavalitud pöösastele jäävad seemnekuprad küpsema, teistel lõigatakse närbunud õisikud ära. Seeme valmib oktoobris-novembris, siis korjab aretaja kuprad ära, löikab toas lahti ja eraldab sõeludes kestad. Seeme jääb paberkotikeses jahedas kohas kevadet ootama. Märtsis teeb Aavo Mägi toas külvid. Harilikku sireli seeme ei vaja stratifitseerimist, seda tahab aga amuuri sirel (+4° juures).

"2003. aasta külvist kasvas tuhat seemikut, esimesi õisi nägin 2008. Siis ei leidnud ühtegi huvitavat, aga 2009 oli juba meeldivaid üllatusi. 2003. aasta külvist sain kümme oma sorti. Nagu näete, põhiosa tööst läheb raisku," kirjeldab Aavo Mägi aretaja rasket ja lõputut ootamist täis tööd. Seda kroonivad aga kirkad hetked, kui mõni geenikombinatsioon on eriti hästi kokku klappinud. Huvitav on näiteks see, et valgest võib tulla hoopis roosa.

"Enamik tädisõielisi ei anna seemet. Siin aitab näiteks taime näljutamine: raiun juured läbi, tõstan pöösa maast välja ja panen tagasi juurduma. Kastan minimaalselt, pöösas vireleb elu ja surma piiril. Taim on šokis: lõpp on

→ lk 43

Täidisõieline 'Krasavitsa Moskvo', paljude meelest maailma kauneim sirelisort.

Põnev lillade võrsetega
Ungari sireli vorm.

lähedal, tuleb ruttu hakata järglasi kasvatama! Järgmisel aastal on lootust seemet saada,” kirjeldab aretaja aednike karme nippe.

Seemikud, mis huvi ei paku, lähevad käiku pookealustena.

Kolm nädalat sireliõisi

Palun Aavo Mägil oma sortidest panna kokku õiekonveier, et sirelite õitseage koduaias oleks võimalikult pikk. Üks variant oleks selline: purpurroosa ‘Monika’ on kõige varasem, siis alustab tumeroosa ‘Ain’, seejärel pika õitseajaga suitsuroosa ‘Milvi’. Sireliõisi jätkuks umbes kolmeks nädalaks.

Oma aretisi paljundab Aavo Mägi nii pookides kui silmates. Pookoksad lõikab ta märtsis. Varem pani kotiga maa sisse ning kattis saepuru ja lumega, nüüd hoiab neid termoskastis jääkotid vahel. Kui pöösastel läheb kevadel koor pealt lahti, saab hakata pookima. Seda võib teha kuni jaanini. Koore alla pookimine on kõige lihtsam.

Juulis algab silmamine. Käiku lähevad sama aasta pungad. Järgmisel kevadel lõigatakse põõsal metsik osa pealt ära ja pookend kasvab edasi.

Kekkilä
Kasvatuskast
kekkila.ee

TEE OMA AED ÕNNELIKUKS

Lillemuld
Tume ja tihe üldmuld
õitsevatele toalilledele.

Suvelillemuld
Õhuline, niiskuskrustalle
ja kauakestvat väetist
sisaldav muld õuelilledele.

Aiamuld
Väetatud must muld
puude ja pöösaste
istutamiseks, aiamaa
ning õue rajamiseks.

KEKKILÄ
GARDEN

Hüatsinsirel
'Rosenrot'.

“Kõige parem on pookida 60 sentimeetri kõrgusele, siis jäävad võra ja õied silmakõrgusele. Pookida on mugavam, seda saab teha püsti, juurekaelale silmastades peab aga käpuli olema,” räägib aednik.

Sireli kohta tasub aiapidajail teada seda, et ta ei talu liigutamist. Paljasjuursena istutatud põõsas vireleb paar aastat ja õied on nigelamad.

Huvitavat suitsuroosat tooni 'Milvi'.

Õitsemiseks vajab sirel päikest, tavaliselt õitseb põõsas paar nädalat.

Aga kuidas hoida sirelit madalana, kui aias pole suure põõsa jaoks ruumi? Aavo Mägi soovib siis osa põõsast lõigata paarikümne cm kõrguseks – sireli tüvel on palju uinuvaid punge, millest kasvavad ruttu uued oksad.

Kollektsioonaeda kogutud elutöö

Aias ja pargis näeb lisaks Aavo Mägi aretistele muudki sorte ning sireliliike. 'Rosenrot' on roosakirjude kobaratega, tumeroosad õied pleegivad meeldivalt heledaks. Imetleme Kolesnikovi aretatud 'Krasavitsa Moskvõd', mis on paljude meelest maailma kauneim sort, 'Vnutška Lenka' on aga üks tumedamaid lilladest. Valge 'Madame Lemoine' ja roosakaslilla 'Michel Buchner' on tädisõielised. Silma jääb põneva välimusega ungari sirel, mille võrsete koor on sama lilla kui õied.

Paar aastat tagasi hakkas Aavo Mägi talupargi kõrvale heinamaale rajama kollektsioonaeda oma loomingu paremikest, väärtuslikuks peab ta praegu 160 aretist. Kuigi sordinimega on neist pärjatud paarkümmend, leiab aednik, et ilusad on tegelikult kõik ja neid tasub edasi aretada. Kaks kolmandikku väljavalitutest on keerdu õitega.

Aavo Mägi sirelid 'Ema Juuli', 'Johanna', 'Kristjan Paluteder', 'Milvi' jt õitsevad ka Tartu Botaanikaaias, kus on rajamisel eraldi nurgake tema põnevast aretustööst. ✨

Üks tumedamaid sorte 'Ain'.

Sirelikülvid ootavad peenrale pikeerimist.

Kiirelt ja mõnusalt Helsingisse!

REIS
KESTAB
2,5
TUNDI

ÜHE SUUNA
PILET
ALATES **25€**

ÖÖPAKETT
KAHELE
ALATES **58€**

AUTO-
PAKETT
ALATES **79€**

Hinnad kehtivad kuni 22.06.2013

Harilikku lodjapuud kahjurid väga ei ründa, nii et suuremas aias tasub põhiliiki peentele sortidele eelistada.

Tekst **Toivo Niiberg**,
Räpina Aianduskooli kutseõpetaja
Fotod **Jaan Mettik**, repro

Õisi ja vilju lodjapuult

Juuni alguses õitsev harilik lodjapuu on meie metsade kauneim põõsas. Tänavu lisab talle väarikust aasta puu tiitel.

Harilikku lodjapuud (*Viburnum opulus*) tunnevad küllap kõik, sest meil on see kaunis u 4 meetri kõrguseks sirguv ja tugevalt harunev põõsas üsna levinud. Kohtame teda sega- ja lodumetsades, puisniitudel ja veekogude lähedal põõsastikes, kena taim sobib ka suuremasse aeda. Kuslapuuliste (*Caprifoliaceae*) sugukonna lodjapuu (*Viburnum*) perekonda kuulub eri allikate andmeil kokku kuni 200 liiki, enamik neist levib põhjapoolkera parasvöötmes, kuid osa liike kasvab ka näiteks Põhja-Aafrikas.

Looduses paljuneb lodjapuu hästi lindude levitatud seemnetega, kuid põõsas annab ka kännuvõsu.

Ilu- ja marjapõõsas

Harilik lodjapuu on väga ilus nii õitsedes kui sügisvärvides – põhiliigi ümardunud kolme hõlma ja saagja servaga lehed värvuvad siis punaseks, mõnel sordil kollaseks. Pilku püüavad ka ahvatlevad punased viljakobarad.

Kõige uhkem on siiski aastast olenevat kas mai lõppu või juuni algusesse jääv õitseae. Siis katavad lodjapuud suured lamedad kreemikasvalged õisikud – justkui pärjana ümbritsevad õiesarikat suured steriilsed õied, mille tööks on tolmeldajaid ligi meelitada. Viljad arenevad hoopis õisiku keskel paiknevatest väikestest torujatest kroonlehtedeta õitest. Punane, ühe lamendunud seemnega luuvili on mõrumaiguline.

Lodjapuu vanemate okste koor on hallikaspruun ja lõhenev, kandilistel võrsetel on punakas varjund. Täiesti külmakindel lodjapuu eelistab viljakat niiskemat mulda ja päikeselist kasvukohta, kuid talub üsna hästi ka poolvarju ja linna saastunud õhku.

Iluaias sobib lodjapuu hästi kokku nii teiste põõsastega kui lilledega, tema kaunis sügisvärvus tuleb hästi välja näiteks jugapuude või igihaljaste rododendronite tumedal taustal. Hästi elujõulist lodjapuud on kõige lihtsam paljundada lookvõrsikuga.

Harilikul lodjapuul on nii ilu kui ka kopsakama saagi pärast aretatud sorte.

Tuntuimat dekoratiivsorti hüüab rahvas lumepalliks. Tegelikult on selle suurte kerajate steriilsete õisikutega sordi nimi 'Roseum' (sün 'Sterile'). Paraku pistavad kahjurid (ehmespoi)

Lodjapuu toidus

Viljade maitseomadusi parandab tunduvalt külm. Ka muutuvad külma saanud marjad veelgi punasemaks ja isuäratavamaks.

Siberis kogutakse lodjapuumarjad suurtesse tünnidesse, valatakse vesi peale ja lastakse marjadel külmuda. Altaiis koristatakse marjad riidest kottidesse ja riputatakse maja välisseina äärde, kus neil lastakse külmuda. Mõru maitse kaob osaliselt ka kuumtöötlemisel, eriti aurutamisel.

Lodjapuu marjad sisaldavad 6–9% suhkruid (ülekaalukalt fruktoosi ja glükoosi), 1,7–3,3% orgaanilisi happeid (peamiselt õunhape), samuti viljadele lõhna andvat palderjan- ja isopalderjanhapet, 0,4–0,6% pektiini, parkaineid kuni 3%, 40–75 (138) mg% C-vitamiini, 300–500 (1300) mg% P-vitamiini, 1,4–2,5 (3,3) mg% karotiini, kuni 2 mg% E-vitamiini. Mineraalelementidest on ülekaalus kaalium (170–300 mg%), on ka kaltsiumi, magneesiumi ja rauda. Mikroelementidest mainin niklit, koobaltit, molübdeeni, titaani, vanaadiumi ja tsirkooniumi, koos peaksid need kaasa aitama ainevahetuse tasakaalustamisele ja eluea pikendamisele.

Seemned sisaldavad kuni 21% õli ning kuivatatud, kergelt röstitud ning jahuks jahvatatud seemnetest saab omapärast jooki. Valmimata marjades on palju hiniini ja kofeiinhapet.

Natuke lodjapuumarju tasub purki panna koos halvasti säilivate pehme maitsega viljadega, nt õun, pirn, rabarber, kõrvits, kurk, füüsäl, melon, peet jm – siis säilib hoidis paremini ja on värvikam.

Koos lodjapuumarjadega kasutage pihlaka-, kukerpuu-, kibuvitsa- või pooppuu marju; hästi täiendavad nad ka võilille-, takja- või pödrakanepijuurte maitset.

- **Lodjapuumarjamorsi** jaoks pange 150 g marju sügavkülma. Külmunud marjad asetada keedupotti, valage peale liiter vett, keetke 10 minutit, kurnake, lisage 4 sl suhkrut ning jahutage.
- **Lodjapuumarjajoogi** jaoks ajage 2 klaasitäit marju läbi hakkmasina, valage peale 1 liiter vett ja laske toasoojas 12 tundi seista (käärimise käigus hävib ka mõruaine), kurnake jook ja lisage 3 sl suhkrut.
- **Lodjapuumahl.** Pange külmunud või külmavõetud marjad keedunõusse, 2 kg marjade kohta lisage ¼ liitrit vett. Laske sel peaaegu keema tõusta ja siis pressige marjadest välja mahl. Laske mahlal 4 tundi seista, kurnake.

Kui mahla on vaja säilitada, kuumutage seda keemiseni. 1 liitri mahla kohta lahustage siis vedelikus 100–125 g suhkrut. Kurnake, valage pudelitesse ja kuumutage 100° juures veevannis 15–20 minutit. Sulgege nõud õhukindlalt.

Kui teete mahla külmumata marjadest, oleks vaja mahla tasasel tulel keeta kuni maitse paranemiseni (selle ajaga hävib paraku C-vitamiin jm teravistavad ained). Siis lisage suhkur, kurnake, valage kuumalt pudelitesse ja sulgege õhukindlalt.

- **Siirup.** Valage mahl keedunõusse, 1 liitri kohta lisage 1,5 kg suhkrut. Kuumutage, kuni suhkur on sulanud, kurnake ja kuumutage 95°, lisades 1 liitri siirupi kohta 0,5–1 g vanilli. Siirup valage kuumalt purkidesse ja sulgege õhukindlalt.

- **Suhkruga pastöriseeritud lodjapuumarjad** on hea salat lihatoitude ja verivorsti kõrvale. Pange eelnevalt blanšeeritud marjad koos suhkruga kihiti suuremasse nõusse, võttes 1 kg marjade kohta 300–400 g suhkrut. Laske massil üks ööpäev tiheneda, tõstke hoidis purkidesse, kuumutage purke 85° juures 30 minutit. Segu võib ka topsidega sügavkülma panna.

- **Lodjapuu-pihlakažele.** Võtke 1 kg puhastatud lodjapuumarjade kohta 0,5 kg pihlakaid. Valage peale vesi, nii et see kataks marju ja keetke tasasel tulel 1–2 tundi, kuni marjad on purunenud. Pressige marjadest välja mahl, kurnake ja lisage ühe klaasi mahla kohta 1–2 klaasi suhkrut. Keetke kaks-kolm korda läbi, lastes iga kord paar tundi jahtuda, kuni tilk kuuma hoidist tardub külmal taldrikul. Žele valage kuumalt purkidesse ja sulgege õhukindlalt.

- **Lodjapuu-õunamarmelaad.** Lõigake 5 kg hapusid õunu tükkideks ja lisage 5 kg lodjapuumarju. Keedunõu põhja valage veidi vett ning keetke õunatükid ja marjad pehmeks. Tõstke saadud mass linasest riidest kotti ja riputage kott 12 tunniks pange kohale (mahl tilgub siis ise välja). Ka pangele oleks hea asetada õhuke riie, vältimaks puuviljakärbeste sissesattumist. Saadud mahla 1 liitri kohta lisage 0,5–1 kg suhkrut ja edasi toimige nii nagu eelmises retseptis.

- **Kompott.** Peske viljavartest puhastatud marjad ja pange tihedalt purkidesse, täitmise ajal raputage purki aeg-ajalt. Peale valage suhkrusiirup, 1 liitri vee kohta võtke 650 g suhkrut. 0,5-liitrisel purkel kuumutage 90° juures 20 minutit ja liitrisel 30 minutit.

- **Marjaäädikat** võib teha külmavõetud lodjapuumarjadest. Purukstambitud marjad pange suuremasse klaas- või emailnõusse või puhtasse puidust tünni, peale valage vesi, nii et see kataks marjamassi paari sõrme paksuselt. 1 kg marjade kohta lisage 150 g suhkrut. Jätke segu toasoojas pimedasse kohta kaheks nädalaks seisma, segades seda paar-kolm korda päevas puulusikaga. Kääritatud pulp pressige, saadud vedelik kurnake 5–10-liitrisse käärimispudelisse, täites pudeli kuni selle laiema kohani. Sulgege pudel kerge vatist või marlist korgiga. Kolme nädala pärast saate laagerdamata äädika. Tooräädikas kurnake läbi tiheda riide, käärimisnõu peske puhtaks. Äädikas valage tagasi käärimisnõusse, nõu sulgege nüüd õhukindlalt ja viige mõneks kuuks jahedasse pimedasse ruumi laagerduma. Laagerdunud äädikas villige väiksematesse pudelitesse ja sulgege need õhukindlalt.

nahka põõsa lehed – selle vastu võib väidetavalt abi saada, kui leiate taimel tuulisema kasvukoha ja peletate kahjureid tugevalõhnalise taimeleotisega (küüslaugu-, raud- ja soolikarohu tõmmis).

Kahjurikindlam peaks olema sama kena sort 'Stömsund'. Sordi 'Aureum' lehed on puhkedes pronksjad, siis erekollased ja sügisel rohekad. 'Bergsjö' sinakasrohelistele lehtedele hõlmad on sügavamate sakkidega, sügisel värvub sort roosakaspunaseks. 'Compactum' jääb kasvult väikeseks (kõrgus u 1 m), kuid õitseb ja viljub rikkalikult. 'Nanum' on veel madalam ja õitseb vähe, tema ehteks on kerajas kuju ja talvel oranžikaspunased võrsed. Sobib ka madalaks hekiks. Umbes 2 m kõrguseks kasvav sort 'Xanthocarpum' üllatab kollaste viljadega.

Aretusega on püütud lodjapuud kujundada ka viljapuuks – saadud on suuremate viljade ja mahedama maitsega sorte. Esimesed kultuurisordid aretati Ameerikas kolmehõlmise lodjapuu (*V. triloba*) baasil (nt 'Wentworth'). Tulemuslikku aretustööd on tehtud ka Venemaal, Ukrainas ja Valgevenes. Eriti saagikas sort on 'Krasnaja Grozd'. Lodjapuu sordiaretuse kohta leiab rohkem teavet Robert Piiri raamatust "Vähetuntud marjad aias".

Puukoolis kasvavad istikud kaks aastat. Kodusesse istandikku või vabakujulisse hekki istutage taimed 1,5–2 m vahega.

Kui paljundate lodjapuud varrepistikutest, lõigake lodjapuu varakevadel kuni mullapinnani maha (oksad koorige, koor kuivatage teeks), ja kui tekivad 10–15 cm pikkused uued võrsed, kuhjake muld neile peale nii, et võrsetipud oleksid väljas. Sügiseks on kõikidele võrsetele tekkinud

lisajuured. Nüüd lõigake need lahti ja pange talveks muldkraavi.

Lodjapuud saaks kujundada nii põõsaks kui madalakasvuliseks puuks. Enamasti piirdu- takse põõsast kuivanud ja vanemate okste välja lõikamisega. Vanemaid põõsaid tasub varake- vadel noorendada, nii et lõikate oksad maani maha.

Kui lodjapuud igal aastal korralikult kõdusõn- nikuga väetada ja ümbrus multšida, võib 10–15aas- tane põõsas anda 12–25 kg ja rohkem marju aas- tas. Viljakandvus algab kolmandast-neljandast aas- tast. Marjade kogukaalust moodustavad 12–20% seemned. Ühelt põõsalt võib saada 3–4 kg marju.

Küpsed, kuid külmast kahjustamata marjad taluvad hästi trans- portimist.

Maitsvate must- jassiniste marjade ja suhteliselt suure saa- giga on ka Kanada lod- japuu (*V. lentago*).

Lodjapuu väärt omadused

Rahvasuu on meil lodjapuud nimetanud pitsi- puuks, koerõispuuks, õispuuks, hullukoera- ja leivamarjaks, aga ka mürgipuuks.

Mõnel pool pannakse vana kombe koha- selt pidulauale pruudi ja peigmehe ette ilu ning armastuse sümbolina kimbuke õitsvaid lodja- puuoksi. Paljud rahvad on pidanud lodjapuud nii ilu kui pruudi sümboliks. Slaavi rahvastel on lod-

*Kodumetsateel,
kui punetab lodjapuu,
on suvi surnud...*

Ivo Ivari

japuust (vene keeles *kalina*) hulk laule, armastu- sega on temast kirjutanud Ukraina poeet Tarass Ševtšenko.

Lodjapuu on hea meetaim. Samas sisaldavad nii taime lehed, viljad kui koor mürgist ainet viburniini. Viljade külmutamine, kuumutamine ja kuivatamine muudab need aga ohutuks – kogu mürk laguneb. Ühtlasi kaob siis ka isesugune lõhn ja maitse, mis mõnda inimest ärritab.

Aretatud on ka kollaseviljalisi lodjapuusorte.

küsija saab vastuse

Lodjapuu- lehemardikad võivad põõsa lehtedest lagedaks süüa.

Lodjapuu jääb lehtedeta

Mäletan oma lapsepõlve vanematekodust suurt lumepallipõõsast. Nüüd majomanikuna otsustasin nostalgialaine ajel selle ka endale muretseda.

Kuigi põõsas kasvab, on taim kahjuks kõike muud kui kena. Nimelt ründavad teda suve algul, just siis, kui õied puhkevad, mingid ussid, kes imekiiresti lehed ära järavad.

Kas on viisi, kuidas nendest söödikutest vabaneda?

Vastab **Pille Hermann**, Tallinna Botaanikaia taimekaitsespetsialist
Fotod **reprod**

Harilik lodjapuu (*Viburnum opulus*) püüab pilku varasul- vel valgete õitega ning sügi- sel säravpunaste, päikeses sillerdavate viljadega.

Koduaedades kasvatatakse ena- masti lodjapuu keraõisikulist sorti 'Roseum', keda rahvasuu hüüab lume- palliks. Kasvutingimuste suhtes lod- japuu väga nõudlik ei ole. Ta on isegi suhteliselt varjutaluv, kuid eelistab niiskemat pinnast.

Erilist nõrkust kauni lumepalli lehtede vastu tunnevad lodjapuu- lehemardikad (*Galerucella viburni*) e ehmespoid. Kui märkate, et teie armas põõsas on kevadel ussidega kaetud ning kõik lehed varsti auke täis, siis ongi põõsa asustanud tema tõugud.

Toitumist alustades närivad kolla- kasrohelist, mustade täppidega kae- tud tõugud lehtede alaküljele väike- sed aknad.

Lodjapuu marjad.

Ravimina kasutatakse lodjapuu koort, vähem õisi ja marju. Koort sisaldab kuni 6,5% eeterlikke õlisid ja glükosiid viburiini.

Ühelt põõsast ei tohi liiga palju koort võtta, siis taim hakkub. Koort saate koguda nii, et lõikate oksa põõsast välja ja koorite ära – nii näeb ka põõsas kaunim välja. Tehke ringikujuline sisse- lõige ja tõmmake koort maha suunaga ladva poole.

Koort koguge okstelt, võsudest ja võrsetelt kevadise mahlavoolu ajal, siis on koort lahti. Koo-

red raiuge 10–20cm tükkideks ning kuivatage vilus ja tuuletõmbuses. Külmetuse korral on koore- ja õietee väga hea turgutaja. Lodjapuu on toniseeriv ja spasme vähendav toime, leevendust saab ka astmahoo korral. Noortest võsudest tehakse nahahaiguste, vistrikite ja sügeliste korral vanne.

Keedist valmistades valage 1 kuhjaga tl purustatud koorele 1 klaas keeva vett, laske 15 min seista ning jooge väikeste kogustena päeva jooksul. Koorekeedist on rahvameditsiinis kasutatud emaka- jm verejookse pidurdava vahendina.

Lodjapuumahlaga on aga parandatud näonahka. Näomaskiks segage mahl hapukoorega vahekorras 1:1 ja hoidke näol 15–20 minutit, pärast peske nägu sooja veega puhtaks.

Viljavartest puhastatud lodjapuumarju kuivatage kuivas õhurikkas kohas õhukese kihina, temperatuur võib olla 60–70 kraadi. Kuivatatud marju hoidke riidest kotis.

Kuivatatud marjadest tasub nende kõrge C-vitamiini sisalduse tõttu teha vitamiinteed, mis turgutab ka südame tööd (tõstab ja normaliseerib löögirütmi) ning aitab keha vee välja liigse vee. Kuivatatud lodjapuumarjatee meega on ka hea köharavim ja häälepealte tervendaja.

Kõhatee jaoks võtke 2 kuhjaga sl kuivatatud lodjapuumarju, valage peale klaas keeva vett ja keetke tasasel tulel kaane all 15 minutit. Laske teel jahtuda, kurnake läbi marli. Tarvitage päeva jooksul enne sööki 1/3 klaasi korraga. ✱

Täidisöieline harilik lodjapuu 'Roseum' on steriilne ning marju ei kannu.

Lodjapuu-lehemardikad.

Tõuk roodatud lehel.

Tugeva kahjustuse korral muutuvad lehed sõelapõhjakaks, mõnikord jäävad järele vaid leherootsud. Tõugud ründavad kevadel ja suve alguses, kuid kollakaspruunid, umbes 5 mm pikkused mardikad asuvad lehtede kallale augustis.

Kuidas siis tõugud juba kevadel kohal on, kui mardikad tulevad alles augustis söögilaua juurde? Sügisel, pärast seda, kui kõht on täis, kannab mardikas hoolt ka järeltuleva põlve

eest – ta muneb munad kogumikena põõsa noortele võrsetele ning katab need näripuruga.

Kui püüate lehtedelt mardikaid ära korjata, siis peate olema väga osav ja ettevaatlik, sest väiksemagi lehtede liikumise peale kukutavad mardikad end maapinnale.

Koduaias vaadake lumepallipõõsas üle juba enne tema lehtimist. Kui leiate munakogumikega oksa, lõigake need välja ja põletage ära.

Keemilistest taimekaitsevahenditest tasub aianduskauplustest küsida Decis Mega või Karate Zeoni. Dekoraatiivtaimede lehtede pritsimisel Decis Megaga tuleks algul mõne oksa peal kontrollida taime vastupidavust.

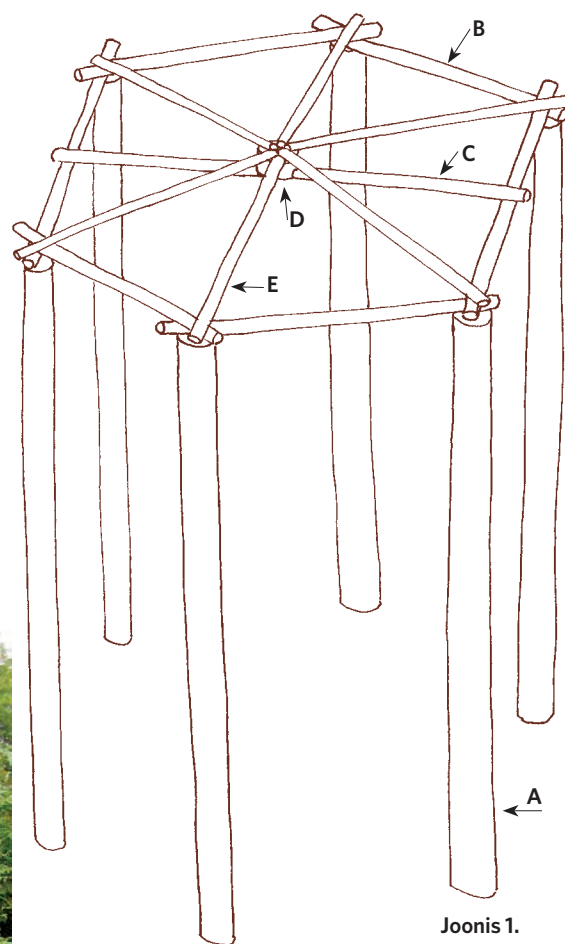
Täisõites harilik lodjapuu ei jää oma kauniduselt kindlasti alla nn lumepallile, keda kahjurid nii kangesti armastavad. Seetõttu tasuks ehk vaenlastega võitlemisele käega lüüa ja kasvatada aedadeski hoopis rohkem harilikku lodjapuud. ✱

Loodusliku moega taimetoed

Joonised ja tekst **Anni Müüripeal**

Fotod **Kaja Kurg**

Mulle meeldib, kui aiale annavad lisaks puudele ja pöösastele kõrgusmõõdet ka ronitaimed. Minu alles kujunev taluaed on loodusliku moega - plastist või bambuseritvadest toed ja redelid kõrgekasvulistele ubadele, humalale, roniroosile, elulõngadele, lill- ja seahernestele, mungalilledele jt seal hästi ei sobi. Oma talust on meil õnneks materjaliks küllaga võtta nii lepa-, sarapu- kui pajuvõsa. Andke palun ideid, milliseid lihtsaid ja nutikaid ronitaimetugesid võiks taluaeda ise teha.

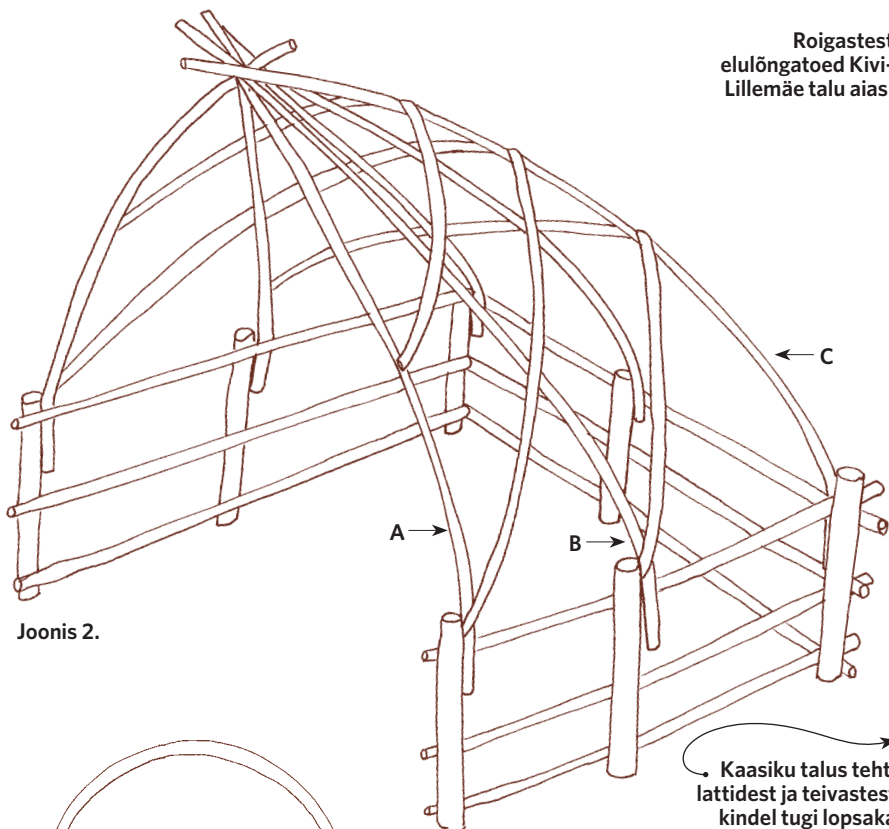
Joonis 1.

Joonis 1. Sellise tugitempli võiks püstitada roniroosile vm tugevamat toestust vajavale taimele. Kuuekandilise templi läbimõõt on 3 ja raadius 1,5 m. Templi sammasteks on vaja kuut u 3,25 m pikkust ja u 15cm läbimõõduga teivast või peenikest lepa- vm puukese okstest laasitud tüve (A). Valmis templi kõrgus on u 2,70 m. Esmalt märkige soovitud kohas maha 1,5m raadiusega ring ja tähistage kuue tugisamba asukohad. Sambaile tehke kangiga u 0,5 m sügavused augud. Augud võivad olla natuke suurema läbimõõduga, siis saate postid otsapidi pista pooleks lõigatud plastpudeleisse - nii kestavad need mullas kauem. Säätige sambad paika, täitke nende ümbrus tihenduseks kruusakividega ja tallake kinni, jälgides muidugi, et postid seisaksid sirgelt. Nüüd ühendage sambad ka pealt paraja pikkusega okste või teivastega (B), naelutades need kinni või sidudes otstest nõõriga kokku. Liited saavad tugevamad, kui lõikate teivaste ristumiskohtadesse vajaliku suurusega lohud. Et ehitise kindlamalt püsiks, tõmmake selle vastandküljed kokku põikpuuga (C). Selle keskpunkti võiks kinnitada klotsi (D), siis suunake ka iga samba otsast üks teivas (E) templilae keskkoha ja naelutage kinni.

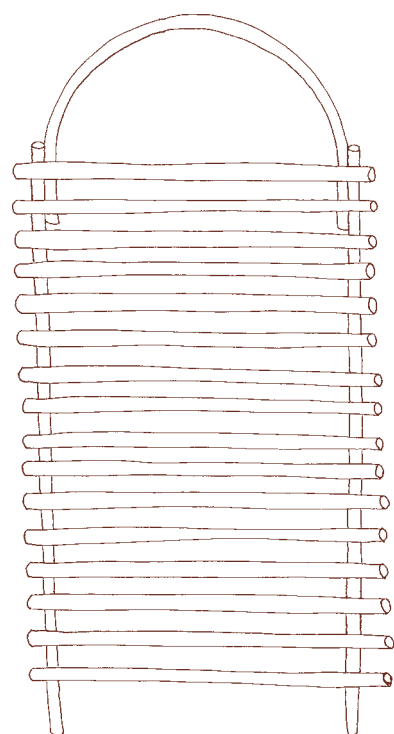
Joonis 2. Lastele meeldiks selline onn aias väga, selle katusel võiks näiteks mihinal kasvada lattuba. Suve lõpul peaks onni katus kinni ka kerge vihmasabina. Kõige keerukam on kokku painutada onni katusekaari. Kui onni katuseharja (okste ristumispunkt) kõrgus maapinnast on u 2 meetrit ja ka onni sügavus on u 2 meetrit, siis otsige esimeseks kaarepaariks kaks u 2,5 m pikkust painduvat toigast (A), teiseks kaarepaariks (B) on vaja kaht u 3,3 m pikkust toigast ning tagumise kaare toigaste (C) pikkus olgu vähemalt 3,5 m. Risti jooksvaid tugipuid kinnitage kaartele just nii palju, kui taimetele toeks tarvis on. Okste ja toigaste asemel on siin ilmselt lihtsam kasutada linast vms looduslikust materjalist nõõri.

Lillhernele piisab pajuokstest koonusest. Et tugi kindlamalt püsiks, on koonusele alt pajuokstega paar ringi võruna peale pununud.

Roigastest elulõngatoed Kivi-Lillemäe talu aias.

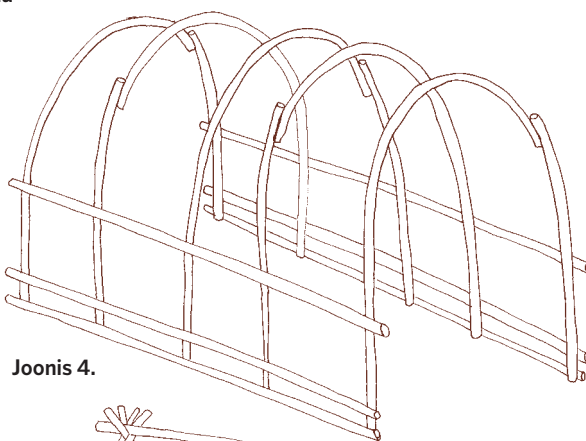
Joonis 2.

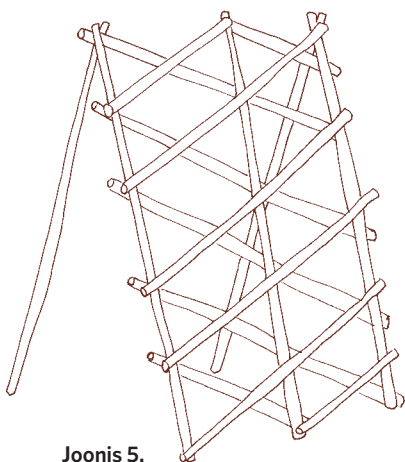
Joonis 3.

Joonis 3. Selline ronitaimesirm aitab aiaosi ka eraldada. Sirmi jaoks on teil tarvis kaht vähemalt 3,5 m pikkust paraja jämedusega toigast või keppi. Kaare saate sirmi tippu soovi korral painutada u 1,5-2 m pikkusest oksast. Sirmi keskelt täitvaid u 1 m pikkusi oksa paigutage just nii tihedalt, kui soovite või vaja on. Diagonaalselt pandud keppidest saate risti keskossa moodustada ka hoopis ruudu vm kujundi. Sirmi püstitamiseks tehke kangiga maasse kaks u 50 cm sügavust auku. Postid võite enne püsti ajamist jälle sättida plastpudeleisse, mille kaelaosa maha lõigatud. Tühi ruum posti ja pudeliseina vahel täitke kruusakivikestega. Väga tuulises kohas tasub sellist sirmi keskelt toestada ehk ka kolmanda tugipostiga.

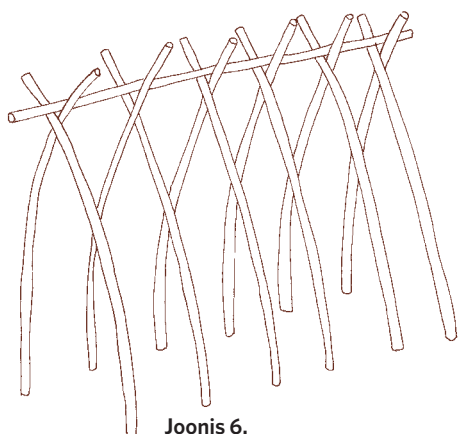
Joonis 4. Pergola aiamaa ja lilleaia piirile. Okstest pergola külgedel võiksid juba olla peenrad - kas köögiviljale ja maitsetaimedele või lilledele, sõltub teie soovidest ja vajadustest. Pergolale võiks ronima suunata lill- ja lattube, mungalilli, lillherneid jpm. Algul tahavad nõrgad taimekesed ehk juurde ka nõõrist ronimistugesid.

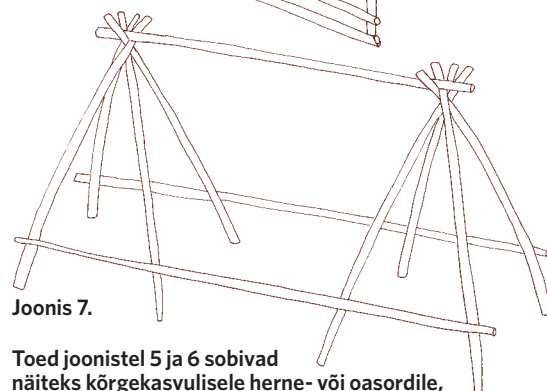
Joonis 4.

Joonis 5.

Joonis 6.

Joonis 7.

Toed joonistel 5 ja 6 sobivad näiteks kõrgekasvulisele herne- või oasordile, tugi joonisel 7 aga madalale hernesordile, mungalillele või hoopis avamaal kasvavale tomatile. ✨

Aias helgib veesilm

Tekst Kaja Kurg / Fotod reprod

Vesi toob aeda liikumist ja värskust. Taimeraamis veesilm oma helkleva peegelpinna ja rahustava vulinaga on aia kaunimaid vaatamänge.

Inimest tõmbab alateadlikult vee lähedusse. Tahame vaadata vee virvendavat pinda ja kuulda selle vulinat. See rahustab ja värskendab vaimu.

Suurema või väiksema aiatiigi rajamine käib tänapäeval tänu moodsatele materjalidele hõlpsalt. Betooni asendab elastne basseinikile, veelgi lihtsam on panna maa sisse või terrassile juba valmis tiigivorm.

“Tiigi- ja basseinikaupu tootva Saksa firma Heissner sortimendist leiab kõik vajaliku tiigi rajamiseks: alates kilest, pumpadest-filtritest ning lõpetades purskkaevude ja dekoratiivvalgustusega,” ütleb ASi Schetelig EV jaemüügi müügijuht Anita Kuzmina. Ta selgitab, kuidas tiik valmis teha ning selle juurde mõnusat meeleolu luua.

Plastvorm või kile

Veesilma saab rutem valmis, kui kasutate valmis plastvormi. Neid on moodsalt kandilisi ja lookleva kujuga nagu looduses, väiksemaid ja suuremaid (mahuga 70–900 liitrit).

Kilet tiigi rajamisega on rohkem tööd, aga siis saate veesilmale ise anda soovitud kuju ja suuruse. Eemaldage tiigile kaevatud süvendist väga hoolikalt kõik kivid ja puujuured, seejärel katke põhi liivaga. Kile kaitsmiseks pange selle alla kindlasti pehmeduseks spetsiaalne tiigifliis, selle pealt ei tasu kokku hoida. Kui kile peaks katki minema, on selle parandamine väga tülikas.

Paksem kile (1 mm) valige juhul, kui tahate tiigis ka supelda või kui lapsed hakkavad seal mängima. Õhem kile (0,5 mm) sobib tiigile, mis sellist koormust taluma ei pea. Heissner annab tiigikilele 10aastase garantii, fliisvooder aga lisab veel sama palju juurde. Tiigisüvendisse sobitatud kiletükid liidetakse spetsiaalse liimiga. On olemas ka liim, mida saab kasutada vee all.

Veesest välja ulatuv must kile pole just nägus, madalas vees ja nõlval saab aga kasutada kivikilustikuga kaetud kilet, mis mõjub täiesti looduslikult. Sellise kilega on hea vooderdada ka oja-keste sänge.

Istutuskorv veetaimedele. Ülemine läbimõõt 40 cm, kõrgus 28 cm.

Džuudist taimetasku veetaimedele (100x100 cm).

Hästi sobib modernse kandilise tiigi servaks roostevabast terasest ääris. Selle saab panna nii maa sisse süvistatud tiigile kui ka maapealsele kõrgema äärega veesilmale.

Uus põnev toode on roostevabast terasest ülevooluserv, mis on varustatud ka valgusribaga. Üle sellise serva voolates tekib ilus veekardin, eriti

VESI TEEB SINU AIAST PARADIISI

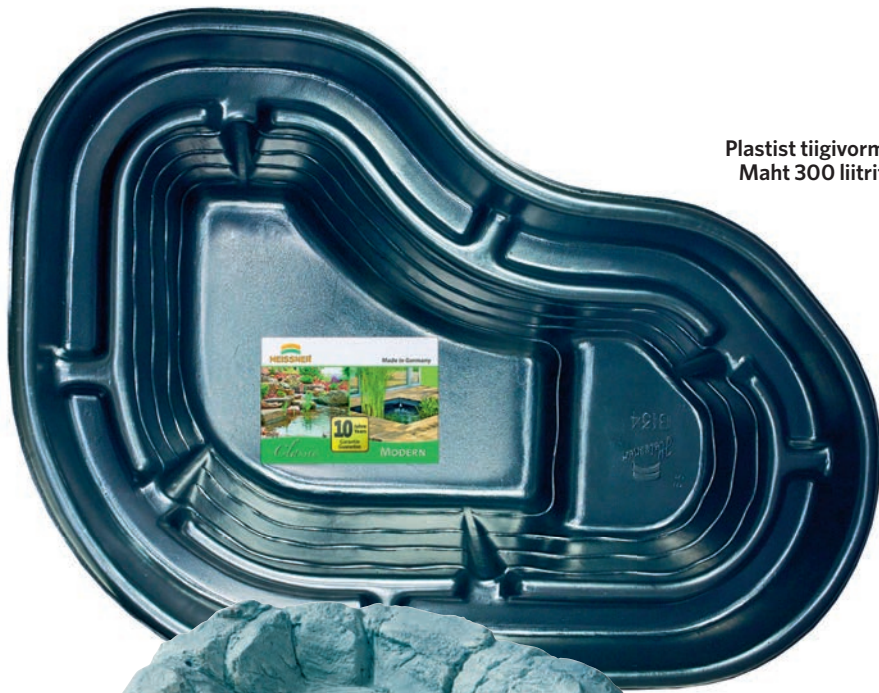

- ✓ kunsttiigid igale maitsele ja interjööri
- ✓ hea valik basseini- ja tiigikilesid
- ✓ veepumbad välis- ja sisetingimustesse
- ✓ tiigi- ja kosepumbad Smartline®, ECO®, Sunpower®
- ✓ tiigihoiduse seadmed
- ✓ vee ja aia LED-valgustid
- ✓ vee ja aia dekoratsioonid

- ✓ kvaliteetsed ja vastupidavad
- ✓ lihtne paigaldada
- ✓ maitsekalt disainitud

*Kõik kaubad saadaval
aiakeskustes ja E-POES!*

Plastist tiigivorm.
Maht 300 liitrit.

Tehis-voolukividest
saab kujundada
koski ja kaskaade.

Kosepump filtriga.
Pumba võimsus
20 100 l/h (215 W),
surve kõrgus u 5,25 m.

efektne on see pimedal ajal, kui langevat vett valgustab altpoolt mahe valgus.

Looduskivi imiteerivatest tehis-voolukividest saab aga kujundada astanguid ja koski.

Pump hoiab tiigi tervist

Tiigis peab olema kindlasti pump, mis hoiab vee liikumises. Liikuv vesi on hapnikurikas ega lase kasvada bakteritel-vetikatel. Pumba valides tuleb teada, kui palju vett tiik mahutab: kogu vesi peab nimelt üks kord nelja tunni jooksul sellest läbi käima. Vee-kogu suurus määrab pumba võimsuse. Heissneri pumbasid on väga lihtne ise paigaldada tänu pakendil olevatele piktogrammidele, abiks on ka QR-maatrikskoodi abil nähtav video.

Enamikku mudelitest saab kasutada nii kuival maal kui vees. Seni kuni talvel pole kraadiklaas

Purskkaevupump.
Võimsus 3100 l/h (48 W),
surve kõrgus u 2,2 m.

valikuvõimalus

LED-valgusribaga
ülevooluserv.
Laius 60 cm.

“Tiigi-tolmuimejaga”
on mugav puhastada
põhja orgaanilisest settest.

LED-valgusriba
markeerib sillakest.
Annab mõnusat
pehmet valgust.

langenud alla 20°, võib pump isegi vees olla, talveks on siiski parem see välja võtta.

Moodsad pumbad ei ohusta vee-elustikku: ei ime sisse kalakesi, kulleseid jm. Tänu pikkadele juhtmetele (minimaalselt 10 m) saab neid kasutada ka suuremas veesilmas. Kui soovite tiigiveele ka purskkaevu, uurige alati pakendilt, kas sellele pumbamudelile saab neid ühendada. Tavaliselt on kaasas neli otsikut eri kujuga veejuga tekitamiseks.

Pumba saab ühendada täiendava filtersüsteemiga, mis on oluline just suuremas tiigis. Odamamad filtrid töötavad svammidega, kallimates hävitavad baktereid UV-lambid, sette kivimid, puhastavad kristallid jne. Valides kahe sisendiga pumba, saate sellega ühendada filtersüsteemi ja ka näiteks koske varustava veevooliku.

Aga võib teha ka tubase minitiigi, näiteks suure plastanuma sisse. Sinna piisab üsna väikese võimsusega pumbast.

Romantilised valgusmängud

Suveöös kumav valgus muudab vetemängu täiuslikuks. Disainerid ja insenerid on vahel üllatavalt nutikad: näiteks panid nad lambid vee all olevale filtersüsteemile ja tiigi põhja tekkis justkui pulbitsev valgusvulkaan.

Lõputult võimalusi pakuvad meeleolu loomiseks LED-valgusribad: neid võib kasutada vee all, markeerida kaskaade ja ojakesi, panna kivide vahele. Huvitavalt mõjub pimeduses lamp, mis paiskab justkui oma kurgust välja helendava veejoa.

Veetaimede istutamiseks on olemas eri suuruse ja kujuga korvid, kaldus kaldanõlvale saab taimed panna hõredast džuu triidest taskutes. Müügil on isegi spetsiaalne tiigimuld (soise pinnase substraat), mida vesi anumast ära ei vii. Ujuvate taimesaarekete tegemiseks saab kasutada aga laia kraega anumaid.

Uudsete tiigividinate abil on tiigipidamine tõesti lust ja rõõm. Võite saata tiigiveele tööle näiteks “prügikoristaja” (elektri abil töötav hõljuk-imur) ning te ei pea enam ise lehti ja muud sodi välja õngitsema, tiigi põhja koristamiseks on olemas “muda-tolmuimeja”. Teleskoopvarre külge saab kinnitada mitmesuguseid tarvikuid: näiteks lõikuri, et tiigi keskel taimi kärpida; konksu vetikate väljaõngitsemiseks või siis näpitsad, kui on vaja midagi kinni püüda.

Vee puhastamiseks on olemas kalasõbralikud preparaadid, mis mõjuvad kiirelt ning on ohutud koortele-kassidele, kes tiigiveega janu kustutavad. ✨

Abiks mõtlevale aednikule!

claber

MASTERS OF WATER

KASTMIS-
TARVIKUD

AUTOPEKUKOMPLEKT

VIHMUTID

PIHUSTID-PÜSTOLID

KARUD-POOLID

- ei roosteta
- löögi- ja UV-kindlad
- survetaluvus kuni 40 bar
- kuni 1,5 mln „klikki“
- toodetud Itaalias

- vastupidavad-ökonoomsed
- purskkaevupumbad
- valgustid
- veepuhastusvahendid
- tiigid 150–1000 liitrit
- pakendatud tiigikiled 3 x 4 m; 4 x 6 m; 6 x 6 m

PONDO VARIO

TIIGID-KILED

PURSKKAEVU-
JA TIIGITEHNIKA

KASTMIS-, IMI-
TÜHJENDUS-, JA
IMBVOOLIKUD

fitt

TESTED QUALITY

IDRO COLOR

SUN

MASTERPEACE

TOP-FLAT

AGRO-FLEX

ECODROP

- UV-kindlad
- keskkonahoidlikud
- eelpingestatud võrk
- toodetud Itaalias

- uputuste likvideerimine
- basseinate ja mahutite tühjendus ja täitmine
- kastmine või survetõstmine
- varuosad, hooldus, garantiiremont üle Baltikumi

NTS - voolikuga mööda ei lase!

www.akvedukt.ee

VEEAUTOMAADID

KASTMISPUMBAD

PUURKAEVUPUMBAD

TÜHJENDUSPUMBAD

Flotec

PUMBAD

Kojutellimine tel 607 5061, 447 8430. Hind ja transport kokkuleppel.

Pampel

Tekst **Jaan Mettik**
Fotod **reprod**

kui väärt teetaim

Erinevalt vaarikast pole pamplid Eesti aedades veel üldlevinud. Põhjuseid on ilmselt mitu: kõik pampelisordid pole päris talvekindlad, taimed ise on suured ja teravaid astlaid täis ning marjadega ei osata peale värskelt söömise palju peale hakata.

Õnneks mõistsid sajanditagused inimesed pampplilehtedest teed teha, ning kui see nipp ka tänapäeval üldtuntuks saaks, oleks kindlasti pamplikasvatajaid palju enam. Pamplitee kohta paljastab meile kogu tõe J. G. Spuhl-Rotalia oma raamatus “Kodumaa marjad”, mis ilmus 1911. aastal Haapsalus M. Tamwerki kirjastuses.

Pampplilehtede tee

“Mets-pamppli e mets-muraka (*Rubus fruticosus* L. Wald – Brombeere, Ежевика) noortest ärakuivatatud lehtedest saab veega keetes väga hääd teevett. H. Timm kirjutab: “Mina olen seda teed sagedaste joonud ja pean seda väga mõnusaks ja heamailgiseks.” Ka noortel maasikalehtedel on needsamad omadused. Kui-
vatatud maasikalehtede teevett on juba Klezinski Viimis 1855-ndamal aastal Hiinatee asemele soovitanud pruugile võtta. Nüüdsel ajal saavad maasikalehed väga rohkesti siin ja sääl Hiinatee hulka segatud. Veel parem võiks aga Hiinatee mets-pampplilehtede läbi saada kõrvale heidetud. Laseme selle kohta üht asjatundjat, Dr. Kunzet, kui õpetatud taimeteadlast ja drogisti, kes pampplitõugusid iseäraliselt on uurinud, ta oma sõnadega jutustada. Ta kirjutab: “Noortel metspampplilehtedel on niisamasugune maik, kui pubtal ja hääl Hiimateel ning parem kui neil Hiinateesortidel, mida Europa kauplustest enamast jaost leitakse. Et ma Ida-Aasias väga palju kõige paremat seltsi Hiimateed olen joonud ja värskaid teelehti teepuu pealt võtnud ning suus närinud, siis peaks minu otsus selles asjas küll tähelepanemise väärt olema.

Berlinis tegin ma mõne aasta eest proovi, et näha saada, kuidas teised asjatundjad pamppli- ja Hiimatee vabel otsustavad. Selle tarvis kutsusin seltskonna õpetatud sõpru enese juurde võersile ja lubasin neile kahte

Pampplipõõsas sobib aeda nii ilu-, marja- kui teetaimeks.

Liigne lehtede teeks korjamine võib mõjuda marjasaagile.

kõige paremat sorti teed anda. Ma andsin neile, ilma et nad seda oleksivad teadnud, esimeseks prooviks mets-pampplilehtedest ning teiseks prooviks eht Hiima teelehtedest keedetud teevett juua ning nõudsin neilt mõlemi üle otsust. Ühel hääl sai esimeseks joodud teevesi paremaks kiidetud. Alles siis kui sõbrad oma otsuse olivad annud, avaldasin ma neile oma proovituse saladust.” – Teist sarnast proovi on Dr. med. Goullon übe suurtsugu Inglis neiuga teinud, kes enmast väga peenikeseks teetundjaks pidanud ja enesel “õige peene teekeele” ütelmud olevat, aga pamppliteed joonud ja seda eht Hiimateeks pidanud.

Tarvis on aga tähele panna, et ainult noored lehed, lehepungad ja noored lopsakad ning pehmed võsuladavad ükski tõesti heamaitsest teed annavad. Kuna vanematest lehtedest tehtud teevesi kareda ja mõruda maiguliseks jääb, sest mida vanemaks ja kõvemaks lehed saavad, seda suure-

maks läheb parkhapuse ollus nende sees. Seepärast peab lehti ja lehepungakesi kevade õige varakult (aprilli lõpul ehk mai hakul) korjama ning puhta paberi pääl niisuguses kobas õbu sees ära kuivatama, kus päike pääle ei paista. Ka võib neid kobe pääle korjamist übeeks päevaks puhta panniga, kuhu paber alla on pandud, paras-sooja leiva-ahju närtsima panna, siis käte vabel rulli õeruda, selles olekus 4–5 tundi seista lasta ja siis kuumas ahjus täitsa ära kuivatada. On kuivatatud lehed külmaks jabtunud, siis pannakse nad pudelisse kindla korgi alla seisma ja hoitakse kuivas kobas alal.

Tee valmistamine

Tevee valmistamine on niisama lihtne kui Hiimatee juures: Vesi aetakse tuel puhta katla sees (mis mitte rasvane ei tohi olla) keema, ja kallatakse teekannu sisse natukene teevett, millega see üleloputatakse ja vesi väl-

Ka "õige peene teekeelega" teetundjad on pampliteed eht Hiinateeks pidanud.

Meie oleme tee tegemist siin neile kirjeldanud, kes seda enne pole teinud, ehk kellel niisugusi riistasi ei ole, nagu sinna tarvis läheb. Iseenesest mõista on teemasinaga valmistatud tee alles õieti valmistatud tee, millel kohalt teine maik on, kui sellel mida teekeedukatalga valmistatakse, aga – kust võtab vaene inimene enesele teemasina!"

Tee enne ja nüüd

Tänapäeval on levinud poest osetud teekotikesed. Neid, kes joovad ja hindavad klassikalist lahtist puruteed, sellist, mida kannus tõmmata lastakse, on üsna vähe. Selles mõttes on sajan-ditagune pamplitee keetmise õpetus enam kui teretulnud, sest just nõnda valmistatakse ka klassikalist nn Hiinateed ning taolisel viisil valmistuna annavad enesest parima välja ka meie kodumaine piparmünt, meliss ning teised teetaimed.

Teine asi, mida tasuks sada aastat tagasi kirjutatust meelde jätta, on see, et nimi ei pruugi tähendada kvaliteeti ja maitseelamust. Kui inimesed suudavad oma eelarvamustest üle saada ning vaadata kaubamärkide nimede ja neid saatva maine taha, võib ka meie kodumaistest ürtidest kokku sobitada erakordselt meeldiva maitsega segusid.

Kas pole liiga hilja?

Spuhl-Rotalia soovitab korjata pamp-lilehti tee tarvis aprilli lõpus ja mai alguses. Mina kaldun siiski arvama, et meie loodust arvestades võiks korjeperioodi julgelt mai lõpu ja juuni alguseni pikendada. Möödunud sajandi alguses elati ju vana kalendri järgi ning igasuguses aianduskirjanduses võeti eeskju ikka Saksamaal avaldatud raamatutest. Seal on aprill-mai igati sobiv. Meil kipub suvi ikka tulema pigem hiljem kui varem, ning kuna aprillis võib sageli veel lumigi maas olla, leiab teeks sobilikke noori lehti ka suve algul juunis. Kui raatsite lehekesi korjata ka uutelt tärkavatelt asendusvõrsetelt, saate teematerjali suisa suvi läbi.

Loomulikult, kui korjate lehekesi asendusvõrsetelt, peate jälgima, et te ülemäära hoogu ei läheks. Kindlasti ei tohi ära murda asendusvõrsete latvu. Siis võite võrseid kahjustada, need ei arene korralikult välja ning kannatab teie järgmise aasta marjasaak. Aga isegi asendusvõrsetelt lehti korjates tuleb valida vaid noori lehti. ✦

Noortest ärakuivatatud lehtedest saab väga hääd teevett.

Tee joomise juures valatakse teekannust iga tassi sisse natukene teed ja kallatakse puhast keeva-vett tass täis.

jakallatakse. Kui teekann nõndaviisi keeva-veega loputades on seest soojaks tehtud, siis pannakse näputäis kuivatatud metspamp-li lehti kannu sisse ja lastakse esiteks niipalju-kest keevavett päälle, et lehed kannus niiskeks saavad. Niipea kui vesi katlas päriselt keema hakkab, valatakse sealt tarviline paljus tee-kannu sisse lehtede päälle ja lastakse minutit 5–10 palava pliita pääl tõmmata. Puhstavee

katel tõstetakse kobe päälle seda, kui sealt tarviline jagu vett teekannu sisse oli valatud, tulelt ära, sest kauemal keetmisel lahtuvad gaasised ollused vee seest auruna välja, mis mitte sünnis pole.

Teevee joomise juures valatakse teekan-nust iga tassi sisse natukene teed ja kalla-takse puhast keeva-vett tass täis. Subkurt pannakse tassi sisse maitse järele.

Amazonase

Tekst Meeli Müüripeal ja Jaan Mettik
Fotod Jaan Mettik ja Lembit Olli

ja vihmametsa lummuses

Aprillis nautisime suurvee aega - jõe vesi oli tavalisest 15 m kõrgemal.

Maakodule oli 25. aprillist 9. maini kestnud Peruu sõit juba 25. lugejareis.

Põneva programmiga ja igati korda läinud reisi korraldas meile firma Estonian Holidays ja müstilist kanti tutvustas Maakodu kaugete maade lemmikgiid Taivo Koppel. Nüüd jagame reisiliste eredamaid muljeid, järgmises numbris tutvustame aga Peruu kohatud taimi ja loomi.

Silja Trahv Valgamaalt suurest Küniniidu talust: Kohanen ajavahega tasapisi, pere on talutöödega vahepeal hästi toime tulnud. Mulle oli see paraja füüsilise koormusega reis hea vaimne

Beléni linnajagu Itaya ääres, kus kõik tuleb veest ja läheb sinna tagasi, ehmatas kõige rohkem. Kõik lihtsaks eluks vajalik on seal aga olemas, isegi elekter, bensiinijaam ja kirik. Ja näiteks õllekas: reklaam pakub õlut suurele ja väikesele.

Mazamorra

Peruu köögi üks helgemaid hetki on maisimagustoit *mazamorra*. Toidule annab Peruu iseloomuliku maitse ja mustasõstramoosi värvi kohalik purpursete teradega maisisort.

- 0,5 kg purpurset maisi (*maiz morado*)
- pool ananassi koos koorega
- 1 küdoonia (NB! Mitte ebaküdoonia.)
- 2–3 torukest kaneelikoort
- 1 tl nelki
- 1 õun
- 1 tassitäis kuivatatud ploome, aprikoose, kirsse vm
- 1 tassitäis suhkrut
- 3 sl maisitärklis
- 1 laimi mahl

Valage maisile u 2 liitrit vett, hakkige juurde küdoonia, kaneelitorud ja nelk. Puhastage ja hakkige ananass, viljaliha tõstke kõrvale, kuid koored lisage maisile. Laske segul keema tõusta ja keetke seda u 30 minutit, kuni vedelik on tumepurpurjas ning küdooniatükid pehmed.

Kurnake segu läbi, visake ära mais, küdooniatükid, ananassikoored ja vürtsid. Vedelik pange tagasi potti. Lisage suhkur, ananassi- ja õunatükid, kuivatatud puuviljad ning keetke u 20 minutit, kuni õunatükid on pehmed. Lahustage tärklis pooles klaasis vees, lisage potis olevale segule ning keetke veel 5 minutit. Tõstke siis pott tulelt, lisage laimimahl ja laske *mazamorra*'l jahtuda.

Samadest toorainetest tehakse tihti ka jooki nimega *chica jorada*. Siis keedetakse lihtsalt juba *mazamorra* jaoks pruugitud maisi-, küdoonia- ja ananassikooresegu teist korda.

puhkus, nautisin kõike väga. Aitäh Maakodule, giid Taivo Koppelile, kõigile korraldajatele ning asjalikele ja emotsionaalsetele džungligiididele, kes tänasid, et me nende elu vaatama tulime. Ja tervisi meie toredale reisigrupile!

Lisaks piimakarjale, lihaveistele ja hobuste peame u 300 tšintšiljat ning eks ma tahtsin reisile tulles ka nende loomakeste kodumaad näha. Nüüd on tütreid väga õhevil ja Muhus asja juba kokku leppinud – võtame endale ka mõned armsad villaloomad alpakad. Veel armsamad olid Iquitose taastuskeskuses nähtud lamantiinid, neid meil kahjuks pidada ei saa. Toitsin väikest lamantiini lutipudelilist.

Väga hea reis pakkus igaks päevaks midagi erilist. Aukartustäratavad mäed panid südame natuke puperdama, kuid ronisin kõikjale ja Machu Picchu vaated on unustamatud. Ürgne džungel meeldis veel rohkem. Lennukist vaadates

Värvikast džungli-linnast Iquitost on Limasse 1859 ja Atlandi ookeani äärde 3084 km. Linn hakkas siin kautšuki-booli toel arenema 1864. aastast. Nüüd on piirkonnas u 700000 elanikku, sissetulekut annavad nafta- ja puidutööstus ning turism. Linna piiravad kolm jõge: Amazonas, Nanay ja Itaya.

Ujuvrestorani menüüs on täna kana riisiga.

Palmilehtedest katusega käigutee ja meie lihtne öömaja Pacaya Samira 2080 000 hektari suuruses rahvuspargis. Meid seal vastu võtnud firmal Explorama on üle 50 aasta jõe- ja džunglimatkade kogemust. Firmas töötavad ainult mehed.

tundus, et lõputus roheluses ei elatagi. Palmilehtedest katusepaneelide punujal, yagua indiaanlastel, suhkruroopuskari ajajast kogukonna alustoele jt külas käies ning Indiana turul aga kogesime, kuidas hiigeljõgi inimeste elu määrab. Onneks on vähe vaja ja kanad võivad pesal haududa ka toanurgas. Belëni vai-majad siiski ehmatasid – ei kujuta ette, kuidas seal taude ei puhke.

Huivitas nende põllumajandus. Vaikse ookeani kaldal kõrbeid läbivaid jõeoase, kus maaviljelus on kuuldavasti intensiivsem, me ei näinud. Peruu ei toida rahvast oma saadustega kaugeltki ära. Meile oli uskumatu vaadata, et mägede terrasspõldudel käib töö ikka kirka ja sirbiga. Džunglis peeti ainult lihaloomi; piimakarja ning alpaka- ja laamafarme nägime platool. Loomadel oli nina kogu aeg maas – iga roheline lible pisteti nahka. Taimedest jättis erilise mulje võimas kahurikuulipuu. Väga maitsev oli lillast maisist jook. Merisealiha ma ei maitsnud – meil on ta lemmikloom olnud –, alpaka proovisin ära, kuid on ka palju maitsvamat liha.

Sirje Hansen Tartust:

Minu muljeis on esikohal ehe eksootika. Kui meenutada kas või kõiki nähtud kodusid ja meie eriilmelisi ööbimiskohti (valik ulatus petrooleumilambiga džunglionnist endise kloostri ja viie-tärni-mugavusteni), siis tundub, nagu oleksime ümber maailma reisinud. Mälestuseks ostsin vihmametsast ühe yagua indiaanlaste tehtud maski. Väga meeldis peruulaste sõbralikkus ja väarikus ning meie saatjate tubli töö.

Kurb oli aga kuulda, et oma 40% ketšuaate lastest jääb hariduseta. Muidu ei säiliks perede senised elatusviisid, aga nii suur hulk hariduseta noori ohustab ju riigi arengut.

Lõuna-Ameerikat on Peruu hea avastama hakata, turismi on seal tublisti arendatud. Olin

Palmilehtedest katusepaneelide punuja kodul on plekk-katus. Perenaisel ja peremehel on kummalgi äriasjade ajamiseks jõe kaldal oma telefon.

Amazonase jõemanaat

Külaskäik jõemanaatide (*Tri-chechus inunguis*) e lamantiinide turva- ja orbudekoju õpetas, kui armas võib olla üks ilutu ja kohmakas loom.

Amazonase jõemanaat on tänapäevastest meriveislastest kõige väiksem, ta kasvab "vaid" 3 m pikkuseks ja kaalub pool tonni. Tegu on täiesti ohutu ja kahjutu loomaga, kes toitub ainult veetaimedest ja kelpole suure kogu tõttu ka looduslikke vaenlasi. Nende suurimad vaenlased on inimesed ja mootorpaadid. Jõemanaate kütitakse liha ja naha pärast ning mootorpaatide sõukruvid ja täävid hakivad sogase veepinna all aeglaselt triivivad loomad halastamatult puruks. Tegu on väga peidulise eluviisiga loomaga. Teadlased hoiatavad, et jõemanaatide arvukus kahaneb looduses kiiresti. Suurim meriveislane, Komandori saarel elanud Stelleri meriõhv (*Hydrodamalis gigas*), kütiti olematuks 27 avastamisjärgse aastaga...

Yagua indiaanlased räägivad siiani oma keelt. Nad kütivad puhkpüssiga ja nooleotsad saab mürgiseks kuraarega. Orvuks jäänud ahvi- ja laiskloomabeebidest saavad laste lemmikud.

lugenud, et pealinn Lima on sünge, aga meil vedas päikeseliste ilmadega, vanalinn ja peen Miraflorese rajoon Vaikse ookeani kaldal oma imeliste vaadete ja parkidega oli kena ning puhas. Kui valmib rannaäärne kiirtee lennujaama, läheb kant veel ilusamaks, seal tunned, et oled maailma äärel. Kuid silma jäid ka kodu kaitseks müüridele pandud ogad, trellid, klaasikillud ja elektrikarjused.

Peruu lihtne köök – eriti kalaroad – oli maitsev, seal on pärit nii kannatuslille viljad kui kartul, uba, kõrvits, mais jpm vanad tuttavad. Põnevaid loomi nägime peamiselt rehabilitatsioonikeskustes. Džungel oli isegi üllatavalt vaikne, pidevalt see ei säutsu ega piiksu. Loomadel on oma turvalisemad rajad, kuhu inimene paadiga ligi ei pääse. Amazonase veteväli oli hoomamatu, Lõunaristiga öötaevas on nähtud ja Machu

Picchul jalutatud. Mul andis kõrgusevahe mägedes küll pisut tunda, arstina soovitan, et kõigil tuleb seal reisides oma pulssi ja südant jälgida ning mitte üle pingutada.

Eva Vibur Tallinnast:

Reisielamustest meenuvad kohe väike taapir, kes tahtis öösel jõest vist meie paati tulla, koidik vihmametsa latvades, koolibrid ja tillukesed orhideed, natuke jalgu väristav enesetunne 3500 m kõrgusel Cuscos maandudes... Eriline tunne oli ka bussiga teeserpentiinil Machu Picchule tõustes aknast välja vaadata ja pärastine ristikäik-karneval Aguas Calienteses, millele koos kohaliku rahvaga kaasa elasime.

Titicaca järvel oli elamuslik süüa Taquile saarel koduõuel ja näha aimara meeste kootud mütsed. Kõrgplatoo Puno ümbruses jäi aga meelde hõreda liiklusega, hästi karmi ja vaese kandina. Mulle meeldisid väga Peruu vaipade jm käsitöö kirkad värvikooslused ning folklooriõhtud, kus lisaks muusikale ja tantsudele nautisid ka ilmekaide maske.

Maakodu taimetark Jaan Mettik:

Mul on olnud õnne käia Ecuadoris ja näha Ande ka Peruu põhjanaabrite juures, seetõttu ahhetasingi nüüd mägedes vähem kui vihmametsas. Loodus ja eluolu on endise inkade impeeriumi mõlemas osas väga sarnased.

Vihmamets võlus ehedusega. Kõik ongi nii, nagu raamatust loetud: suhteliselt hõre rohuline, palju liaane, mõned noorpuud ja võimsad metsahiiglased. Tõeline elurikkus algab puuvõrades, ja tänu latvadesse ehitatud teele saime sellele päris lähedale. Taimedest jätsid seal sügavaima mulje bromeeliad. See, kuidas nad võrades risoomidega puukoorele liibudes justkui eimil-lestki elavad, on imeline.

Koidik vihmametsas. Poole kilomeetri pikkurte jalutustee kerkib puulatvades kuni 37 m kõrgusele.

Oma troopilise hullusega võlus džunglilinn Iquitos – turism pole seda veel eriti mõjutanud. Andide turismimagnetite juures jäin mõtlema, kas turism on õnn või õnnetus. Turistidele meeldida tahtmine muudab ju kõik maad sarnaseks. Teisalt ei oleks ilma turismita ilmselt enam olemas ka Urose kõrkjasaari Titicacal. Sealsed elanikud töötaksid ilmselt mõnes kaevanduses ning kunagist eluviisi meenutaksid ainult fotod ja pärimus. Praegu hoiab saarestikku elus turism, ja kui see on hind, mida peab ühe eluviisi alleshoidmise eest maksma, on see odavalt saadud.

Aime Urvak Viimsist:

Mulle meeldis kõik, võimsaima mulje jätsid aga Andid. Ma pole kunagi mägede suhtes tõmmet tundnud, aga need mäed olid tõeliselt maagilised.

Väga meeldis mulle ka Cusco, sinna läheks isegi tagasi. Imeilus ja hämmastavalt puhas linn. Kurvastas ainult kodutute koerte hulk. Kui oleksin tõeliselt rikas, siis rajaksin sinna koerte varjupaiga.

Inkade kultuur on muidugi huvitav, kuid ma tean sellest liiga vähe, et kõike täiel rinnal ja peensusteni nautida. Peruu flora rikkalikkus ajab suisa ahastuse peale. Kõik need taimed, mida olen aastaid vaeva nähes hellitanud, et nad lillepotis kuidagigi välja näeksid, vohavad seal metsikul! Eriti võimsa mulje jätsid ingverilised ja bromeeliad. Viimaseid nägime vihmametsas puude latvade kõrguselt kulgevalt laudteelt päris lähedalt.

Orhideedest ootas hirmus palju, kuid oleksin pidanud arvestama, et ega nad ju terve aasta ei õitse ja meie jõuame kevadisest Eestist Perusse nende sügisel. Ka Machu Picchu jalamil Aguas Calientes linnakeses meie peene hotelli aiaga liidetud uurimiskeskuses oli suur osa orhideedest juba ära õitsenud. Need väga tillukesed pole aga päris minu maitse.

Meie reisi võitjat vedas tervis alt ja Vello Käosaar saatis enda asemel Perusse noore peretutava, kes elab Nissi vallas.

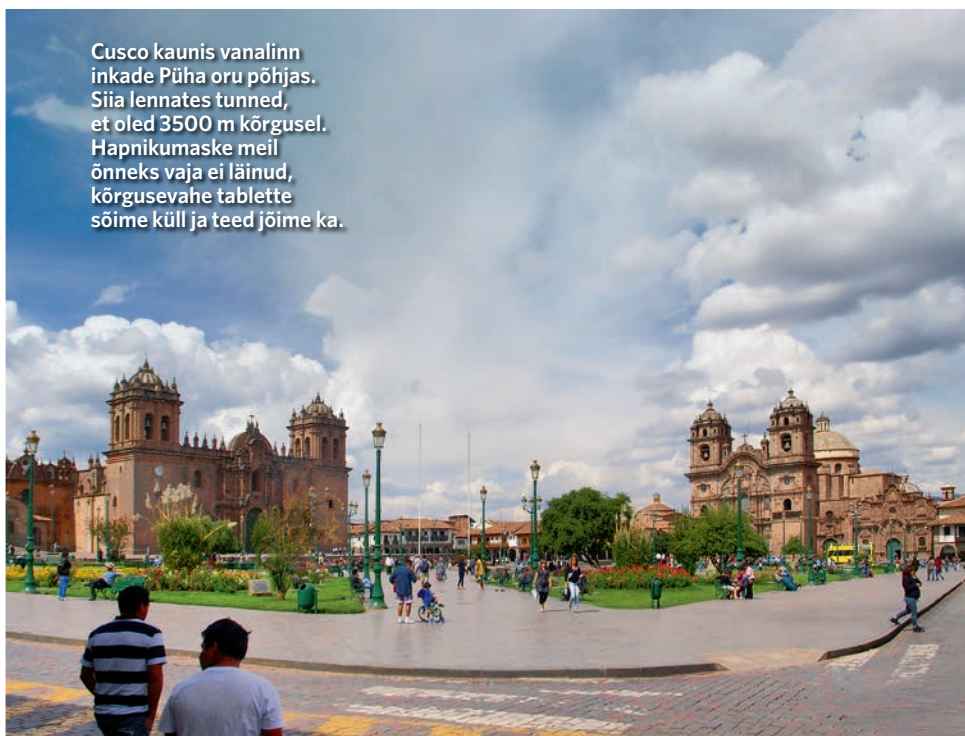
Elina Kutti:

Peruu oli minu esimene rühmareis, seni olen reisinud koos abikaasaga, natuke oleme maailma saanud näidata ka oma lastele. Kahtlesin, kas mulle rühmareis sobibki. Tavaliselt oleme ju ise otsustanud, mida teha, kuhu ja millal minna.

Tore on tõdeda, et alguses ehmatamapanevalt tihedana tundunud programm võimaldas väga palju näha. Kliima, loodus, inimesed ja traditsioonid erinesid piirkonniti suuresti, tänu hästi planeeritud programmile ja siselendudele jõudsimise kogeda tohutult palju.

Jäin reisiga väga rahule. Kuigi Machu Picchu vaated on hingematvalt kaunid, jäi minu süda siiski Amazonase vihmametsa. Loodan, et saan tulevikus ka Brasiilias Amazonase piirkonda külastada.

Cusco kaunis vanalinn
inkade Püha oru põhjas.
Siia lennates tunned,
et oled 3500 m kõrgusel.
Hapnikumaske meil
õnneks vaja ei läinud,
kõrgusevahe tablette
sõime küll ja teed jõime ka.

Kõige kaunimat aeda
nägime Urumbambas
kunagisse kloostri
tehtud hotellis.

Viive Sisask Pärnust:

Sealsed "lamavad politseinikud" olid tõeliselt jubedad. Ei tea, kas asi oli bussi vedrustuses või "politseinike" konstruktsioonis, kuid need raputasid vägevalt. Füüsiliselt polnud see reis aga sugugi nii raske, kui kartsite. Tuli lihtsalt oma tempot hoida ning mitte rabistada. Keeruline oli pidev asjade kokku-lahku pakkimine ja logistika. Kui pole varasemat kogemust, siis nõuab käsipagasiga džunglisse minek päris palju fantaasiat.

Kõige sügavama mulje jättis Amazonase piirkond. See, et jõgi on nii lai – ja meie ei olnud ju isegi veel jõe keskjooksul! Enne reisi käisime

Meie hotell Aguas Calienteses.

MAAILMA PARIMAD AJALOORAAMATUD

Ajalugu
RAAMATUKLUBI

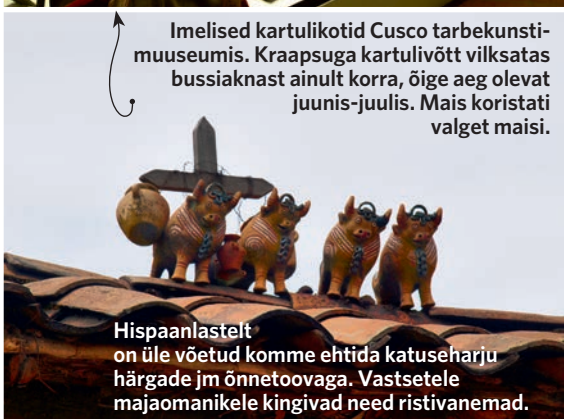
**Hindamatu teos
Peruu reisiks
valmistujale**

Esitantsija püha risti pidustuste karnevalil.

Imelised kartulikotid Cusco tarbekunstimuuseumis. Kraapsuga kartulivõtt vilksatas bussiaknast ainult korra, õige aeg olevat juunis-juulis. Mais koristati valget maisi.

Hispaanlastelt on üle võetud kolme ehtida katuseharju härgade jm õnnetoovaga. Vastsetele majaomanikele kingivad need ristivanemad.

Amazonase algus ja metsistunud kari Puno lähedal platool.

Draakonivere puu

Kõiki vihmametsade aardeid, näiteks uni-kaalseid ravimtaimi, pole "arenenud maailm" veel avastanud. Fotol tutvustab šamaan meile üht etnobotanikaiaia pärlit: draakonivere puud (*Corton lechleri*). Piimalilleliste sugukonda ja krootonite perekonda kuuluva taime mahl meenutabki verd ja indiaanlased on seda aastatuhandeid kasutanud. Nüüdseks on ka teaduslikult tõestatud, et "draakoni veri" peatab verejooksu, parandab haavu, tapab baktereid ja seeni, leevendab kõhulahtisust, põletikke, nahahaigusi ja võtab ära moskiitopistest tekkinud kiheluse.

just Soomaal suurvett vaatamas. Olnuks aega, võinuks kanuga heinamaal sõita. See on nüüd tehtud, ainult et maakera teisel poolel. Justkui sipelga ja elevanti võrdlus, aga sealne vee hulk hoiab veel kaua enda lummuses.

Loomulikult olid ka Titicaca järv ja Machu Picchu võimsad, kuid hoopis teistviisi. Kõik oli tore ja huvitav, olin Lõuna-Ameerikas esimest korda.

Märt Künnapas Pärnust:

Vägeva mulje jättis Iquitos. See džunglilinn lõi oma värvikuse ja kaost meenutava liiklusega suisa pahviks.

Hommik
Machu Picchul.

Värvibiksa

Värvibiksa (*Bixa orellana*), mida kut-
sutakse ka džungli huulepulgaks, on
vihmametsa tähtis ekspordartikkel.
Tema ogalistes viljades olevaid seem-
neid ümbritsevast seemnerüüst saa-
dakse kuulsat värvainet annatot. Seda
hindavad nii toiduaine-, kosmeetika-,
kanga- kui värvi- ja lakitööstus. Kol-
laseid, oranže ja punaseid toone and-
vale ainele pakub looduslikku konkure-
ntsi ainult safran. Paljud Amazonase
vesikonnas elavad hõimud teevad bik-
saseemnetega kehamaalinguid.

listi targemaks saab. Muidu polegi elus muud,
kui oma aias umbrohtu kitkuda.

Natalja Lausmaa Viimsist:

Mulle meeldisid ühtviisi hästi nii Machu Picchu
kui Titicaca ning muidugi Amazonas. Võib-olla
võinuks reis ka vastupidi kulgeda – esmalt mäge-
desse kultuuriga tutvuma ning siis Amazonasele
loodust nautima. Džunglis oli kõigil enesetunne
parem, seal pole karta kõrgusevahet.

Väga võimsa mulje jätsid mulle peruulased
ise, eriti ketšuaad. Nad on iidse kultuuriga rahvas
ja nii väarikad! Ei mingit Aasia turismimaadele
omast kaubaga järele jooksmist. Vahel jäi lausa
mulje, et inimestel, kes meile oma eluolu tutvus-
tasid, oli isegi veidi piinlik seda teha.

Omaette elamus oli ka läbisõit Juliaca. See
tööstuslinn andis uue tähenduse sõnale “räpane”
ning oli eriti hea kontrast puhta Punoga ning
nende vormis meestega, kes seal tänavatel prügi
sorteerisid.

Peruus püütakse inimestele igati teadvustada
keskkonna hoidmise olulisust. Võtame või päi-
kesepaneelid. Neid nägime ka Amazonase kal-
dail olevais kodudes. Põnev oleks samadesse pai-
kadesse minna u 5 aasta pärast, siis on ilmselt
suur osa sellest kandist päikeseenergiale üle läi-
nud.

Ülle Vanus Koselt:

Reisikava kokkupanijad olid ära teinud väga
suure töö, nii saime näha hästi mitmekülget
Peruud. Mulle meeldis eriti vihmametsas.

Muljetavaldav oli Iquitos nii oma hullumeelse
liikluse ja jõe kohale kerkinud eeslinna Beléniga.
Lausa uskumatu, kui puhas oli see vaiadele ja
parvedele ehitatud hurtsikute piirkond, sootuks
midagi muud kui taolised paigad näiteks Viet-
namis. Seal pole veepinda plastpudelite, kilekot-
tide ja muu risu alt alati nähagi.

Amazonas hämmastas – poleks arvanud, et
nii laial jõel on nõnda kiire vool! Tõeliselt müs-
tiline tunne tekkis siis, kui tegime paadiga pime-
das džungliretki. Kuidas meie paadijuhid küll
suutsid seal orienteeruda ja liigelda ka kohta-
des, kuhu jõgi tungib vaid suurvee ajal.

Rohu pistavad
varemete vahelt
nahka laamad
ja alpakad.

Kõik need lõputute voogudena vuravad moo-
torrattad ja tuk-tukid... Autosid peaaegu pole ja
ega nendega saakski keset vihmametsa kuhugi
sõita – vaid üks maantee läheb 100 km kauguse-
le Nautasse.

Võimas elamus oli ka vihmametsa puulatvade
vahel kulgev laudtee – *canopy walk*. Eriti vahva
oli see siis, kui käisime seal teist korda, koidikul.
Uskumatult ilus, kui päike puude vahelt paistma
hakkas ja udu metsast tõusis. Kõik need hääl-
ed ja värvid!

Loomulikult andis reisile väga palju juurde
suurepärase seltskond, giid Taivo Koppel ja kõik
head kohalikud reisijuhid. Tore, kui reisil tub-

Urose
kõrkjasaared.

Samuti
Titicaca järves
paikneval
Taquile saarel
näeb eheda-
mat elu.

Üle järve paistab
ilus ilмага Boliivia.

Võimsa elamuse pakkusid mäed. Machu Picchu pani mõtlema, kes küll need kivimürakad suutis kokku vedada. Elamuslik oli ka kiriklik püha risti pidustus, mida saime mitu tundi jälgida Aquas Calineteses rongi oodates. Ristikäik segunes seal karnevaliga ja kostümeeritud tänavatantsijad olid otsekui meie jaoks tellitud.

Ilmaga vedas väga, vihma ei sadanud kordagi. Cuscos tundsimel aga omal nahal, kui intensiivne on troopiline mäestikupaik.

Helen Neeve Tallinnast:

Lummavat loodust nautisime nii Amazonase džunglis kui Andides. Olime Peruus just pärast vihmaperioodi lõppu, kõikjal oli roheline ning meil nii hoitud toataimed näitasid oma täit hiilgust looduses. Toremad kohalikud giidid aitasid meil looduses märgata loomi, linde ja taimi.

Hiiglasega ühel pildil

Vihmametsa kohal kõrguv harilik kapokipuu (*Ceiba pentandra*) e tseiba on troopika tähtsamaid puid. Temast juba mööda ei vaata! Võimsate plankjuurtega kapokipuu võib küündida kõrgemale kui 70 m ja tüve läbimõõt ületab 3 m. Tihti katavad tüve ka võimsad ogad.

Kapokipuu on püha maailmapuu nii troopilise Aafrika kui Ameerika pärismaalastele, talle sobivad kasvuks nii vihmamets kui kuivemad alad. Tseiba on elu keskmeks ka paljudele vihmametsa taimedele ja loomadele. Tema okstel kasvavad epifüüdid – orhideed, sõnajalad, bromeliad, ta on ka puukonnade, lindude, ahvide ja tuhandete putukate kodu. Kapoki kerge poorne puit sobib nii kanuude kui puunikerduste tegemiseks. Eriti on hinnas aga puu seemneid ümbritsevad kerged, libedad ja vastupidavad kiud, mis ka ei märgu kergesti – suurepärase toppematerjal. Kapokivillaga täidetakse päästepaate ja -veste.

Taaskasutus
Taquile moodi.
Arapeetud
rehvist saab
teha sandaalid
ja neist lõpuks
väravahinged.

Meie reisi võitjat asendanud
Elina Kutti Cusco-Puno teel
läbitud kõrgeimas
punktis.

Peruus olemise tegi meile igati mõnusaks Soomest pärit Mikael Blomstedti firma AlwaysPeru (www.alwaysperu.com). Endine logistik õppis ära hispaania keele, reisib keeleoskuse kinnistamiseks pikalt Lõuna-Ameerikas ja asutas siis selle kogemuse varal oma reisifirma. Fotol on Mikael pärast meie lõpulõunat Limas Vaikse ookeani kaldal koos oma abiliste Patricia ja Helenaga.

Huvitav oli uurida puude otsas kasvavaid õitsejaid ja orhideede ilu. Erilised olid ka roosad delfiinid ja laiskloom.

Võrratut loodust võib maailmas imetlema jäädagi. Veel huvitavamad on aga inimesed ja nende elu. Peruus osatakse siiani elada loodusega kooskõlas. Amazonase ääres nägime vette ehitatud maju, kust pääses liikuma vaid paadiga. Loomulikult olid sealsed elanikud arvestanud loodusega ja majad olid ehitatud õigele kõrgusele. Üle riigi võis näha lihtsust, aimata, kui vähesega inimesed hakkama saavad. Kogu jõukus on saavutatud nende käte ja selja (kaupa tassiti seljas) jõul. Arvan, et Eestis võis elu kohati samasugune olla nii 150 aastat tagasi. Nägime ja kuulsime, kuidas riik püüab säilitada traditsioone. Neid aitab hoida turismindus, nii vaese riigi kohta oli see minu arvates hästi korraldatud.

Imeilus loodus, huvitav ajalugu ja armsad inimesed tegid Peruu reisist elamuse.

Eve Prits Jõhvist:

Põnevust pakkus kõik hiigeljõega seotu. Eriliselt vahvad olid paadisõidud enne päikesetõusu ja ööpimeduses. Väga huvitav oli külastada yagua indiaanlasi. Kas tänapäeval elatakse tõesti ka nii? Orhidee-ekskursioonil jälgisime u 1,5 m pealt koolibrisid. Kõik inkadega seotud paigad tegi oma vilepillimängu ja juttudega värvikaks ketšuaat güid Ruben. Titicacal nägime aimarade elu.

Kui ma oma esimesel kodusel kepikõnniringil mere äärde jõudsin, mõtlesin, et Amazonasel sõita on võrratu, Titicaca järv on võluv ja otse Vaikse ookeani kaldal Lima peenes restoranis lõpulõunat nautida on privileeg. Kodune Soome laht on aga ikka kõige armsam. ✨

Grillige ja moppige mõnuga!

Tekst **Diane Sarapuu-Kelder**,
Tallinna Teeninduskooli koka eriala kutseõpetaja
Fotod **Sven Arbet**

Soojad suveõhtud on piisav põhjus, et sõpradega tihti kokku saada ja koos grillida. Küpsetades ärge aga unustage, et grillroad teeb eriti maitsvaks õige kaste.

Sõna “mopp” seostub meil tavaliselt puhastusvahenditega, kuid see tõlkelaen märgib ka vürtsikaid kastmeid, mis annavad grillitavale toidule isuäratava välimuse, lõhna ja maitse.

Moppide retsepte leiate küllaga internetist, parim leiukoht on grilliliidu leheküljel www.grill-fest.ee/portal/.

Poest selliseid valmiskastmeid osta ei saa, kuid neid on lihtne kodus teha, kui lasete fantaasial vabamalt lennata ja julgete veidi riskida. Kastmes kasutage vürtse (pipar, küüslauk, tsilli) ja värs-

keid või kuivatatud ürte. Vedelikuks on tavaliselt vein, õlu, mahl või siirup. Kastet aitavad tihendada köögi- ja puuviljad, marjad, keedis vmt.

Kodust moppitegu alustage maitsevürtside kuumutamiselega. Seejärel lisage potti vedelik, kastet tihendavad toiduained ja ülejäänud maitseained. Keetmise aeg sõltub kasutatavatest toiduainetest – maitseid peavad jõudma ühilduda. Viimasena lisage või ning kurnake siis kaste. Varem valmis tehtud kastet säilitage grillimiseni külmikus.

Grillitav toit (liha, köögiviljad jm) pintseldage kastmega üle, seda võite korrata 10minutiste vaheaegadega u kolm korda kuni toidu valmimiseni. Viimase moppimise võib teha enne serverimist.

Grillimine tekitab sõltuvust, kuid laiendab ka silmaringi ja lisab huvitavaid maitseelamusi. Head isu!

Grillitud köögiviljad vardas ja lavašis

Neljale

- 50 g kirsstomateid
- 120 g punast paprikat
- 120 g kollast paprikat
- 100 g šampinjone
- 100 g suvikõrvitsat
- 1/2 tk Armeenia lavašši

MARINAAD

- 4 g küüslauku
- 50 ml oliiviõli
- õunaädikat, balsamico- ja soja-kastet, soola, musta pipart

Peske ja puhastage köögiviljad. Tükeldage kõik viljad suupärasteks tükkideks. Segage omavahel marinaadi koostisained. Maitsestage ettevalmistatud köögiviljad marinaadiga.

Pooled köögiviljad ajage vardasse ning küpsetage grillil valmis. Ülejäänud köögiviljad keerake fooliumisse ning küpsetage need sedasi pakitult grillil valmis. Seejärel keerake küpsed köögiviljad lavašilehte ning grillige veel 5–7 minutit. Valmis köögiviljavarad või köögiviljalavaš sobivad suurepäraselt grillroogade lisandiks, aga ka iseseisvaks roaks.

Roogade sättimisel olid õpetaja Diane Sarapuu-Keldri (paremal) juhendamisel abiks koka eriala õpilased Mari-Liis Meesak, Ele-Liis Pintman, Arvo Ruus, Meelis Nõlvak ja Krista Soosaar (puudub pildilt).

Grillitud kanakoivad

Kahele

- 2 kanakoiba
- soola
- 1 mugulsibul
- 20 g küüslauku
- 10 g tšillikauna
- tšüümiani, musta terापipart ja Cayenne'i pipart, soola
- 150 g taluvõid

Mopp-kastme valmistamiseks puhastage mugulsibul, küüslauk, tšilli ja tükeldage kõik väikesteks kuubikuteks. Apelsinid koorige ja lõigake kuubikuteks. Kuumutage võrtsid: laske vedelik keema, lisage kõik ained, välja arvatud taluvõi. Keetke aeg-ajalt segades umbes tunnike, et maitseid ühilduksid.

Mopp-kastme maitse peab olema magusvürtsikas, lõpuks võiks tajuda ka teravust. Kõige viimaks sulatage juurde või ning seejärel kurnake kaste. Kui leem jääb vedelaks, võite selle tihendamiseks kasutada kastmepaksendajat.

Kanakoivad maitsestage soolaga. Grillige kana mõlemalt poolt kuni kerge pruunistumiseni. Seejärel kandke lihale kuum mopp-kaste.

Korrake tegevust iga 10 minuti tagant, kuni liha on valmis. Serveerige grillitud lavaši või köögiviljavarrastega.

Grillil valmistatud valge kala

Kahele

- 400 g valge kala fileed (nt tilapia)
- soola, laimipipart

MOPP-KASTE

- 250 g valget veini
- 100 ml vahuveini
- 100 g külmutatud kirsse
- 200 g kirsimoosi
- 1 õun
- pool sidrunit
- 20 g küüslauku
- 10 g ingverit
- 10 g tšillikauna
- sinepiseemneid, valget terापipart, Cayenne'i pipart, soola
- 150 g taluvõid

Mopi valmistamiseks puhastage küüslauk, ingver, tšilli ja õun ning tükeldage kõik väikesteks kuubikuteks. Kuumutage vürtsid. Laske vedelik keema, lisage kõik toiduained, välja arvatud taluvõi.

Keetke aeg-ajalt segades umbes tund, et maitseid sulanduksid tervikuks. Viimasena lisage või, kuumutage ja siis kurnake kaste. Kui kaste tundub ikka vedel, võite kaste tihendamiseks kasutada paksendajat.

Puhastage kala luudest, maitsestage soola ja laimipipraga ning asetage grillile. Pintseldage kala mopp-kastmega esmalt ühelt poolt ja laske veidi küpseda. Seejärel moppige ja küpsitage teiselt poolt, kuni kala on valmis. Kaste, millega pintseldate, peab olema soe. Pakkuge kala koos grillitud köögiviljavarrastega.

Grillitud puuviljad

Kahele

- 100 g õunu
- 100 g pirne
- 100 g banaani
- suhkrut, kaneeli, mango-jalapeno glasuurstet
- 20 g maasikaid
- 20 g granaatõuna
- vanillijäätist maitse järgi
- veidi värsket melissi

Puhastage puuviljad ja tükeldage need suupärasteks tükkideks.

Maitsestage ja grillige 20–30 minutit, kuni puuviljad on valmis.

Serveerige jäätise, granaatõunaseemnete ja maasikatega. Kaunistuseks lisage värsket melissioksake. ✨

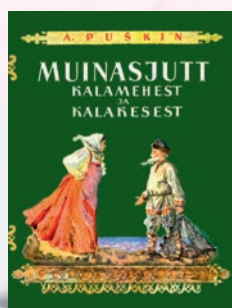

Imeline keraamika

FRIDA ANTHIN BROBERG

Fantastilised keraamilised esemed ja nutikad lahendused – sellest räägib raamat „Imeline keraamika”. Siit leiad juhised, kuidas luua lihtsate vahendite abil kauneid ja isikupäraseid saviesemeid. Kaunistame neid kulla ja siirdepiltidega, vanaema heegeldatud linikud annavad keraamikale mustri ja uue kasutuse leiavad toredad leiud vanakraamipoest. Leiad ideid jõulu- ja lihavõttekaunistuste tegemiseks, peolaua katmiseks ja paljuks muuks.

Muinasjutt kalamehest ja kalakesest

ALEKSANDR PUŠKIN

Õpetlik värsmuinasjutt vaesuses elavast

eidest ja taadist, soove täitvast kuldkalakesest ning inimeste teinekord lõputust ahnusest.

Muinasjutt tsaar Saltaanist

ALEKSANDR PUŠKIN

Vene luule klassikasse kuuluv muinasjutt räägib maagilise loo sõprusest,

igatsusest ja rasketest katsumustest õnne leidmisel.

Maalehe maasikaraamat

TASTA-VIRVE LIBEK ja VÄINO ESKLA

Eesti maasikakasvatuse ajalugu ei ulatu kaugele minevikku. Veel 1925. aastal peeti maasikat taluaedades haruldaseks tai-

meks. Tänapäevaks on olukord muidugi muutunud: maasikas on kahtlemata üks populaarsemaid marjakultuure. „Maalehe maasikaraamat” abistab nii algajaid kui ka kogunud maasikakasvatajaid sordivalikul, istutusmaterjali muretsemisel, istandiku rajamisel ja hooldamisel ning haiguste ja kahjurite äratundmisel.

Teedu ja Peedu imelik uneraamat

AINO HAVUKAINEN ja SAMI TOIVONEN

Möödapääsmatu teos igale magajale! Kui Teedu ja Peedu juurde jääb ööseks ristitütar Juta, kuluvad marjaks ära nõksud, kuidas tüdrukut unne suigutada. Neid aga võib leida vennaste koostatud oopusest I.M.E.L.I.K. ehk Iselaadi Magamamineku Entsüklopeedia Lihtsaks Igapäevaseks Kasutuseks! Seal saab teada kõike vajalikku alates täiusliku kaisulooma valikust kuni unetute ööde veaotsinguskeemini

Soome kaitsepolitsei ajalugu 1949-2009. Ratakatu 12

MATTI SIMOLA

Soome kaitsepolitsei alustas 60 aasta eest

tööd keerulistes tingimustes. Põhiülesanne seisnes selles, et takistada Soome muutmist rahvusvahelise spionaaži tallermaaks, seadmata sealjuures ohtu riigi välissuhteid. Teine oluline küsimus oli, kuidas kontrollida ühiskonnakorraldust ohustavat poliitilist tegevust, mis oli ometi seaduslik. Aja jookslu laienes kaitsepolitsei tegevus ka terrorismitõrje, julgeolekutagamise ja isikute turvakontrolli valdkonda. Tänapäevale jõutakse nii lähedale kui konfidentsiaalsusnõue vähegi lubab.

Taimede paljundamine

SIRJE TOODING

Paljundamine on soodne ja lihtne võimalus uute taimede saamiseks. Maalehe „Taimede paljundamise” raamat keskendub erineva-

tele viljapuude ja marjapõõsaste, aga ka ilupuude ja -põõsaste paljundamise tehnikatele: seemnete kogumine ja külv, eri liiki võrsikute tegemine, juurevõsude varumine, türtartaimede, pistokste, haljas- ja juurepistikutega paljundamine, jagamine ning pookimine. Kirjeldatud võtteid võib muidugi katsetada ka teistel taimedel.

Egert Laas,
Geelika Korm
ja Laura Kuul.

Restoran

Tekst **Helju Koger**
Fotod **Sven Arbet**

kord nädalas

Kord nädalas avab kolmeks tunniks ukсед Raplamaa ainuke restoran Neljapäev, kus kokkadeks-teenindajateks on Kehtna Majandus- ja Tehnoloogiakooli õpilased.

Pool tundi enne restorani avamist on köögis kuum nii otseses kui kaudses mõttes. Ahjust tuleb kõrbelõhna ja peakokk Egert päästab pardifilee viimasel hetkel, haarates palja käega pihku tulise pannisaba. Vuttesaabus tellitust üksjagu vähem ning osale külalistajatele pakutakse nüüd vutiprae asemel pardifileed. Muudatus menüüs tekitab pisukese segaduse. "Info, info!" kostab üle kõige õpetaja Liisi vali hää, mis lahtiseletatult tähendab, et jätke mõttetult tormamine ja öelge üksteisele, mis seisus olete.

"Esimesed on kohal, kas olete valmis?" tuleb jooksupä Laura Kuul. Tema on täna peakokk

Egert Laasi parem käsi, Laura parem käsi on omakorda Geelika Korm, kes jälgib, et teenindus sujuvalt kulgeks.

Sukeldume pärisellu

Restoranimõtte käis kaks aastat tagasi välja kutseõpetaja Liis Animägi. Praktika on nagu harjutus iseseisvaks eluks: kui midagi untsu läheb, saad halvema hinde ja kuulad ära õpetaja manitsused. Aga valmistada toitu ja teenindada restoranis, kus tööd hindavad külalised, on juba päriselu – vastutust täis.

Raplamaal on küll mitu head publi, kõrtsi ja trahterit, aga ei ühtegi restorani.

Restorani tooraine peab ju alati olema värske ning toidud tulema otse ahjust, pannilt ja potist. Ei mingit soojendamist, konserve, pulbreid, kontsentraate ega pooltooteid. Kõik tuleb otsast lõpuni valmistada ise. Just sellega otsustatigi jõudu proovida.

Koolibistroo saal jagati kardinatega pooleks, ilusaid nõusid ja laudlinu muretsetakse tasapisi

juurde. Restorani peavad kolmandad ja neljandad kursused. Tänavu õpivad toitlustusteenidajaks seitse neidu ning kokaks kaheksa noormeest ja neli neidu. Kokaamet on poiste seas hinnas ning mehed pididki kuulu järgi paremad kokad olema. “Kas just paremad, aga kokatöö jõuab ka suuremat füüsilist jõudu – kõik need rasked puljongi- ja kartulipotid. Ja tänapäeval meeldib meestele süüa teha,” räägib Egert. Temagi hakkas varakult koduköögis toimetama. Ja kui elukutsevalikuks läks, ei mõelnud kaua, pealegi oli hea kool kodu lähedal.

Kõik kokaõpilased saavad proovida restoranis mitut ametit: peakoka, koka, teenindaja ja teenindusjuhi oma. Eesmärk üsna lihtne – nii on kergem mõista üksteise tööd ja pingutusi. Peakokk mõtleb välja lõunasöögi teema ja sellest lähtuva menüü. Tehakse pühadetoite ja lapsepõlve lemmiktoite. Kõige põnevam on muidugi rahvusköökide tutvustamine. Alati on väljas ka teemakohane näitus, teenindajad otsivad sobivaid kostüüme. Külalised olid üllatunud, kui neid tervitas uksel ehtne argentiinlanna *alias* Laura. Jaapani lõunasöögi suurtel kandikutel kandsid aga lauda mandlisilmsed ja punaste roosinupusuudega kaunitarid. Ka itaaliapärase lõunasööki läks edukalt. Kord juhtus siiski, et menüü pidi päästma õpetaja Liis. Aga ka siis ei kaotatud pead. Välja pandi pildinäitus õpetajast.

Laura jookseb saali ja köögi vahet, Geelika seisab saali uksel ja aitab teenindajaid. Tal on kindel tunne, sest vajadusel saab nõu noorelt teenindusõpetajalt Anni Kersnalt, kes alati käepärast, aga sekub viimasel hetkel.

Kust tulevad külalised

“Meil ei ole kliendid, vaid on külalised,” toonitab tumedapäine Laura, kelle silmadest särab vastu rõõm ja rahulolu. Laura on pärit Tartust ning oma valikuga enam kui rahul. Tal on kahju vaid sellest, et kodulinn asub nii kaugel ning sõbrad ja sugulased ei jõua enamasti siia lõunasöögile.

Peediga värvitud marmorkanamuna, kihiline pirukas hummuse ja värskel kevadise salatiga

(6 portsjonit)

MARMORKANAMUNA

- 6 kanamuna
- 1 punapeet
- söögiäädikat, suhkrut, peensoola

SALAT

- peotäis värsked peedilehti
- peotäis rukolat
- 50 g jääsalatit
- 2–3 sl kõrvitsaseemneid
- 1 dl apelsinimahla
- maitsestamiseks soola,

valget jahvatatud pipart ja suhkrut

HUMMUS

- 1 purk konserveeritud kikerherneid
- 1–2 sl tahiini
- 1–2 küüslauguküünt
- 1–2 sl oliiviõli
- 1–2 sl 35% rõõska koort
- soola, Cayenne'i pipart, sidrunimahla ja suhkrut
- 1 pakk pärmi-lehttainast

Keetke mune 7 minutit, jahutage ja koksige koor praguliseks. Tükeldage peet ning keetke soola, suhkrut ja äädikaga maitsestatud vees veidi aega. Jahutage ja asetage munad üheks ööks vedeliku sisse. Marinaad peab olema võrdset hapu, magus ja soolane.

Hummuseks püreerige köögikombainis kikerherned koos kooritud küüslauguga. Lisage tahiini, koor, õli ja maitseained ning segage läbi.

Pestud salatid vurritage salativurris kuivemaks, jääsalat tükeldage. Segatud salatid maitsestage apelsinimahla, maitseainete ja kõrvitsaseemnetega. Rullige tainas lahti, määrige munaga ja küpsetage 200 kraadi juures kuldseks. Lõigake tainast ristkülikukujulised tükid ja need lapiti kihtideks. Määrige kihtide vahele hummuse. Serveerimisel asetage taldrikule salat koos kihilise hummuseküpsetise ja pooleks lõigatud marineeritud munaga.

Lõheknellidega *pistou*-supp

(4-5 portsjonit)

LÕHEKNELLID

- 1 kg lõhet
- 2 kanamuna
- 1 dl rõõska koort
- 3–4 viilu saia
- soola

PISTOU-PASTA

- 1 pott basiilikut
- 1–2 küüslauguküünt
- 0,5–1 dl oliiviõli
- soola
- 1 fenkol

SUPP

- 1 l kalapuljongit
- 100 g kollast paprikat
- 100 g suvikõrvitsat
- 100 g rohelisti Türgi ube
- 100 g tomatit soola

Tükeldage paprika, tomat, oad ja suvikõrvits. Püreerige köögikombainis lõhefilee, lisage munad, koor ja sai. Püreerige kõik ja maitsestage.

Vormige kahe supilusika abil klimebid ja keetke puljongis. Valminult hoidke soojas.

Keetke samas puljongis köögiviljad ja maitsestage supp. Lõigake fenkol peenteks ribadeks. Püreerige blendris basiilik küüslaugu ja õliga, maitsestage. Segage fenkoliribad basiilikumassiga.

Valage supp taldrikusse, asetage keskele lõheknellid. Kaunistuseks asetage knellidele fenkoli-*pistou* padjake.

Esimesed hindajad olid oma kooli õpetajad ja õpilaste lähedased. Aga huviliste ring suurenes, justkui oleks lumepall hakanud hooga mäest alla veerema. Facebooki on praeguseks kogunenud 500 sõpra ja lõunasööke broneeritakse juba maakonna kaugematestki nurkadest – on kokki, õpetajaid ja inimesi, kes peavad lugu rahvusköökidest või lihtsalt heast toidust. Püsilätlustajaid on 30 ringis. Korraldatakse ka suuri temaatilisi õhtusööke.

Õhtusöögil “Minu Raplamaa”, kus Ööbiku gastronoomiatalu peremehe ja perenaise Ants Uustalu ja Kertu Lukase abiga valmistati toitu maakonna toiduainetootjate toodangust, ei jätkunudki esialgu kõigile kohti – paljud soovivad tuli panna ootelehele.

Õpetavad uued välja

Kui restoran kell kaks ukсед sulgeb, pole päev veel lõppenud. Ees seisab kõige raskem. Õpetajad Liis ja Anni teevad kokkuvõtte ning kõik õpilased saavad suu puhtaks rääkida. Üksipulgi arutatakse päev läbi ning mõrud pillid neelatakse alla, et siis sõpradena lahkuda.

“Minu kõva häält ja kamandamist on nad nõus kannatama rohkem kui häbi, et toit lauast tagasi saadetakse. Õnneks pole seda eriti juhtunud,” räägib õpetaja Liis.

Suveks paneb restoran ukсед kinni ja sügisel alustavad uued tegijad. Tänavune kursus, kes lõpetab kooli järgmise aasta jaanuaris, osaleb innukalt järeltulijate väljaõpetamisel.

Kuigi restoran on toonud õpetajatele tublisti tööd juurde, on Liis Animägi ja Anni Kersna enam kui rahul. Lisaks sellele, et õpilased lahkuvad koolist küpsema ja enesekindlamana, on paremaks muutunud ka õpetamisvõimalused.

Kooli praktikaks kuluvate toiduainete eelarve on suhteliselt napp, kallimat kala ja liha ning haruldasemaid puuvilju juba naljalt ei osta. Praegused lõunasöögid aga võimaldavad seda teha, kuigi toitude hindu pole kõrgeks aetud.

Kolmekäiguline lõunasöök läheb külalistele maksma 10–12 euro ringis, üksikult tellides on toidud natuke kallimad.

Võimalusel ostetakse toiduaineid kohalike tootjatelt, kalad fileeritakse ja loomulikult keedetakse ise ka puljong.

Liis Animägi andis Maakodule ka väikese ülesande: maitsta kõiki pildistatavaid toite ja anda hinnang. Üksmeelselt kiitsime lõheknellidega suppi ja muidugi maitstes vutipraad. Retseptid õnneks salastatud pole, nii et soovijad saavad proovida.

Proovijatele on retseptid pisut lihtsustatud ning lubatud on kasutada ka valmis- ja pooltooteid. ✱

Ahjus küpsetatud glaseeritud vutt pastinaagikreemi, mango *coulis*’, blanšeeritud porrulaugu ja suvikõrvitsaga

(6 portsjonit)

- 6 vutti
- maitsestamiseks soola, musta pipart ja värsket tüümiani
- 200 g võid

- PASTINAAGIVAHT**
- 0,5 kg pastinaaki
 - 2 dl rõõska koort
 - soola

- MANGO COULIS**
- 1 mango
 - 2–3 dl kanapuljongit
 - suhkrut, soola

- KÖÖGIVILJALISAND**
- 1 porru
 - 1 suvikõrvits
 - 1 sl võid
 - soola

Peske vutid külma veega, kuivatage ja maitsestage.

Asetage vutid kuuma või sisse, katke tüümianivõrsetega ja praadige vutte pidevalt lusikaga kuuma võid peale tõstes.

Võite panna ka veidikeseks ahju 150 kraadi juures järelküpsema. Pastinaagivahuks koorige ja tükeldage pastinaak ning keetke pehmeks. Püreerige ja ajage läbi sõela. Segage koorega ja maitsestage.

Coulis’ valmistamiseks koorige mango, eemaldage viljaliha, lõigake väiksemaks ja püreerige koos puljongiga. Maitsestage.

Köögiviljalisandiks ribastage porru ja suvikõrvits. Blanšeerige keevas vees ja maitsestage või ning soolaga.

Serveerimisel asetage taldrikule kreem, sellele köögiviljad ja köögiviljadele vutt. Lisage kaste. ✨

Elu maakodus koos

metsloomadega

Tekst Aive Möttus

Fotod Raivo Tasso ja Ingmar Muusikus

*Olen maal elanud kümme aastat.
Juba esimesel suvel sai selgeks, et
jagan koduhoovi metsaelanikega.*

Nüüdseks tean täpselt, kust läheb rebase käigurada, kust kähriku oma. Tean, kes käib sügiseti metsikute õunapuude all mahakukkunud ubinatega maiustamas ja oskan vahet teha, kas kuuri taga võsas müdistab mets-seakari või põdrapull.

Kevadhommikuti kõlab äratuskella asemel metsast kão kuku-kuku ning talve hakul tulevad tihased maja palkseina pragudesse peitunud putukaid otsima. Lae ja katuse vahelisse ahtakesse ruumi seab end igal hilissügisel sisse hiirekoloonia.

Nugis sõi ühel aastal naabrite magusate ploomide puu paari ööga nii paljaks, et inimestele jäid vaid mõned viljad. Metssead võtsid mullu kevadel küla teises otsas asja maha pandud kartuli nii hoolikalt üles, et pererahval pärast seda põllule enam asja polnud. Igal varakevadel kihutab otsejoones läbi meie väikese rannaküla vähemalt üks noor, asja ema juurest ära aetud karu, kes endale uut elupaika otsib. Suures tagaajamistuhinas on keset päist päeva varjulises metsast mu hoovile päikesepaistesse vupsanud tuhkraud, kes mind nähes algul üllatusest kivistusid, kuid hetke pärast teineteise jälitamist jätkasid. Sääskedest ja muudest putukatest ei maksa rääkidagi, need trügid lausa tuppa.

See peabki nii olema. Sest mitte metsaelanikud pole need, kes minu õuele tungivad, vaid vastu-

Karu ründab vaid haavatuna

Nii meil kui ka mujal ilmas on inimest rünnanud peamiselt jahil haavata saanud karud. Teiseks rünnaku põhjuseks on olnud inimese ootamatu sattumine poegadega emakaru lähedusse. Need haruharvad juhtumid, kus karu on rünnanud inimest kui saaklooma, on kõik siiani juhtunud Põhja-Ameerikas ja Aasias.

Euroopa pruunkaru ei peeta agressiivseks loomaks. Ka juhtudel, kui karu on inimest tõesti vigastanud, on vigastused olnud kerged ning pärast äkkrünnakut on karu põgenenud. See näitab, et karu tegutses enesekaitseks.

Küll aga võivad karu, metsliga, põder jt mõnikord inimese suunas teha n-ö petterünnaku, peatudes või muutes suunda vaid paar meetrit enne inimest. Sellised juhtumid on karude puhul mitu korda sagedasemad kui füüsilise kontaktiga lõppevad rünnakud. Isegi paanikas põgenev karu võib joosta ette jääva inimese lihtsalt pikali, aga kindlasti ei hakka ta teda korduvalt hammustama.

Kui inimene kohtub metsas ootamatult karuga, tuleb hoiduda äkilistest liigutustest, karjumisest või püssi paugutamisest. Äkiline tegutsemine võiks karule näida agressioonina ning esile kutsuda rünnaku enda või poegade kaitseks.

Allikas: Peep Männil, Keskkonnateabe Keskuse ulukiseire osakonna juhataja

pidi: hoopis mina olen oma onni nende mängumaale püsti löönud. See on mu meelest maaelu kuldreegel number üks.

Jäta loomalaps rahule

Teisel maaelukevadel, kui parajasti hobusekopli roostes okastraataeda maha võtsime, et oma sukudele uus ja tänapäevasem püstitada, puudus vähe, et oleksin peale astunud vastsündinud kitsetallele. Jalg oli juba õhus, hea et enne selle maha panemist pilgu maapinnale heitsin. Seal ta lamas, rahulikult ja kartmatult – talleke polnud kindlasti varem inimest näinud ega osanud minust midagi arvata –, suured ja hirmilused silmad pärani. Ehmatasin hoopis mina: “Kas kitseema tuleb ikka tagasi?” Läksime tallest kaarega mööda. Kuid kui kümme meetri pärast

teise samasuguse leidsime, samuti maas lamas ja lähenevaid inimesi uudistamas, lõpetasime aialammutamise tolleks päevaks ära. Sest tõesti, äkki ei tulegi kitsemamma selle mürgli peale enam talledele järele. Kuid tuli. Järgmisel päeval olid lamamiskohad küll selgelt näha, aga loomad, kelle jalad juba natuke kandsid, olid edasi liikunud.

Sedasi jäi mulle meelde teine maaelu kuldreegel: iga abituna näiv loomalaps ei vaja abi. Õigupoolest võivad vaid üksikud, selgelt vigastatud või haiged loomalapsed selle järele vajadust tunda. Ja ka vigastatud looma puhul peaksime enne appitormamist küsima, kas looduse tegemistesse sekkumine on piisavalt põhjendatud. Loomad sünnivad ja surevad, meeldib see meile või mitte. Kui siiski tundub, et inimese abi võiks ära kuluda,

Triibulised metsseapõrsad lülitavad meis pesitseva nunnumeetri alati tööle, täiskasvanud emiseidkultu me aga enam väga ei armasta. Sageli hoopis kardame või vihkame.

peaks enne tegutsemist helistama keskkonnainspektsiooni ööpäevaringsele valvetelefonile 1313 ning olukorda kirjeldama. Sealt osatakse öelda, kas ja mida teha.

Loomalapsed alustavad küll suve hakul iseseisvat elu, kuid on siiski oma vanema(te) kaitse all. Ema viibib kusagil läheduses ning jälgib nii teid kui oma järglast nõnda, et teie teda ei näe. Seega käitumise õigesti, kui kitsetalled rahulikult metsaserva jätsime. Kui oleksime nad koju toonud, toimetanuks loodusseadust rikkudes vastutus-tundetult ja kuritegelikult.

Ära karda loodust!

Möödunud hilissügisel, kui ilmad tasapisi talve poole tüürisid, sattus ühe nädala kolmel õhtul mu õuele talvekorterit otsiv kährik. Ilmselt oli ta kohe-kohe unne suikumas ning juba pisut uimane. Koer oli oma ülesannete kõrgusel ning loomulikult arreteeris "sissetungija". Kuigi lõpuks pidin ikkagi vahekohtunikku mängima. Kamandasin koera tuppä, ja enne, kui ta taas õue lasksin, käisin kontrollimas, kas kährik on ikka tõesti lahkunud.

Üle-eelmisel aastal koperdas aga üks teine kährik mu õuele suures veebruarituisus, olles juba mitu päeva küla teisteski hoovides ringi tuikunud.

Mõlema kährikukohtumise mälestuseks jäi koerale kärntõbi. Mis, tõsi küll, õigel ajal alustatud raviga õnneks kiiresti taandus. Muidugi ajab närvi, kui pead oma lemmiklooma ravimiseks kalleid ravimeid ostma, kuid keda selles süüdistada. Piinavat nakkushaigust kandvaid metsloomi küll mitte. Maal, ja viimasel ajal paraku järjest enam ka linnas elades tuleb selliste asjadega lihtsalt arvestada.

"Loodust ei tohi karta, teda peab tundma ja temaga arvestama," tuletab keskkonnaameti looduskaitsebioloog Tõnu Talvi linnastunud meeleaadiga inimestele meelde. Talvi õpetus sobib mu meelest väga hästi kolmandaks maaelu kuldreeglis.

Metssead lihajahil

Sageli kurdetakse metsanotsude pahategude üle. Kartuli ülesvõtmisest neile enam ei piisa. Iga sügise hakul loeme ka juhtumitest, kus kärssadega on üles küntud kogu õueala, mida maal suvitav pere on kogu suve nädalavahetuseti hoole, armastuse ja mootoriplärinaga silmale vastu võetavaks niitnud. Niitmata rohust moodustuks muidu paks kulukiht, mis on soodne pesituspaik puukidele ja nende vaheperemeestele – pisinäriilistele hiirtele ja putuktoidulistele karihiirtele-siilidele.

Siile me armastame, hiirte naabrusega tuleme ka enamasti toime, aga puugid on tõeliselt jälestusväärased metsaelanikud, kes levitavad pealegi kaht vastikut haigust – puukborreliooosi ja -entsefaliiti.

Niitja hinge teeb muidugi täis, kui metssiga sileda rohukamara ülesküntud uudismaaks muudab.

Kelle millal järglased sünnivad?

- Kobras: juunis, kolm-neli poega.
- Halljänes: esimene pesakond märtsi lõpus – aprilli algul.
- Tuhkur: juunis, neli kuni kuus poega.
- Saarmas: mais-juunis, kuni kolm poega.
- Rebane: aprillis, kolm kuni kümme kutsikat.
- Kährik: aprillis-mais, neli kuni kümme kutsikat.
- Hunt: aprillis, neli kuni seitse kutsikat.
- Ilves: mais, üks kuni kuus poega.
- Metssiga: märtsist maini, viis kuni kaheksa põrsast.
- Karu: jaanuaris talveuinaku ajal.
- Pöder: aprillist juunini, üks-kaks vasikat.
- Metskits: mais-juunis, üks kuni kolm talle.
- Punahirv: mais-juunis, üks-kaks vasikat.

Allikas: Sinu Mets

Kes on kelle järglane?

- Koerlaste sugukonna hundil, rebasel ja kährikul on üldiselt kutsikad, kasutatakse ka terminit "pojad".
- Karulaste sugukonna pruunkarul on pojad.
- Kaslaste sugukonna ilvesel on pojad, kutsikad.
- Sigalaste sugukonna metsseal (emis, kult) on põrsad (2. eluaastal kesikud).
- Hirvlaste sugukonna punahirvel ja põdral (lehm, pull, 2. eluaastal mullikas) on vasikad, kuid metskitsel (metskits, sokk) on talled.

Allikas: Maaleht

Metssigu, nagu teisigi metsaelanikke, ei saa viimse isendini hävitada. Tuleb kuidagiviisi sõbralikult koos eksisteerida. Kuidas aga sigu kodu-õuest eemal hoida?

Elektrikarjus on üsna tõhus, kuid kallis. Poodides müüakse Anti-bissani nime kandvat preparaati, mida saab pritsida õue piirialadele. Preparaat toimib väidetavalt nii, et tekitab oma lõhnaga looma teadvusse inimese kujutise ning sunib ta põgenema. Mõnel pool on edukalt kasutatud inimuriiniga immutatud lappide riputamist sinna-tänna.

Kuid siga on ööloom ja temaga on raske võidelda. Kuid mida metssead siis muru seest leida loodavad?

"Nad otsivad vihmausse," teab bioloogiadoktor Harri Valdmann Tartu Ülikooli zoologia õppe-

toolist. Ta on seda teemat selgitanud Aialeht.ee-s ja 2010. aastal põhjalikult Maakodu erinumbris Suvi Aias. Erinumbrist leiata ka soovitusi, kuidas lõhutada kamarat taastada saaks.

“Metssiga on kõigetoiduline loom, ning kui on võimalus, sööb ta meeleldi liha. Eriti tõenäoline on vihmausside otsimine suve lõpul ja sügisel,” selgitab Harri Valdmann. Murus on vihmausse rohkem kui metsamullas ning ka rohukamara üles-tuhnimine on hulga lihtsam kui kärsaga metsas puujuurikate vahel manööverdamine.

Kui esimene kärnane kährik mu hoovile satus, nägin oma silmaga, kuidas ta äkitselt koera nina ees lödvalt maha langes. Infarkti sai, mõtlesin. Võtsin “laibal” turjast ja tõstsin koera haardeulatusest ära teisele poole aeda. Käes tundus kährik nii lõtv, et otsustasin: kutu mis kutu. Aga

võta näpust! Nagu “surnu” aia taha maandus, nii ta jalad alla võttis ja eemale koperdas. Ja siis meenus mulle kusagilt kuuldu, et kährikud teesklevad ohtlikus olukorras sageli täiesti usutavalt surnut. Olin asja ise kogedes looduse kohta taas midagi uut õppinud. Lahe!

Ma ei ole looduse poolt ega inimese vastu, või vastupidi. Ka rahulik kooseksisteerimine on võimalik ja looduse tundmaõppimine äärmiselt huvitav, lausa nauditav.

Loomade elu juhivad instinktid. Inimesele, kes ju ka on looduse loom, on aga antud mõistus. Kasutagem seda! Meie oleme suhetes loomade-lindudega see pool, kes on võimeline õppima, analüüsima ja mõtlema, kuidas paremini üheskoos maamunal hakkama saada. Olgu siis paksus laanes, väikeses rannakülas või suures linnas. ✨

**Kes keda vaatab?
Inimene kitse või kits
inimest? Metskits
oskab nii hästi
loodusesse sulanduda,
et sageli jääb ta meile
märkamatuks.**

JUUNI

sündmuste kalender

- Terve juunikuu on Eesti Vabaõhumuuseumis vaadata rändnäitus "Moodne rehemaja. Arhailise ruumi uuestisünd". Teave www.evm.ee.
- Kunstimuuseumis Kumu on aga vaadata näitus "Aegade järelelu", mis käsitleb aia- ja parkikultuuri XIX sajandist tänapäevani. Vaadata on Eesti ja väliskunstnike looming maalidest ja graafikast kuni elustaimede ja terveid ruume täitvate installatsioonideni. Teave www.kumu.ee.
- 1. juunil on Võrus ja Kubija laululaval Uma Pido.
- 1. juunil on Karilatsis Põlva Talurahvamuuseumis lastekaitsepäev. Teave www.polvatalurahvamuuseum.ee.
- 1. juunil kl 12 algab Harjumaal Kose vallas Karla külas Sadevälja aiandustalus teemapäev "Rododendronid koduaias". Rododendronipeenra rajamise õppus, looduslike liikide ja Läti külmakindlate sortide tutvustus. Teave www.sadevalja.ee.
- 1. juunil on Lääne-Virumaal Sõmerul lambafestival.
- 1. juunil on Kärldas lastefestival ja Moostes mõisapäev.
- 1. juunil on Imaveres piimapäev ning Türil Järvamaa laulu- ja tantsupidu.
- 1. juunil on Pärnumaal Saare-Tõrvaaugu aiandis õppepäev "Viinapuud suvel".
- 1. juunil on Tartus koguperefestival "Üle läve" ja Raplas "(M)elu mess 2013".
- 1. juunil on Hiiumaa III maraton ja rahvajooks.
- 1. juunil on Palmses mõisamuinasjutt - rõõmus perepäev.
- 1. juunil peetakse Albu vallas A. H. Tammsaare muuseumis lastekaitsepäeva - tutvuda saab vana aja talutööga.
- 1. juunil on Toilas Peipsi-äärsete maakondade laulupidu.
- 1. juunil on Aseri valla päev. Teave www.aserivv.ee. Narva-Jõesuu avab suvehooaja.
- 1. juunil on Narva linnuses "Põhjaõue ajamasin". 1.-2. juunil on samas pilli- ja tantsupäevad.
- 1. ja 2. juunil on Läti suurim käsitöölaad Riia lähedal vabaõhumuuseumis. Teave www.brivdabasmuzejs.lv.
- 1.-8. juunini kestavad Tallinna vanalinna päevad. Teave www.vanalinnaaevad.ee.
- 2. juunil on Võhma IV lillepäev. Teave www.vaskanarbik.ee.
- 2. juunil on Süvahavva loodustalus maitse- ja teetaimede teabepäev ning rohevahetus. Teave www.syvahavva.ee.
- 2. juunil on SEB 32. Tartu rattaralli.
- 2. juunil on Pärnus võistutantsimine "Labajalg 2013" ja Vallikäärus võimlemispidu "Kevadvärvid".
- 2. juunil on Kärldas Hiiumaa laulu- ja tantsupäev.
- 2. juunil on Türil noortepäev ja Paides perepäev "Laps vajab perekonda".
- 2. juunil on Atla mõisas pühapäevalaot.
- 2. juunil on Kehtnas Rapla maakonna memme-taadi suvepidu.
- 4. juunil peetakse Pärnus, Türil jt paikades lipupäeva.
- 4.-13. juunini kestavad "Käsmu kaunid kontserdid".
- 5. juunil esitlevad Zetod oma 10. sünnipäeva puhul Värskas staadionil albumit "Lätsi kõrtsu".
- 6. juunil on Eesti Vabaõhumuuseumis meie pärimusmeditsiini päev.
- 6.-7. juunil kestavad XX Tõrva linna päevad.
- 6.-9. juunini on Tartus XII Eesti heliloojate festival ja Türil kevadfestival "Õitsvad tuuled".
- 6.-9. juunini kestab Valga-Valka kaksiklinnade festival "Tantsiv Liivimaa". Teave www.valga.ee.
- 6.-12. juunini on Pärnus ooperimuusikafestival PromFest 2013.
- 7. juunil on Rapla kultuurikeskuses Susi stuudio kontsert "Susi öö".
- 7. juunist 30. augustini kestab XI Pärnu orelifestival.
- 7. juunil peab naisrahvataantsurühm Hõbesõlg Ahja lauluväljakul sünnipäeva.
- 7.-8. juunil on Rāpinas Floristaia ja "Hea kodu päev". Teave www.rapina.ee.
- 7.-8. juunil on Pärnus Grillfest.
- 7.-9. juunini kestavad Narva päevad.
- 7.-9. juunini kestavad Rakvere päevad koos Pika tänava laadaga. 9. juunil on Vallimäel üle-eestiline mudilaste tantsupidu. Teave www.rakvere.ee.
- 7.-9. juunini kestavad Viljandi hansapäevad.
- 8. juunil on Tartu Botaanikaaias kevadine aiapäev.
- 8. juunil on Türil Järvamaa suvemängud, kultuurimaja pargis rohevahetus ja vanavaralaot.
- 8. juunil on Järvakandis vibuturniir "Järvakandi känd".
- 8. juunil on Kohilas "Kapa rock" ja Raplamaa valdade XXII suvemängud.
- 8. juunil on Rakveres Eesti 3. ööjooks.
- 8. juunil on Rõuges rattamaraton.
- 8. juunil on Nõo vallas Kolga külas Vana-Kolga tsiklitallis moto- ja vanavarapäev.
- 8. juunil on Intsikurmus Eesti naiskooride laulupäev.
- 8. juunil on Kuressaare lossihoovis Saaremaa laulupidu "Saagu, saagu üks saar".
- 8. ja 9. juunil on Eesti Vabaõhumuuseumis memme-taadi päevad.
- 8.-16. juunini kestab Viimsi kaunites paikades kontsertide ja filmiõhtutega "Valgete ööde festival".
- 9. juunil õpitakse Kurgja muuseumi aiaprogrammis muru rajama ja hooldama.
- 9. juunil on Raplas Tammemäe laululaval maakonna laulu- ja tantsupidu "Raplamaa lätted ja loitsud".
- 9. juunil on lisakul külalaot ja tantsupäev, Raadi järve kaldal peetakse Tartumaa tantsupidu.
- 9. juunil kl 11 algab Noarootsi III kepikõnnimaratoni.
- 9.-15. juunini kestab Tallinna kitarrifestival. Teave www.kitarrifestival.ee.
- 10. juunil avatakse Sargvere mõisapargis Sale Talviste pink.
- 11. juunil saab Eesti Põllumajandusmuuseumis Ülenurmel vaadata MTÜ Kolhoos monoetendust "Tiina Taurait traktor".
- 12. juunil on "Türi rull 2013" I etapp.
- 13. juunil on Kāru raudteejaamas küüditamise mälestusõhtu.

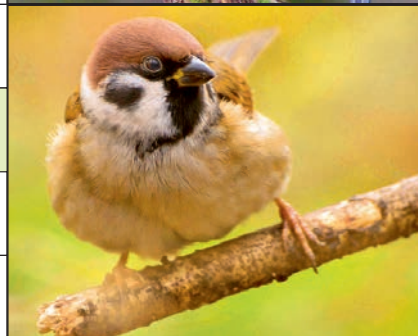

- 14. juunil on Jõgeval jpt paikades küüditatute mälestamise hetked.
- 14. juunil on Kohtla-Järve Virula väljakul sõpruslinnade tantsufestival.
- 14.–15. juunil on Toila merepäevad.
- 14.–16. juunini kestavad Hageri kihelkonnapäevad.
- 14.–23. juunini kestab Pärnus purjetamisnädal.
- 15. juunil on Võnnu vallas Lääniste linnamäel suur kaerajaani võistutantsimine, õpitoad ja kaerajaani laad.
- 15. juunil on Pootsi laad.
- 15. juunil on Aravete pargis "Ambla vald ajaloo pööristes": kultuuriprogramm, võistlused, näitused, käsitöö- ja talukaubalaad. Teave www.ambla.ee.
- 15. juunil on Narva-Jõesuus pere rattamaraton ja rattaretk "Rattaga Raplamaal".
- 15. juunil on Saatse setu muuseumis sõirapäev, Paide kultuurikeskuse juures on juunilaad.
- 15. juunil on Vändra rattaralli.
- 15.–16. juunil on Vastseliinas maarahva laad. Teave www.vastseliina.ee.
- 15.–16. juunil on Hiiumaal "Sõru jazz".
- 15.–16. juunil on Otepääl motokokkutulek "Otepää tour 2013". Teave www.annimatsi.ee.
- 15. ja 16. juunil on Pärnus line-tantsu festival.
- 15. ja 29. juunil on Värskas Seto Talumuuseumis töölaupäevad. Teave www.setomuuseum.ee.
- 16. juunil on Sagadis "Putukate suvekool".
- 16. juunil on Kohtla-Järve promenaadil EMT rullituur.
- 16. juunil on Türil Murumari mängupargis "Lapsukeste lustisõit 2013".
- 16. juunil on Mulgi rattaralli.
- 17.–23. juunini kestab Suure-Jaani muusikafestival. Päikesetõusukontsert Hüpasaare rabas algab 23. juunil kl 3. Teave www.muusikafestival.suure-jaani.ee.
- 19. juunil on Jõgeva linnas ja vallas lühima suveöö festival "Helisev suveöö".
- 20.–22. juunini on Pärnus veefestival Watergate, 21. juunil veefestivali avadefilee Pärnu jõel ja suvepealinna tiitli vastuvõtt.
- 20. juunist 20. juulini on Tartu Ülikooli Botaanikaia 210. aastapäeva näitus. Aastapäevapidu on 28. juunil.
- 21. juunil tähistatakse suvist pööripäeva Järvamaal A. H. Tammsaare muuseumis.

- 21. juunil on Lätis Ventspilsis taimepäev.
- 21. juunil on Eesti Põllumajandusmuuseumis Ülenurmel maarahvalaad ja jaaniõhtu "Tule, tule, suveke".
- 21. juunil peetakse Eesti eri paigus maakondade jalgpallipäeva – kaheksal maavõistlusel kohtuvad 15 maakonna ja Tallinna esindused.
- 22. juunil joostakse Pärnumaal võidupüha maratoni. Ka Toris Eesti Sõjameeste Mälestuskirikus süüdatud tuli rändab mööda vaatamisväärsustega jooksurada.
- 22. juunil on väike jaanilaat Karilatsis Põlva talurahvamuuseumis.
- 22. juunil on Türil ja Rasinal jaanilõke, Türi Karjaküla Pähklimäel on küünisimman.
- 22. juunil on Kuremäe jooks ja jaanituli, Kalevipoja kojast "Hullu krahvi jaanituli".
- 22. juunil on Eidaperes Eesti meistrivõistlused naisekäritamises ja Raplamaa võistlused köieveos.
- 22. juunil on Juurus ajaloolis-kultuuriline rännak "Tagasi Mahtresse".
- 22. juunist 14. juulini kestab "Juuru VII orelisuvi".
- 22. juunil on Värskas rattamaraton ja Rāpina rattatuur.
- 23. juunil on Jõgeval, Türil, Raplas, Kohilas jpt kohtades maakaitsepäeva ja võidupüha üritused.
- 23. juunil on Avinurme XIV tünnilaad ja jaanisimman.
- 23. juunil peetakse jaaniõhtu Eesti Vabaõhumuuseumis, Palmstes, Kurgjal, Vihulas, Rāpinas, Kanepis, Mäetagusel jpt paikades üle riigi. Lehtse mõisa karjalautade juures on "Jaanipäev kolhoosi moodi". Teave www.lehtsekultuurimaja.ee.
- 23. juunil on Rapla "Võidujooks".
- 24.–28. juunini kestab ajaloolaager Narva linnuse Põhjaõues.
- 26. juunil on talgu- ja tutvumispäev Türi vallas Rõugu dendraariumis.
- 26.–29. juunini kestab Pärnus linnamaalijate sümposion.
- 26.–30. juunini peab Eesti Põllumajandusmuuseum Ülenurmel 45. sünnipäeva. Samas konverents "Põllumajanduse ja maaelu muuseumid kui maakultuuri pärandi säilitajad ja nende roll rahvusvahelise turismi arendamisel". Teave epm.ee/conference/.
- 27. juunil avatakse koos konverentsiga ka põllumajandusmuuseumi uued väljapanekud "Lina meie igapäevaelus", "Linnukasvatus Eestis" ja põllumajandustehnika fondinäitus.
- 27. juunil on Koeru vallas Salutaguse Muusikaaidas laste ja noorte pärimusmuusika päev "Laste oma folk II".
- 27. juunil avavad oma ukse kõik mõisate külastusmängus "Unustatud mõisad" osalevad mõisad. Teave www.unustatudmoisad.ee.
- 27. juunist 14. juulini kestab XXI Rapla kirikumuusika festival.
- 27. juunil on Paide vallas Mustla-Nõmmes käsitööpäev.
- 27.–30. juunini on Pärnus noorte jalgpallifestival "Summer Cup 2013".
- 28.–29. juunil kestab Rannapungerja tuletorni festival.
- 28.–30. juunini kestavad Pärnu hansapäevad, suupillifestival "XII Pärnu Harmonica" ja liivaskulptuuride festival.
- 29. juunil on Suislepa paadipäev, Kuusiku lennuväljal lennupäev ja Rakvere linnuses muinasjutupäev.
- 29. juunil on Värskas leelopäev.
- 29. juunil on Tagametsas Türi valla külade päev.
- 29. juunil on Tartu linna päev ja samas peetakse popkooripidu.
- 29. juunist 4. augustini kestab Kabli "Päikseloojangu festival".
- 29.–30. juunil on Narva linnuse päevad.
- 29. juunist 21. juulini kestab Cēsise kunstifestival.
- 30. juunil on Olustvere mõisa pargipidu.
- 30. juunil on Tabasalu rattaralli.
- 30. juunil on Imaveres XXVII Järvamaa eakate kokkutulek.
- 30. juunist 7. juulini kestab Riias Läti laulu- ja tantsupidu. Teave www.dziesmusvetki.lv.
- 30. juunist 11. augustini kestab Pärnus kammermuusika kontserdisari "Raepromenaad".

Uudiseid ja elteateid ootab iga kuu 10. kuupäevani toimetaja **Meeli Müüripeal**.
Tel 661 3370, e-post meeli.myyripeal@maakodu.ee.

	mälupilt minevikust	naisenimi (Semjonova)	U	raskusühik	... sõlm	tasandik	imaginaarühik	lauljanna	kinnitusvahend	piibli-tegelane	Vana testamendi prohvet
	mehine										
	mõistatus						riik Indo-Hiina poolsaarel kümme-päevak				
	European Geoparks Network			intimne daamituba nukleinhape							
	lähedal ingl. k.				eksamipe-riood hapnik					aasta Küla Kose vallas	
K								tükk, lüh.			Lääne-Virumaa vald
	kannu osa				mina küla			suveniir	alumiinium Vanakreeka viies algelement		
	linn Indias, Pradeshis			piltide jääd- vustamise seade reisifirma							
	linn Harjumaal				naisenimi Inglise printsess						
	saksa k. eessõna	sünteetiline hallutsino-geen pannal					tund	Eesti Topograafiline Andmekogu Linn Jordaaniast			
S										volt liigiomane geneetiline materjal	
	tehisliskrabiliha					vähe kaaluv olend Hiina mütoloogias					
	Angola pealinn										
	ilutaim korvõieliste sugukonnast							sarnased tähed	Eesti Raadio Arstlik Tööekspertiisi Komisjon		
P											
	lämmastik	Keskerakond torkavate lehtedega püsiik			Soome arhitekt						jalgrattur
	olümpiavõitja				51. amper linn Zairis		krossisõitja Smart Handheld Devices				
	European Go Database			baleriin alumiinium			kodakondsus- ja migratsioo- niamet tonn				
	sügav koht jões							teine niide		näiteks lähedal ingl. k.	
L							hingeline rõhutused neiu, luuleliselt				
	vokaali			boor		sarnased tähed	hea mõte küla				
	Nitraadi-tundlik Ala			linn Hollandis ehk							
	...olevik				liiter		Balti Laevaremondi Tehas				

Lahendusi ootame 18. juuniks aadressil:

Maakodu, Narva mnt 13, 10151 Tallinn, e-posti teel kristel.kirss@maakodu.ee

Lisage vastuse juurde ka oma selle numbri lemmiklugu.

Õigete vastuste vahel loosime välja raamatu!

AVANT

laadurid

AVANT TECNO OY (Soome) on maailma juhtiv, omakaalult alla 2000 kg kaaluvate kompaktladurite valmistaja. Laadureid müüakse suure eduga kõikjal maailmas ning ka Eestis on tänaseks kasutusel 600–700 AVANT laadurit väga erinevates töovaldkondades. Masinad valmivad Soome tehases, läbides range ja põhjaliku kvaliteedikontrolli. Komponentidena kasutatakse vaid parimaid.

AVANT on väikelaadurite tootearenduses teerajaja ja konkurentidele kättesaamatu. Tänu intensiivsele tootearendusele, põhjalikule kvaliteedikontrollile, laiale mudelivalikule ja uudsele tehnoloogiale on AVANT laaduritest saanud klassi täiesti omaette masinaid, millele ei suuda konkurentsi pakkuda Hiinas, Poolas, Itaalias või arengumaades valmistatud õnnetud analoogid ja AVANT vanema põlvkonna ebakvaliteetsed koopiad. Intensiivne tootearendus ja pidev koostöö klientidega masina arendamise osas, töökindlus, laitmatu hooldus ja varuosade kättesaadavus on argumentid, mis tagavad laadurite suure müügiedu.

Teerajaks selles masinaklassis on mitmeid innovatsiooniahindu üle maailma pälvinud AVANT laadurid, mis on loodud tõsiselt töötegemiseks

koostöös professionaalsete ja nõudlike klientidega. AVANT laadurite edu näitab seegi, et enamik konkurente üritab järgida just AVANT laadurite tootearendust ning pakkuda analoogseid lahendusi.

Tänu masinate universaalsusele, töökindlusele ja kasutamislisusele kasutavad ka Eestis AVANT laadureid väga paljud haljastus- ja ehitusfirmad, kinnisvarahooldusettevõtted, hotellid, turismitalud, vallad, linnad, põllumajandusettevõtted, kalmistud, aiandid, talupidajad, maakodude omanikud, eraaiapidajad jne.

AVANT laadureid on mitmeid mudeliseeriaid: 200, 300, 400, 500, 600 ja 700 seeria masinad. Mudelivalik on lai, masinaid leiab väga erinevaks otstarbeks. AVANT laadurite põhilisteks konkurentsieelisteks on masinate universaalsus (tänu väga laiale töövahendite valikule), töökindlus, kerge kaal, suur jõudlus ning kasutamise lihtsus.

- Konkurentsilt enim müüdud väikelaadur ka Eestis.
 - Lai mudelivalik masinaid alati kohapeal esinduses Sael.
 - Lai valik kvaliteetseid töövahendeid alati kohe saadaval.
 - Valmistatud Soomes.
- Vt: www.avanttecno.com
- Originaalne AVANT.
 - Üle 600 müüdud laaduri Eestis.

AVANT laadurite maaletoomise, müügi ja hooldusega tegeleb AS SAMI müügiosakond: Harjumaa, Saue, Tule 20, lisainfo tel 670 9040, müügijuht 528 2732 või sami@sami.ee.

Klientide paremaks teenindamiseks on ettevõttel eraldiseisev AVANT laadurite müügihall koos hooldus- ja varuosade üksusega. Kohapeal on alati kohe saadaval lai valik masinaid ning töövahendeid. Hoolduse ja varuosade võrgustik katab terve Eesti. Müügihall avatud E–R 8.00–16.30.

SAMI
MASINAKESKUS
www.sami.ee

KATUS LÄBI? TEEME ÄRA!

Tuleme kohale ja möödame. Valmistame ning paigaldame. Üle Eesti.

AS TOODE KATUSEABI:

TELEFON: 659 9400, 800 7000

* 2013. aasta jooksul AS Toode paigaldatud katustele TASUTA 1-aastane lisagarantii!

www.toode.ee/katuseabi
e-kiri: toode@toode.ee